

БҮЛРУК

АРИЗА

Даъво аризаси

НАФИСА САДИНОВА

ДАВОНХОНА

ФАРМОИИШ

БАЁННОМА

ИШ ЮРИТИШ ТЕРМИНЛАРИНИНГ ҚИСҚАЧА ИЗОҲЛИ ЛУҒАТИ

Мажлис баённома

УПХОНА

ДАЛОЛАТНОМА

Хисобдан чик

далолатнома

ЙЎРИҚНОМ

Лавозим

МАЪГИД

Шахсий

ДАВОНХОНА

ФАРМОИИШ

БАЁННОМА

Мажлис баённомаси

ҚАБУЛХОНА

ДАЛОЛАТНОМА

Хисобдан чикариш

далолатномаси

ЙЎРИҚНОМА

Лавозим йўриқномаси

МАЪЛУМОТНОМА

Шахсий маълумотнома

КАДРЛАР БУЛИМИ

ШАРТНОМА

Мехнат шартномаси

**Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта
максус таълим вазирлиги**

Навоий давлат педагогика институти

НАФИСА САДИНОВА

**ИШ ЮРИТИШ ТЕРМИНЛАРИНИНГ
ҚИСҚАЧА ИЗОҲЛИ ЛУГАТИ**

Тошкент - 2019

651.4

C-18

330(038)

65.290-2я2

С 18

Садинова, Нафиса.

Иш юритиш терминларининг кискача изохли лугати [Матн] : лугат / Н. Садинова. - Тошкент : INNOVATSION RIVOJLANISH NASHRIYOT-MATBAA UYI, 2019. - 160 б.

УЎК 330(038)

КБК 65.290-2я2

Ушбу лугат иш юритиши амалиётига оид 1400 дан ортик асосий терминлар ва терминологик бирикмаларни, шунингдек, ижтимоий хаёт, иктисодиёт, хуқук, менежмент, савдо ва таълим соҳаларида кенг кўлланувчи, иш юритишига билвосита алоқадор терминларни қамраб олган. Улар амалдаги ишончли манбаларга таянган ҳолда изохланган.

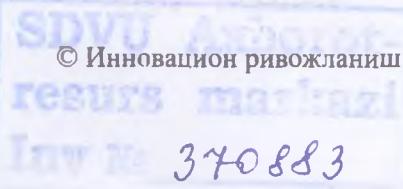
Лугат иш юритиши, менежмент соҳасида фаолият юритувчи мутакассисларга, иш юритиши жараёни билан қизикувчи кенг китобхонлар оммасига мўлжалланган.

Масъул мұхтаррір:
Абдуваҳоб Мадвалиев,
филология фанлари номзоди, катта илмий ходим

Тақризчилар:
Нигора Муродова,
филология фанлари доктори, доцент
Несъмат Махкамов,
филология фанлари номзоди, катта илмий ходим

Навоий давлат педагогика институти илмий кенгаши томонидан нашрга тавсия этилган (2019 йил 28 февралдаги 7-сонли йиғилиш баённомаси).

ISBN 978-9943-5576-5-9

СҮЗБОШИ

Ўзбекистон Республикасининг «Давлат тили ҳакида»ги қонунишининг қабул қилинини ва ўзбек тилига Давлат тили мақомининг берилиши ондай тилимиз қадрини тиклаш йўлидаги мухим бир ҳодиса ҳисобланади. «Давлат тили ҳакида»ги қонун ва унинг амалга оширилиши илм-фан, таълим-тарбия, маданият ва санъатнинг барча соҳаларини республика давлат тилида ривожлантириш ва идора, ташкилот, корхоналарнинг давлат тилида иш юритиши учун зарур бўлган ҳамма шарт-шароитларни проприетарий беришни тақозо этади.

Ўзбек хужжатчилигини, айниқса, унинг асосий қисмини ташкил этишини иш юритиш доирасини такомиллаштириш ва бугунги кун талаблари даражасида ривожлантириш энг долзарб вазифалардан бирига айлантириб бормоқда, чунки оддий фуқародан тортиб корхона ва ташкилот разъбаригача иш юритиш хужжатларининг мукаммал бўлишидан манфиддордир. Хужжатларнинг такомиллашувида, талабга жавоб берарни дижражада бўлишида эса унда кўлланаётган терминларни тартибида солини, уларни илмий асослаш мухим аҳамиятта эга. Бу республика музилими зиёлилари, биринчи навбагда, турли фан соҳалари терминларини ўрганиувчи олимлар зиммасига ўзбек терминологиясининг илмий асосларини тўла ва пухта ишлаб чикиш ҳамда терминларни тартибида солишидек улкан масъулиятни юклаган эди. Мазкур қонун қабул қилингандан кейин, айниқса, республика мустақиллиги йилларида турли фан соҳалари мутахассислари Республика Атамашунослик кўмитаси (Терминология комитети) ходимлари билан ўзаро ҳамкорликда терминларни тартибида солиши ва терминологик лугатлар тузиш бўйича бир қатор ишларни амалга оширган бўлсалар-да, бу соҳадаги кўзланган натижаларига тўлиқ эришилди деб бўлмайди. Илмий-оммабоп адабиётларда, айниқса, матбуотда, оммавий ахборот воситаларида термин кўллашдаги ҳар хилликлар ҳануз давом этиб келмоқда. Бу ҳолат кўпинча кундалик ижтимоий турмушда, матбуот саҳифаларида тез-тез кўлланадиган байнамилал сўзлар билан уларнинг аввал истеъмолдан чиқариб юборилган синонимларини ёки амалдаги байнамилал сўз ва терминлар билан уларнинг ўрнига тавсия этилаётган арабча ва форсча сўзларни аралаш кўллашда кузатилмоқда.

Зеро, жамият ҳаётида рўй берадиган ўзгаришлар, турли-туман янгиликлар, бошқа терминологик тизимларда бўлгани каби иш юритиш терминологиясида ҳам ўзгаришлар бўлишига сабаб бўлмоқда. Би-

651.4

C-18

330(038)

65.290-2я2

С 18

Садинова, Нафиса.

Иш юритиши терминларининг қисқачи изоҳли лугати [Матн] : лугат / Н. Садинова. - Тошкент : INNOVATION RIVOJLANISH NASHRIYOT-MATBAA UYI, 2019. - 160 6.

УЎК 330(038)

КБК 65.290-2я2

Ушбу лугат иш юритиши амалиётига оид 1400 дан ортиқ асосий терминлар ва терминологик бирикмаларни, шунингдек, ижтимоий ҳаёт, иктисодиёт, ҳуқук, менежмент, савдо ва таълим соҳаларида кенг кўлланувчи, иш юритишга билвосита алоқадор терминларни қамраб олган. Улар амалдаги ишончли манбаларга таянган ҳолда изоҳланган.

Лугат иш юритиши, менежмент соҳасида фаолият юритувчи мутахассисларга, иш юритиш жараёни билан кизикувчи кенг китобхонлар оммасига мўлжалланган.

Масъул мұхтаррир:
Абдуваҳоб Мадвалиев,
филология фанлари номзоди, катта илмий ходим

Тақризчилар:
Нигора Муродова,
филология фанлари доктори, доцент
Нельмат Махкамов,
филология фанлари номзоди, катта илмий ходим

Навоий давлат педагогика институти илмий кенгаши томонидан нашрга тавсия этилган (2019 йил 28 февралдаги 7-сонли йиғилиш баённомаси).

ISBN 978-9943-5576-5-9

© Садинова Нафиса

© Инновацион ривожланиш нашриёт - матбаа уйи

Inv № 370883

СЎЗБОШИ

Узбекистон Республикасининг «Давлат тили ҳақида»ги қонунининг
қабул килинини ва ўзбек тилига Давлат тили макомининг берилиши
она тилимиз қадрини тиклаш йўлидаги муҳим бир ҳодиса ҳисобланади.
«Давлат тили ҳақида»ги қонун ва унинг амалга оширилиши илм-фан,
таддими-тарбия, маданият ва санъатнинг барча соҳаларини республика
тилинига ривожлантириш ва идора, ташкилот, корхоналарнинг давлат
тилида иш юритиши учун зарур бўлган ҳамма шарт-шароитларни
тартиб беришини тақозо этади.

Ўзбек ҳужжатчилигини, айниқса, унинг асосий қисмини ташкил
тутуниш иш юритиш доирасини такомиллаштириш ва бутунги кун талаб-
ни даражасида ривожлантириш энг долзарб вазифалардан бирига ай-
ташиб бормокда, чунки оддий фуқародан тортиб корхона ва ташкилот
раҳбаригача иш юритиш ҳужжатларининг мукаммал бўлишидан ман-
фантдордир. Ҳужжатларнинг такомиллашувида, талабга жавоб берар-
ши дираҷада бўлишида эса унда кўлланётган терминларни тартибга солиши,
уларни илмий асослаш муҳим аҳамиятга эга. Бу республика-
мият зиёлилари, биринчи навбатда, турли фан соҳалари терминларини
ўрғинувчи олимлар зиммасига ўзбек терминологиясининг илмий асос-
лирини тўла ва пухта ишлаб чикиш ҳамда терминларни тартибга солиши-
дек улкан масъулиятни юклаган эди. Мазкур қонун қабул қилингандан
кейин, айниқса, республика мустақиллиги йилларида турли фан
соҳалари мутахассислари Республика Атамашунослик қўмитаси (Тер-
минология комитети) ходимлари билан ўзаро ҳамкорликда терминлар-
ни тартибга солиши ва терминологик луғатлар тузиш бўйича бир қатор
нишларни амалга оширган бўлсалар-да, бу соҳадаги қўзланган натижага-
ринга тўлиқ эришилди деб бўлмайди. Илмий-оммабон адабиётларда,
айниқса, матбуотда, оммавий ахборот воситаларида термин кўллашдаги
хар хизъликлар ҳануз давом этиб келмоқда. Бу ҳолат қўпинча кундалик
ижтимоий турмушда, матбуот сахифаларида тез-тез кўлланадиган бай-
налмилал сўзлар билан уларнинг аввал истеъмолдан чиқариб юборил-
ган синонимларини ёки амалдаги байналмилал сўз ва терминлар билан
уларнинг ўрнига тавсия этилаётган арабча ва форсча сўзларни аралаш
кўллашда кузатилмоқда.

Зеро, жамият ҳаётида рўй берадиган ўзгаришлар, турли-туман
янгиликлар, бошқа терминологик тизимларда бўлгани каби иш юри-
тиш терминологиясида ҳам ўзгаришлар бўлишига сабаб бўлмоқда. Би-

нобарий, кир жаңый терминология тизимининг тараққиёт жараёни янги терминларининг пайдо булиши, истемолга киритилиши хамда мавжудларининг замонавийлик ёки маъновий жиҳатдан номувофиқлиги туфайли истемолдан чиқишидан иборагдир.

Бугунги Ўзбекистонимизнинг жаҳонга юз тутиб, шиддат билан ривожланиш жараёнида ўзбек тилида мукаммал ҳужжатчиликни яратиш, унинг терминларини чегаралаб олиб ишлаб чиқиш энг долзарб вазифалардан бирига айланган. Бу ҳолат эса иш юритиш соҳасида терминларнинг изоҳини мукаммаллаштириш эҳтиёжини туғдирмоқда. Кўлингиздаги луғат ана шу эҳтиёжни кондириш йўлидаги дастлабки тажрибадир.

ЛУГАТНИНГ ТУЗИЛИШИ ҲАҚИДА

Лугатда иш юритиш амалиётига оид 1400 дан ортик асосий терминлар ва терминологик бирикмаларнинг, шунингдек, ижтимоий ҳайт, ингисодиёт, ҳуқук, менежмент, савдо ва таълим соҳаларида кенг изоҳлини учун ўзбек тилининг маънанини изоҳлаб берилган. Терминларни танлаб олишда, асосан, иш юритиш соҳасида тузилган таржима лугатларига таянилди. Терминлар изоҳини беришда эса “Ўзбек тилида иш юритиш”, “Иш юритиш” маънанини изоҳлаб берилган. Терминларни танлаб олишда, асосан, иш юритиш соҳасида тузилган таржима лугатларига таянилди. Терминлар изоҳини беришда эса “Ўзбек тилида иш юритиш”, “Иш юритиш” маънанини изоҳлаб берилган. Терминларни танлаб олишда, асосан, иш юритиш соҳасида тузилган таржима лугатларига таянилди. Терминлар изоҳини беришда эса “Ўзбек тилида иш юритиш”, “Иш юритиш” маънанини изоҳлаб берилган. Терминларни танлаб олишда, асосан, иш юритиш соҳасида тузилган таржима лугатларига таянилди. Терминлар изоҳини беришда эса “Ўзбек тилида иш юритиш”, “Иш юритиш” маънанини изоҳлаб берилган. Терминларни танлаб олишда, асосан, иш юритиш соҳасида тузилган таржима лугатларига таянилди.

Хир бир изоҳланашётган сўз лугатда алифбо тартибида жойлаштирилган. Термин катта ҳарфлар билан берилган, ундан сўнг қавс ичидаги таъминлашма сўзларнинг этимологияси ва тегишли тилдаги маъноси берилди.

Лугатда айрим терминларнинг аниқлигини таъминлаш мақсадида изоҳдан сўнг мисоллар берилди. Шунингдек, изоҳланашётган терминга алокадор бўлган, унинг маъносини аниқлаштиришга хизмат килувчи терминлар қ. (қаранг) белгиси билан берилди.

Иш юритиш соҳаси узлуксиз ривожланишида бўлгани ва терминни изоҳлаш мураккаб жарайён эканлиги учун терминларнинг қўлланишини изоҳланишида ҳам баҳсли ўринлар бўлиши табиий. Шунинг учун ҳам лугат муаллифи мукаммалликни даъво қилмайди ва лугатни тақомиллаштириш юзасидан билдириладиган барча танқидий фикр-мулоҳазаларни, таклиф ва тавсияларни самимий қабул қиласди.

АВТОРЕФЕРАТ [юн. autos – ўзи, ўзим + реферат] Илмий асарнинг ўз муваллифи томонидан ёзилган қисқача баёни. *Диссертация автореферати.*

АГЕНТ [лат. agens, agentis – харакатдаги; иш юритувчи] 1 Ташкилот, муассаса ва ш.к. нинг маълум вазифаларни бажариш учун тайинланган вакили. *Молия агенти.*

2 Бирорлар томонидан кўйилган, бирорларнинг манфаатлари учун маҳфий хизмат киласидаган шахс. *Халқаро терроризм агентлари.*

3 Бирор давлат разведкасининг маҳфий ходими; жосус, айғокчи.

АГЕНТЛИК Бирор идора, муассаса ёки корхонанинг жойлардаги (маҳаллий) бўлими, шунингдек, ахборот йиғиши ва тарқатиш, воситалик килиш вазифасидаги баъзи муассасалар номи. *Телеграф агентлиги. Молия агентлиги.*

АДРЕС [фр. adresse – юбормоқ] 1 Бирор киши ёки ташкилот ўрнашган жой, манзилнинг номи ва бошқа белгилари (уй ёки квартира рақами ва х.к.) мажмуи, унинг қайди. *Институт адреси. Уй адреси.*

2 Почта орқали юбориладиган нарсалар устидаги уларнинг борадиган жойи ва олувчининг номи кўрсатилган ёзув.

3 Бирор тантана муносабати билан муассаса, ташкилот ёки айрим шахс номига юборилган, одатда, папка ва ш.к. нарса ичига солинган табрикнома; ёднома.

АДРЕСАНТ [нем. Adressant – юборувчи] Почта орқали телеграмма, хат ва ш.к. юборувчи шахс ёки ташкилот.

АДРЕСАТ [нем. Adressat – олувчи] Адресига хат, телеграмма ва ш.к. юборилувчи киши ёки ташкилот.

АЙБ [а. “айб” – нуксон] ҳуқ. Конунга хилоф хатти-ҳаракат; жиноятга тортишнинг зарур шарти.

АЙБДОР ҳуқ. Жиноий иш қилган, конунга хилоф иш қилган, жиноий жавобгар киши.

АЙБЛОВ ХУЛОСАСИ Жиноят юзасидан тергов натижасида аниқланган ҳолатлар ва айб мазмуни баён этилган ҳужжат; айбнома.

АЙНАН НУСХА Асл нусханинг барча хусусиятларини – хужжат таърурий кисмларининг жойлашишини, мавжуд шаклий белгилар, матнларни бошмай, ёзма харф шакларини аниқ ва тўлиқ акс эттирувчи нусха.

Мас., фотонусха.

АКАДЕМИК ТАЪТИЛ Олий таълим тизимидағи ўқитувчиларга таътил олишида бериладиган маоши тўлик ёки кисман сақланиб, юнайтиш узок муддаттага озод килишдан иборат таътил тури. Хозирда бундай таътил олиши хукукидан фойдаланиш бошқа ўқитувчиларга, талаабаларга, шунингдек, фан, саноат ва тижорат соҳалари ходимларига ҳам таътил олимоқда. *Академик таътил олиши.*

АККОРД [итал. accordo – келишув, битим] Шартнома асосида баъзи таътилни; ишбай.

АККОРД ИШ ҲАҚИ Шартнома асосида ишбай усулида бажарилдиши иш учун бирйўла гўланадиган иш ҳаки (асосан, курилиш соҳасида).

АККРЕДИТИВ [лат. accreditivus – ишончли, ваколатли] 1 Накд ишончли дисоб-китоблар олиб бориладиган банк ҳисоб вараги.

1 Томонлар ўргасида тузилган шартномага кўра амалга ошириладиган Унро ҳисоб-китоб тури.

2 Номига ёзиб берилган шахсга кўрсатилган суммани кредит муасисасидин олиш хукуқини тасдиқловчи қимматбаҳо қофоз.

АККРЕДИТЛАШ [лат. accredo – ишонмок, ишонч билдиришмоқ] 1 Дипломатик ваколатхона бошлиғи ёки давлатнинг бирон-бир ташкилоти ташкилотдаги доимий вакили лавозимига тайинлаш ва шу лавозимни бажаришга киришиш тадбирлари.

2 Журналистга муайян худудда бўлиш ва у ерда рўй берадиган воқеа-ходисаларни ёритиш хукуқини берувчи хужжат.

АКТИВ [лат. activus – фаол, ҳаракатчан] 1 Корхона ёки ташкилотининг мулки ва ресурслари (бино, машина, қимматбаҳо қофозлар ва бошқилар).

2 Бухг. Баланснинг кирим, даромад кисми; бухгалтерия балансининг бир кисми; зид. пассив.

АКТИВ БАЛАНС Кирим (даромад) чиқимдан, буромаддан орти бўлгани баланс; фаол баланс.

АКТУАРИЙ [лат. *actuaris* – тезкор, тез ёзувчи мирза] Суѓурт компаниясининг суѓурга хатларини баҳолаш ҳамда суѓурга тўловлари хисоб-китоби билан шуѓулланувчи мутахассис, иш юритувчи.

АКЦЕПТ [лат. *acceptus* – қабул килинган] 1 Фуқаролик хукуқида бир томоннинг таклифи (оферта)да кўрсатилган шартларда шартнома тузишига розилик билдириш; ҳалкаро хукуқда: шартнома шартлари билан боғланганлик тўғрисида бир томонлама ариза.

2 Ҳўжалик ташкилотларида нақд пулсиз олиб бориладиган хисоб-китобининг асосий шакли: товарлар, хизматлар, бажарилган ишлар ҳақини тақдим этилган тўлов талабномасига мувофик тўлашга розилик ёки тўлашни кафолатлаш.

АКЦИЗ [фр. *accise* < лат. *accidere* – кесмоқ] Кенг истеъмол моллари (қанд, гугурт, туз ва ҳ.к.) ва хизматларга солинадиган билвосита солиқ тури. Махсулотга ёки кўрсатилаётган хизмат (коммунал, транспорт ва бошқа турдаги хизматлар) нархи устига кўйилади.

АКЦИЯ I [фр. *action* – қимматбаҳо қофоз] Акциядорлик жамияти чиқарган қимматбаҳо қофоз. *Акцияларга тўланадиган дивидендлар миқдори.*

АКЦИЯ II [лат. *actio* – харакат] Бирор мақсадга эришиш учун килинадиган иш, харакат. *Дипломатик акция. Савдо марказларида акция ўтказмоқ.*

АКЦИЯДОР Акциялар эгаси; ундан фойда кўрувчи жисмоний ёки юридик шахс; акциячи; акциядорлар жамияти аъзоси. *Акциядорларнинг навбатдан ташқари йигитлиши.*

АКЦИЯДОРЛАР ЖАМИЯТИ, акциядорлик жамияти Турли корхона, ташкилот, банк, компания ва айрим шахслар пул маблагларини ўюшган шерикчилик асосида бирлаштирадиган жамият. *Акциядорлар жамиягининг йиллик молиявий-хўжалик фаолияти.*

АЛИМЕНТ [лат. *alimentum* – қарамогидаги, бокимидағи] Конунда белгиланган ҳолларда оиласининг бир аъзоси томонидан бошқа аъзоси ёки аъзоларини моддий таъминлаш учун мажбуран тўланадиган маблаг, нафака.

АЛОҚА [а. “алоқа” – боғланиш, муносабат] 1 Турли воситалар ёр-
ламида ахборотларни узатиш ва қабул қилиш. *Почта алоқаси. Телефон
бюджети.*

2 Кининлар, ташкилотлар, давлатлар ўртасидаги муюмала, муносабат, боғланни; борди-кеңди. *Дүстлик алоқаси. Савдо алоқалари.*

АЛОҚА ВОСИТАЛАРИ Ахборотларни узатиш ва қабул қилиш
бюджети; почта, телефон, телеграф, телефакс, интернет, радио, телевизияни б.

АЛОХИДА ШАХС Ўзига хос, бошқалардан фарқ киладиган, аж-
расиб турадиган; бошкача шахс.

АМАЛДАГИ ҚОНУНЛАР Айни пайтда ҳуқукий кучга эга бўлган,
вироийликни конунлар.

АМАЛИЁТ [а. “амалиёт” – амалий масалалар] Амалий иш, амалий
вироий, кундалик тажриба. *Хўжалик шартномаларини ҳуқукий экспер-
тиза ҳам амалиётга киритилган.*

АМНИСТИЯ [юн. amnesty – унутиш; кечириш] Олий ҳокимият
вироий билан муайян тоифадаги судланган шахсларнинг жазосини юм-
натиш сабаки уларни жазодан озод этиш; афви умумий.

АНДОЗА [ф. “андоза” – ўлчов, колип] Ўлчов, меъёр; стандарт. *За-
каний андозалар.*

АНДОЗАЛАШ Ўлчовга, меъёрга солиш; стандартлаш.

АНЖУМАН [ф. “анжуман” – йигин, мажлис] Умуман, бирор
вироий, тибтана муносабати билан бўладиган йигин, мажлис. *Халқаро
анжуман.*

АНКЕТА [фр. enquête – суриштириш, хабар, маълумот олиш] 1
Генни мавзумот олиш, тўплаш учун белгиланган сўрок варақаси,
сурʼономи; саволнома. *Анкета маълумотлари. Анкета тўлдирмоқ. Ан-
кета сўроғи.*

2 Сурʼонома (савол) орқали тўпланган маълумотлар, шундай йўл билан
маълумотлар тўплаш. *Анкета ўтказмоқ.*

АННОТАЦИЯ [лат. annotatio – муроҳаза, қайд; эслатма] Китоб, мақола ва ш.к. нинг мазмуни, аҳамияти ҳақидаги қискача маълумот, қискача таъриф. *Китоб аннотацияси. Аннотация ёзмоқ.*

АНОНИМ [юн. anopumos – номсиз] Муаллиф номи қайд этилмаган хат ёки ҳужжат. *Аноним хат.*

АПЕЛЛЯЦИЯ [лат. appellatio – мурожаат, шикоят] Бирон-бир карор, фикр, олинган натижа юзасидан юкори ташкилот ёки идораг шикоят аризаси билан мурожаат этиш. *Апелляцияга бермоқ.*

АППАРАТ [лат. apparatus – тайёргарлик; жиҳоз, ускуналар] Бошқарма ёки хўжаликнинг бирор соҳасига хизмат киладиган муассасалар мажмуи, мазкур муассасаларнинг ҳодимлари. *Давлат аппарати.*

АПРОБАЦИЯ [лат. approbatio – маъқуллаш, тасдиқлаш] Текшириш, синаш ва муҳокама асосида расмий суратда маъқуллаш. *Ўқув дастурларини апробация қилиши.*

АРБОБ [а. “арбоб” – жаноблар; хўжайнлар; амалдорлар] 1 Фан, маданият, санъат соҳасида ёки давлат ишида ўз фаолияти билан танилган, шу соҳада ўзини кўрсатган шахс. *Жамоат арбоби. Санъат арбоби. Сиёсий арбоб.*

2 Давлат, ҳукумат аппаратида ишловчи юкори маргабали шахс, раҳбар. *Давлат арбоблари.*

АРЕСТ [нем. arrest – камоқка олиш; тақиқлаш < лат. arrestum – ҳукм, карор]: арест солмоқ ҳуқ., мл. Мулк ёки пулдан фойдаланиш ҳуқуқидан вақтинча маҳрум этмоқ, мол-мулкни хатлаб, муҳрлаб кўймоқ.

АРИЗА [а. “ариза” – арзнома; илтимоснома] Муайян муассасага ёки мансабдор шахс номига бирор илтимос, таклиф ёки шикоят мазмунидаги ёзиладиган расмий ҳужжат. *Ариза бермоқ. Ариза ёзмоқ.*

АРИЗАБОЗ Ариза ёзишга берилган, бўлар-бўлмасга ариза ёзаверадиган шахс.

АРИЗАЧИ 1 Ариза берувчи, ариза берган шахс.

2 тар. Фуқародан тушган ариза, илтимоснома, шикоятларни ўзидан юкори амалдорга маълум қилиб турувчи мансабдор шахс.

АРГАЧУП Ичига хужжат солиб, чопар оркали етказишга
шулайланган утунчоқ, ичи ковак, чиройли ишланиб, сирти накшланган
шундай түспиф. Үрге исрларда Туркистан хонликларида ишлатилган.

АРТИКУЛ [лат. articulus – бўлим, қисм] 1 Баъзи қонун ва расмий
хуҷожатлари махсус модда.

2 Максудот, товар тури, шунингдек, унинг рақамли ёки ҳарфий ифодаси.

АРХИВ [лат. archivum ва юн. archeion – муассаса] 1 Эски хужжатлар,
ва грифик ёдгорликларни саклаш, системалаштириш ва тавсиф
билин шуғулланадиган махсус муассаса. *Давлат архиви.*

2 Муассасанинг эски хужжатлар, тугалланган ишлар ва ш.к.
бўлими. *Институт архиви.*

3 Бирор муассаса ёки шахснинг иш фаолиятига алоқадор бўлган
маттерар, кўзлётмилар, фотосуратлар ва ш.к. йигиндиси, мажмуи. *Ёзувчи-
шакли архиви.*

4 Компьютер хотирасида сиқиқ ҳолда сакланадиган маълумотлар
системаси.

АРХИВАРИУС айн. архивчи.

АРХИВЧИ Архив ходими, архивда ишловчи киши.

АРХИВШУНОСЛИК Кўлёзмаларни, хужжатларни тўплаш, тар-
тибга солини ва саклаш, шунингдек, архив иши тарихини ўрганиш,
билин юлини каби масалалар билан шуғулланувчи илмий соҳа.

АСЛ НУСХА Хар қандай хужжатнинг асли, биринчи расмий нус-
хаси.

АСОС [а. “асос” – негиз; манба] 1 Ихтимоий ҳаёт ёки табиат
хизматларининг негизини ташкил этган нарса; таянч, пойдевор. *Илмий
наутий асос.*

2 Содир бўлган ёки қилинган иш-ҳаракат, айтилган фикр ва ш.к. ни
билишни нарса. *Ишончли асос.*

АСОСИЙ Аҳамият зътибори билан мухим, бирламчи. *Асосий вази-
фа. Асосий масала. Асосий иш жойи.*

АСОСИИ ФАОЛИЯТГА ОИД БҮЙРУҚЛАР Муайян бир шахсга таъс, бутун жамоға кариғиған буйруқ шакли бўлиб, унда юкори ташқилотларни келтири кўрсатма хужжатлар ходимларга етказилади; ишни ташкин килини, мулссаса ёки унинг бўлимлари фаолиятини тартибга олинади қўлланади.

АСОСЛИ Етарли асосга эга бўлган, далиллар билан мустаҳкамлангани, небот қилинган. *Асосли хулоса. Асосли даъво.*

АСОССИЗ Етарли асоси бўлмаган, далиллар билан мустаҳкамланмаган. *Асоссиз хулоса. Асоссиз далил. Асоссиз гумонсираш.*

АСОСЧИ Бирор нарсага асос солган, пойдевор курган шахс; бирор нарсани барпо килган, таъсис этган ёки бошлаб берган киши; яратувчи.

АТТЕСТАТ [лат. attestari – тасдиқламоқ, гувоҳлик бермоқ] 1 Урта мактабни тутатганлик тўғрисидаги хужжат; шаҳодатнома.

2 Илмий ёки маҳсус унвон берилганлиги ҳакидаги хужжат. *Професорлик аттестати. Камта илмий ходимлик аттестати.*

АТТЕСТАЦИЯ [лат. attestatio – гувоҳлик бериш; гувоҳнома; тасдиқнома] Ходим малакасини, билим даражаси ва хулқ-авторини аниклаш ва шу асосда ишга тайинлаш ёки унвон бериш. *Аттестациядан ўтказмоқ. Аттестация комиссияси.*

АТТЕСТАЦИЯ КОМИССИЯСИ Ходимларни аттестациядан ўтказиш учун тузилган ва муайян ваколатлар берилган маҳсус хайъат.

АУДИТ [лат. auditis – эшитиш, тинглаш] Аудиторлик ваколати бўлган шахслар (аудиторлик фирмалари) томонидан хўжалик субъектлари молиявий ҳисоботининг экспертизаси ва таҳлили; тафтиш.

АУДИТОР [лат. auditor – тингловчи] Белгиланган тартибда аудиторлик фаолияти билан шугулланиш хукукини олган (ваколатлар берилган) ва аудиторлар касбий рўйхатига киритилган шахс (мутахассис).

АУДИТОРЛИК ФИРМАСИ Корхона ва ташкилотларнинг молиявий-хўжалик фаолиятини текшириб берувчи, улар ишининг иқтисодий экспертизасини ўтказувчи мустақил фирма.

АУКЦИОН [лот. *auctio, auctionis* – ўсиш, кўпайиш; оммавий савдо] Оммавий кимошди савдоси.

АУКЦИОНЕР Кимошди савдосида катнашувчи.

АУКЦИОНЧИ Кимошди савдосини олиб борувчи.

АХБОРОТ 1 Иш, воқеа-ҳодисалар ҳакида тушунча берувчи хабар, мөнгумот. *Ахборот бермоқ.*

2 Некти-вакти билан чикиб турадиган баъзи тўпламларнинг номи. *Фикр академиясининг ахбороти.*

АХБОРОТ ХАТ Маълум ташкилот ёки шахсни амалга оширилаётган таъбиридан хабардор қилиш максадида тайёрланадиган хат.

АХБОРОТНОМА 1 Ёзма ахборот.

2 Михусе нашрнинг номи.

АЪЗО [а. “аъзо” – узвлар, қисмлар] **1** Бирор гурӯх, ҳудуд ва ш.к.да ғонити, унга мансуб шахс. *Оила аъзоси. Маҳалла аъзолари.*

2 Бирор гурӯх, кенгаш, жамоа, жамият ва ш. к.га расмий қабул ғонити, сайланган, унда фаолият кўрсатувчи шахс, жамият, мамлакат ва ш. к. лар. *Жамият аъзоси. Кенгаш аъзоси*

АҚЛӢ МЕҲНАТ Ақл-идрок, фикр юритиш билан боғлик фаолият.

АҲД [а. “аҳд” – ваъда, сўз бериш] **1** Ўзига ёки ўзгага берилган ватаний сўз, ишонтириш сўзи; карор. *Аҳдида турмоқ.*

2 Шартнома, келишув, битим. *Тинчлик аҳди.*

АҲДНОМА [аҳд + нома] Расмий шартнома, битим; пакт. *Ўзаро ёрдии таърисида аҳднома. Аҳдномани тасдиқламоқ.*

АҲКОМ [а. “аҳком” – ҳукмлар, буйруқлар, қонунлар] эск. кт. Конун-қоидалар, йўл-йўриклар, ҳукмлар.

АҲОЛИ [а. “аҳоли” – “аҳл” с. кўпл.] Маълум бир ҳудуд, вилоят, ҳамзакат ва ш. к. да истиқомат килувчи одамлар. *Маҳалий аҳоли. Шаҳар аҳолиси.*

Б

БАДАЛ [а. “бадал” – алмаштириладиган буюм; эваз] 1 Бирор нарсанинг ўрнига, эвазига бериладиган ҳақ ёки нарса, нарсанинг кийматига тенг келадиган бошка бирор нарса; эваз.

2 Бирор ташкилот (жамият, уюшма) аъзосининг шу ташкилотга тўлаган ёки даврий тўлаб турадиган пули; взнос. *Аъзолик бадали. Касабақўмга аъзолик бадали тўламоқ.*

БАДАРГА [ф. “бадарка” – кузатиш; кузатиб борувчи] ҳуж. Судхукми билан бошка ерга юбориш; кўчириш, сургун.

БАЁН [а. “баён” – аниклик; тавсифлаш, ифодалаш] Ўкиб ёки айтиб берилган бирор матн асосида ёзib чиқилган иш; ёзма иш (ўқувчилар билимини баҳолашнинг ёзма шаклларидан бири).

БАЁННОМА [баён + нома] Мажлис, йигилиш, кенгаш ва бошка тур анжуманларнинг боришини ва улар қабул қилган қарорларни аник, сиқиқ ҳолда қайд қилувчи ҳужжат. *Мажлис баённомаси. Илмий кенгаш баённомаси.*

БАЁНОТ [а. “баёнет” – “баён” с. кўпл. – билдириш, эълон килиш; декларация] Давлатлараро дипломатик муносабатлар, музокаралар, халқаро аҳвол ва шу каби масалалар ҳакида манфаатдор томонларнинг расмий фикрлари, қарашлари ҳамда мақсадларини ифодалайдиган ҳужжат. *Ташқи ишлар вазирлиги баёноти.*

БАКАЛАВР [лот. baccalaureus] Баъзи мамлакатларда ва Ўзбекистонда: олий таълим дастурининг биринчи босқичини тугалланган талабаларнинг илмий даражаси.

БАКАЛАВРИАТ Баъзи мамлакатларда ва Ўзбекистонда: мутахассисликлар бўйича фундаментал ва амалий таълим берадиган, ўқиш камиди 4 йил давом этадиган таянч олий таълим.

БАЛАНС (мувозанат) [фр. balance – тарози < лот. bilans – тарозининг иккита палласи] Доимо ўзгаришда бўлувчи кирим-чиқим, даромад ва буромаднинг ўзаро нисбати ёки мувозанатини ифода этиувчи кўрсаткичлар тизими. *Савдо баланси. Бухгалтерия баланси. Актив баланс. Пассив баланс.*

БАЛАНС ҲИСОБОТИ Кирим-чиқим, даромад ва буромаднинг ўро шебити ёки мувозанатини ифода этувчи кўрсаткичлар ифодасига расмий ахборот.

БАЛЛІ [фр. balle – сокқа, шар] Ўкувчилар, талабалар, споргчилар ишни, яшерги бериладиган, рақам билан ифодаланадиган баҳо. *Юқори* *баллі*.

БАНД I [ф. “банд” – боб, кисм, модда] Расмий ҳужжатларнинг рақам ёки харф билан бўлиб кўрсатиладиган кичик бир кисми; модда, параграф. *Карорнинг бешинчи банди*.

БАНД II [ф. “банд” – тўсиғланган, беркитилган] Эгалланган, ишғол *банди*, бўш эмас. *Банд иш ўрни*.

БАНДЕРОЛЬ [фр. bande – тасма + role – ўрам] 1 Қоғозга ўраб, юртка орқали жўнатиладиган корреспонденция тури (босма нашрлар, ўзбома, лат на б.). *Бандероль жўнатмоқ*.

2 Мон (товар) учун акциз ва бож тўланганидан далолат берадиган, ўтиги ёпишириб кўйилладиган тасмасимон қофоз.

БАНДЛИК ХИЗМАТИ Мамлакат миқёсида аҳолини иш билан таъминлаштириб берувчи давлат хизмати.

БАНК [фр. banque < итал. banco – сарроф пештахтаси, курсиси] 1 Банкнча бўш пул маблағларини тўплаш, корхоналарга кредит (карз) бериш, шакд пулсиз ҳисоб-китоб қилиш, кредит маблағларини муоммалага чиқариш ва ш. к. билан шугуулланувчи кредит-молия муассасаси. *Давлат банки*.

БАНК КАФОЛАТИ Кафил банклар (гарант банклар)нинг мижозлар кортигини ўз ҳисобидан ва ўз муддатида тўлай олмаган холларда банклар тегишили таъминот (гаров) асосида уларнинг топшириғига кўра юн уларнинг ҳисобидан мажбуриятларни зиммасига олиши.

БАНК КРЕДИТИ Банкларнинг мижозларга вактинчалик фойдаланиш учун қайтаришлик, банк фоиз тўлови ва муддатлилик шартлари асосида капитал берishi.

БАНК МАБЛАГЛАРИ Банкларнинг муомалага туширган пул капиталлари мажмуи.

БАНК ОПЕРАЦИЯЛАРИ Банклар томонидан жорий ёки бошқа хисоб варакқа пул қабул қилиш, фоизли ёки фоизсиз кредитлар берини биржа топширикларини бажариш, кимматбаҳо қоғозлар, акциялар сотиб олиш, мижозларнинг топширикларини бажариш, товарлар ёки товар ҳужжатлари гарови ҳисобига ссудалар бериш, шунингдек, бошқа ҳар кандай пуллни ва нақд пулсиз ҳисоб-китобларни амалга ошириш жараёнлари.

БАНК ССУДАСИ Банкнинг фоиз тўлови шарти билан кредитга берилган пул маблағи.

БАНК ФОИЗИ Банк ссудасидан фойдаланганлик учун белгилangan ҳақ микдори; қарз суммасига нисбатан фоиз ҳисобида ундирилади.

БАНКНОТ [ингл. bank-note – банк белгиси] Марказий эмиссия банклари чикарадиган, муайян моддий қийматга эга бўлган коғоз пул.

БАНКОМАТ [банк + (авто)мат] Муайян банкка қарашли автоматик қурилма; банкнинг ўзида, шунингдек, бошқа жойларда ўрнатилади ва банк мижозининг унинг ўзигагина берилган катъий белгиланган код бўйича нақд пул олишига хизмат килади.

БАНКРОТ [нем. Bankrott < итал. banko rotto – синган курси] Карзини тўлашга курби етмай колган, синган касб-хунар эгаси ёки корхона. *Банкрот бўлмоқ.*

БАНКРОТЛИК Фукаро, корхона, фирма ёки банкнинг маблағи стишмаслигидан ўз мажбуриятлари бўйича қарзларни тўлашга курби етмаслиги ҳолати.

БАРТЕР [ингл. barter – товар айирбошлаш] иқт. Пул маблағлари иштирокисиз бевосита товарга товар айирбошлаш ва шу ҳақдаги шартнома. *Бартер битими. Бартер усули.*

БАРГЕР АЛМАШУВИ Тарафлар томонидан пул маблағлари иштиро-
валып беносита товарга товар айирбошлаш.

БАРГЕР БИТИМИ Тарафлар томонидан пул маблағлари иштиро-
валып беносита товарга товар айирбошлаш ҳакида расмий равища ту-
штуши, қабул килинувчи ахднома, шартнома, контракт.

БЕКОР ҚИЛИШ Ишдан бүшатиш, озод қилиш ёки амалдан, куч-
дан өзгөрши. Мансабидан бекор қилиши. Қарорни бекор қилиши.

БЕЛГИЛАНГАН ҚИЙМАТ Олдиндан тайин қилиб күйилган
пара, бахо.

БЕТАРАФ [бс.. + тараф] Ҳеч қайси томонга, гурухга ён босмайди-
ған, күйилмайдиган; холис. *Бетараф мамлакатлар*.

БЕТАРАЗ ЁРДАМ Үз манфаати күзланмаган, холис ёрдам.

БИЗНЕС [ингл. business – иш, машғулот] Даромад келтирадиган,
мақсадлари күзланган ва конунларга хилоф бүлмаган ҳар
жандай тәркимий, құжалик фаолияти; тижорат; ишビルармөнлик.

БИЗНЕС РЕЖА Аниқ танланган тадбиркорлик ишининг барча
бизнесшілер тапсифланған ва тахминий хисоб-китоб қилинган лойиха.

БИЗНЕСМЕН [ингл. businessman – бизнес билан шуғулланувчи
шебер] ишビルармөн.

БИЛДИРИГИ айн. рапорт.

БИЛДИРИШ Күпчиликка етказиш, маълум қилиш учун тайёрлан-
ған босма хабар, ғылыми босма хабар, ғылыми хабар; билдиришнома.

БИЛДИРИШНОМА Муайян муассаса раҳбарига хизмат фаолияти
билим алоқалор мухим масалалар юзасидан ёки юқори идора, мансаб-
дор шахсесте бирон-бир воқеа ва ҳодиса ҳакида хабар етказиш зарурати
түрдөн шыдайтындыктың өткіздігін анықтады.

БИОГРАФИЯ [юн. bios – хаёт + grapho – ёзаман] Бирор кишининг хайёт йўли ва унинг тавсифи, баёни; айн. **таржимаи хол**.

БИР ГАЛЛИК ИШОНЧНОМА Аник бир ишни амалга ошириш вазифани бажариш учун берилган ишончнома.

БИРЖА [юн. byrsa – ҳамён, ҳалта] Кимматбаҳо қоғозлар ва ҳар хил моллар билан савдо-сотик қиласидаган йирик савдо муассасаси; бозорни ўюштиришнинг ташкилий шакли.

БИРЖА БОЖИ Биржа кўмитаси томонидан биржа аъзолари ва ҳаридор қатнашчиларидан биржа савдосида иштирок этиш ҳукуки учун олинадиган пул йигими.

БИРЖА КУРСИ Фонд биржасида мумалада бўлган кимматбаҳо қоғоз (акция, облигация)нинг сотилиш нархи.

БИРЖАЧИ Биржа харакат (операция)лари билан шуғулланувчи шахс, биржа корчалони.

БИРЛАШГАН Бир турдаги нарсалар ёки тенг ҳукукли кишилардан, ташкилотлардан, давлатлардан ва ш. к. дан ташкил топган; муштарак. *Бирлашган хўжалик. Бирлашган касаба ўюшмалари қўмитаси. Бирлашган Миллатлар Ташилоти.*

БИРЛАШМА Маълум асосда ёки маълум максадларни кўзда тутиб ўюшиш натижасида вужудга келган ташкилот, ўюшма. *Сиёсий бирлашмалар.*

БИР ОВОЗДАН Барча иштирокчиларнинг розилиги билан, юз фоиз овоз билан; бир оғиздан. *Қарор бир овоздан қабул қилинди.*

БИРХИЛЛАШТИРИШ Бирор нарсани бир хил нормага, умумий бир шаклга келтириш, унификация.

БИТИК эск. кт. 1 айн. ёзув.

2 Хат, мактуб, асар.

БИТИКЧИ тар. Ўрта асрларда хон ва маҳаллий ҳокимларнинг барча ёзув ишларини олиб борувчи шахс; котиб.

БИТИМ [дүк] Тарафлар томонидан расмий равища тузилувчи, забуу көллинуучи пәннома, шартнома, контракт. *Битим түзмөк.*

Э Фуқаролар на юридик шахсларнинг фуқаролик хукук ва бурчларни белгилаш, ўзгартириш ва бекор қилишга каратилган ҳаракати. *Мурдан баштами.*

БИТИМ ТҮЗМОҚ Фуқаролар ва юридик шахсларнинг фуқаролик хукук ва бурчларни белгилаш, ўзгартириш ва бекор қилиш ҳақида ажыратылған расмийлаштырмок.

БИТИРУВЧИ Бирор иш-ҳаракат, фаолиятни, мас., ўкишни тугалдан арағасын турган. *Битирувчи курс.*

БИТІШМОҚ Сулхга, муросага келмоқ, ярашмоқ.

БИЧІМ Шакл, ўлчам. *Китоб бичими 84 x 108 бүлган қозозга болады.*

БЛАНК, бланка [фр. blanc – оқ] Графалари түлдирилмаган, фақат аныктайтын салынудар (хужжатларнинг зарурий белгилари)гина акс эттерелбі, очык, бүш қолған ўринләри керакли вактда түлдириш учун аныктайды босмахонада нашр этилган тайёр варақа, иш юритиш өмөтшары. *Латлар бланкаси. Телеграмма бланкаси.*

БОЖ [ф. “бож” – ўлпон, бож, солиқ] 1 *тар.* эск. Ўрта асрларда Шарқ мемлекеттерида сандогарлар, хунармандлар ва бошқалардан олинадиган солиқ.

1 Чаралан көттирилгандын мол учун олинадиган, расмий равища белгиленген дәс. *Бож тұламоқ*

БОЖГИР [ф. “божгир” – бож оловчы, солиқ түпловчы] *тар.* Бож оловчы, ингүвучи; бож ундириш лавозимига эга шахс; божхона ходими;

БОЖМОН [ф. “божмон” – божхона ходими] *тар. айн.* **божгир.**

БОЖХОНА [бож + хона] Бож олинадиган жой, идора, пост.

БОЖХОНА ДЕКЛАРАЦИЯСИ Чегара орқали ўтадиган юк (экс порт товарлари, кишиларга тегишли юклар, кўлдаги анжомлар, валюта, кимматбаҳо буюмлар)лар ҳақидаги асосий маълумотлар кайд этиладиган, миллий конунчилик талабларига мувофиқ расмийлаштириладига хужжат.

БОЖХОНА ТАРИФИ Давлат чегараси орқали ўтадиган товарлардан ундириладиган бож ставкалари мажмуи.

БОЗОР Сотувчилар билан харидорлар ўргасидаги товар айирбослаш муносабатлари. *Жаҳон бозори. Ташиғи бозор. Бозор ислоҳотлари.*

БОЗОР ИҚТИСОДИЁТИ Товар-пул муносабатларига асосланган турли мулкчиликка ҳамда иқтисодий эркинликка таянган ва ракоба асосида тартибга солиб туриладиган демократик иқтисодиёт.

БОНУС [лат. bonus – яхши, марҳаматли] ҳуқ. Турли хил муносаба билан қўшимча ҳақ (мукофот, қўшимча дивиденд ва б.) тўлаш.

БОСМА ТАБОҚ Нашрнинг ҳақиқий (амалдаги) ҳажм ўлчов бирлиги бўлиб, бичими 60 x 90 см бўлган қофоз варагининг бир томонидаги нусхани ташкил этади.

БОСҚИЧ Ўзаро боғланган қуи ва юқори идора, муассаса, ташкилот ва ш. к. нинг ҳар бир поғонаси, ҳалқаси; инстанция. *Биринчи босқич суд. Биринчи босқич мактаб.*

БОШ Мансаб жихатдан катта, юқори турувчи, асосий. *Бош врач. Бош агроном.*

БОШ БОШҚАРМА Давлат бошқаруви тизимида бирор йирик тармоқ ёки хўжалик соҳасида юқори (олий) ёки ўрга бўғиндаги идора, ташкилот.

БОШ БУХГАЛТЕР Барча ҳисоб-китоб ишларини бошқарувчи бухгалтерлар раҳбари.

БОШ ДИРЕКТОР Мансаб жихатдан юқори турувчи директор.

БОНДОК Ҳеч кимга ва ҳеч қандай конун-қоидага, тартибшынанга бүйсунмайдиган; ўзбошимча, тартибсиз, бебош.

БОНДОКЛИК Ҳеч қандай тартиб-интизом бўлмаган, ҳар ким ўз бинонга иш тутадиган бир ҳол; ўзбошимчалик, бебошлик; анардиган.

БОНИ НИК Идора, муассаса, ташкилот ва ш. к. га раҳбарлик килувчи юнит, раҳбар.

БОНКАРМА Давлат бошқаруви тизимида бирор йирик тармоқ юнити соҳисида юқори (олий) ёки ўрта бўғиндаги идора, ташкилот. *Ондоғлантириши бошқармаси. Марказий банкнинг вилоят бошқармаси.*

БОНКАРМА БОШЛИГИ Бошқарма раҳбари.

БОНКАРМОҚ Корхона, муассаса, ташкилот ва ш. к. ишини идора юнит, ўнга солиб турмок. *Заводни бошқармоқ.*

БОНКАРУВЧИ Бошқарма ва умуман корхона, муассаса, ташкилот ва ш. к. бошлиги, раҳбари.

БОНДМОНДА [а. “боки” – давомли, абадий + ф. “монда” – қолган, ғалабадиб юнити] Қолдик қарз, ундирилмаган, тўланмай қолган солик юнити.

↓ Энди, анилдин йигилиб қолган.

БРИФИНГ [ингл. briefing – ўйл-йўриқ < brief – қисқа; қисқача хуноси] Раҳмий шахсларнинг оммавий ахборот воситалари вакиллари билдирилган ресмий пунктни назар билдириш ёки расмий хуросаларни қисқача юнити максадидаги учрашуви.

БРОКЕР [ингл. broker – ўргада туриб воситачилик килувчи, даллол, маклер] Топар, валюта, савдо биржаларида олди-сотди битимлари тушуни воситачилик (даллоллик) қиласидиган айрим шахс ёки фирма.

БРОНЬ [нем.] Махсус ажратилган ёки имтиёз берилган нарсалардан фойдаланини хукукини берадиган хужжат. *Билетни бронъ қилмоқ.*

БОЖХОНА ДЕКЛАРАЦИЯСИ Чегара орқали ўтадиган юк (экспорт товарлари, кишиларга тегишли юклар, кўлдаги анжомлар, валюта, кимматбаҳо буюмлар)лар ҳакидаги асосий маълумотлар кайд этиладиган, миллий қонунчилик талабларига мувофиқ расмийлаштириладиган хужжат.

БОЖХОНА ТАРИФИ Давлат чегараси орқали ўтадиган товарлардан ундириладиган бож ставкалари мажмуу.

БОЗОР Сотувчилар билан харидорлар ўртасидаги товар айирбослаш муносабатлари. Жаҳон бозори. Ташиқи бозор. Ички бозор. Бозор ислоҳотлари.

БОЗОР ИҚТИСОДИЁТИ Товар-пул муносабатларига асосланган турли мулкчиликка ҳамда иқтисодий эркинликка таянган ва ракоба асосида тартибга солиб туриладиган демократик иқтисодиёт.

БОНУС [лот. bonus – яхши, марҳаматли] ҳуж. Турли хил муносаба билан қўшимча ҳак (мукофот, қўшимча дивиденд ва б.) тўлаш.

БОСМА ТАБОҚ Нашрнинг ҳақиқий (амалдаги) ҳажм ўлчов бирлиги бўлиб, бичими 60 x 90 см бўлган қофоз варагининг бир томонидаги нусхани ташкил этади.

БОСҚИЧ Ўзаро боғланган куйи ва юқори идора, муассаса, ташкилот ва ш. к. нинг ҳар бир поғонаси, ҳалкаси; инстанция. Биринчи босқич суд. Биринчи босқич мактаб.

БОШ Мансаб жихатдан катта, юқори турувчи, асосий. Бош врач. Бош агроном.

БОШ БОШҚАРМА Давлат бошқаруви тизимида бирор йирик тармок ёки хўжалик соҳасида юқори (олий) ёки ўрга бўғиндаги идора, ташкилот.

БОШ БУХГАЛТЕР Барча ҳисоб-китоб ишларини бошқарувчи; бухгалтерлар раҳбари.

БОШ ДИРЕКТОР Мансаб жихатдан юқори турувчи директор.

БОНЬОШДОК Ҳеч кимга ва ҳеч кандай конун-қоидага, тартиб-шартты бүйсүнмайдыган; ўзбошимча, тартибсиз, бебош.

БОНЬОШДОҚЛИК Ҳеч кандай тартиб-интизом бўлмаган, ҳар кимни ўзбошига иш тутадиган бир ҳол; ўзбошимчалик, бебошлик; анар-жон.

БОНДИК Идора, муассаса, ташкилот ва ш. к. га раҳбарлик қилувчи юртади, раҳбар.

БОНДАРМА Давлат бошқаруви тизимида бирор йирик тармок соҳасида юқори (олий) ёки ўрта бўғиндаги идора, ташкилот. *Ободонлаштириши бошқармаси. Марказий банкнинг вилоят бошқармаси.*

БОНДАРМА БОШЛИГИ Бошқарма раҳбари.

БОНДАРМОК Корхона, муассаса, ташкилот ва ш. к. ишини идора ташкилотни ўзбошига солиб турмок. *Заводни бошқармок.*

БОНДАРУВЧИ Бошқарма ва умуман корхона, муассаса, ташкилотни ўзбошига солиб турмок, раҳбари.

БОКИМОНДА [а. “боки” – давомли, абадий + ф. “монда” – қолган, қоладиган қолган] 1 Қолдик қарз, ундирилмаган, тўланмай қолган солик

2 Ёки, аввалдан йиғилиб қолган.

БРИФИНГ [ингл. briefing – йўл-йўриқ < brief – қисқа; қисқача худоји] Ресми шахсларнинг оммавий ахборот воситалари вакиллари билдириш нуқтаи назар билдириш ёки расмий хуносаларни қисқача билишни мақсадидаги учрашуви.

БРОКЕР [ингл. broker – ўргада туриб воситачилик қилувчи, даллол, маклер] Товар, валюта, савдо биржаларида олди-сотди битимлари тушуни воситачилик (даллоллик) қиладиган айрим шахс ёки фирма.

БРОНЬ [нем.] Махсус ажратилган ёки имтиёз берилган нарсаларни фойдаланиш ҳукукини берадиган ҳужжат. *Билетни бронь қилмоқ.*

БҮЙРУҚ Ташкилот, муассаса, корхона, ҳарбий қисм ва ш.к бошлиғи, раҳбарининг ўз тасарруфидаги ташкилот, муассаса, корхона бўйича чиқарадиган расмий фармойиши, амри ва шундай фармоши матни ёзилган қоғоз; расмий хужжат. *Директор буйруги. Олий Бош Қўмондон буйруги. Ишга тайинлаш ҳақидаги буйруқ. Буйруқ билан расмийлаштирмоқ.*

БҮЙРУҚБОЗ Буйрукбозликни, буйруқ беришни яхши кўрадига одам.

БҮЙРУҚБОЗЛИК Бўлар-бўлмасга, ўринли-ўринсиз буйруқ беради, ҳамма ишни фақат буйруқ бериш йўли билан олиб бориш.

БҮЙРУҚЛАР ДАФТАРИ Муассасада буйруклар қайд этиб борадиган маҳсус дафтари.

БҮЙРУҚНОМА Буйруқ матни ёзилган қоғоз, хужжат.

БУРОМАД [ф. “буромад” – чикиш; харажат, чиким] Чиким; сарф харажат; зид. даромад. *Даромадга қараб буромад. Макол.*

БУХГАЛТЕР [нем. Buch – китоб + halter – олиб юрувчи, тутиб турувчи] айн. ҳисобчи.

БУХГАЛТЕРИЯ Идора, муассаса, корхона ва ш.к. нинг барча мөлиявий, ҳисоб-китоб ишларини олиб борувчи бўлими ва у жойлашганихона; ҳисобхона. *Бухгалтерия ходимлари. Институт бухгалтерияси.*

БУХГАЛТЕРИЯ БАЛАНСИ Бухгалтерия ҳисботини аниқ ҳисбот санасида якунловчи, маблагларнинг сарфланиши, манбаи мақсадини таърифловчи, жамловчи, умумлаштирилган жадвалда пул ҳисобида акс эттирувчи хужжат.

БУЮРТМА 1 от Бир нарса ясаб, тайёрлаб, ишлаб бериш ҳақидаги топшириқ, талаб. *Буюртма бермоқ. Буюртмалар қабул қилмоқ.*

2 сфт. Топшириқ асосида тайёранадиган; буюртирилган. *Буюртма туфли.*

БЮОРТМАНОМА Бирор нарсани ясаб, тайёрлаб ёки ишлаб берген хөхдэгтийн талиб (таклиф, илтимос) ёзилган расмий хүржжат, хат.

БЮОРТМАЧИ Буюртма берган шахс ёки ташкилот.

БЮДЖЕТ [итал. budget – ҳамён, маблағ] иқт. Муайян вакт (йил, сар, сарык) учун ишлаб чиқилган, мөнжирлаштирилган ва қонуний тарзийн төслийн төсөвийтэй широмадлар ва харажатлар йигиндиси. *Бюджет иши.*

БЮДЖЕТ ИШИ Конуний равищда тасдиқланган давлат бюджетийн бажирилиши белгиланган муайян давр, муддат (түлик давхатында төслийн төсөвийтэй олади).

БЮДЖЕТ ТАШКИЛОТИ Аксарият ёки бутунлай давлат ёки давхатын бюджет носиталаридан маблағ билан таъминланадиган ташкилот.

БЮДЖЕТ ТИЗИМИ Давлат, маъмурий ҳудуд, баъзи (мустакил мухассисалар бюджетларининг иктиносидий муносабатлар ва тартиби таъсисатларига асосланган мажмуи.

БЮДЖЕТДАН ТАШКАРИ ЖАМГАРМАЛАР Давлатнинг давхатын кирийтмайлигандаги ташкирилганинг турли тартибларидан мактабаларга мүлжалланган пул.

БЮЛЛЕТЕНЬ [фр. bulletin < итал. bulletino – кичик хат, варака] 1. Бирор мухассисанинг вакт-вакти билан чиқариб туриладиган босма томони, ахборотнома. *Олий аттестация комиссиясининг бюллетеңи.*

2. Номоний ҳадмиятга эга бўлган бирор мухим воқеанинг бориши ҳадмиятни юшиб туриладиган ахборот. *Валюталар курси ҳақидаги бюллетеңи.*

3. Мөълум шаҳидаги сайлов (овоз бериш) варакаси. *Сайлов бюллетеңи сайлов күтисига ташламоқ.*

4. т. Касаллик түфайли ишчи ёки хизматчининг меҳнатга вактинча ҳақидаги тибиёт муассасалари томонидан бериладиган расмий варакаси. *Бюллетень олимоқ. Бюллетень бўйича пул.*

БЮРО [фр. bureau – девонхона, идора; ёзув столи] Баъзи бир муасаса, ташкилот ёки улардаги бўлимлар номи. *Маълумотномалар бюроси. Конструторлик бюроси.*

БЎЙСУНМОҚ Қарамоғида, раҳбарлиги остида бўлмок; итоа кilmok. *Юқори идораларга бўйсунмоқ.*

БЎЛИМ Идора ва турли ишхоналарнинг маълум иш била шуғулланадиган ҳар бир кисми; муайян идорага қарашли куйи идора, шуъба. *Вазирликнинг кадрлар бўлими. Институтнинг бўлимлари. Шаҳар молия бўлими.*

БЎНАК 1 *тар.* Бирор иш юзасидан иш берувчиларнинг иш бажа рувчиларга олдиндан берадиган қарзи. 2 *бух.* Маош хисобидан ой охирида ҳисоб-китоб қилиш шарти билан олдиндан бериладиган пул; аванс.

БЎНАҚДОР Бўнак олган, бўнак олиб қарздор бўлган шахс; дебитор

БЎНАҚЧИ *тар.* 1 Бўнак бериб, одам ишлатувчи шахс.

2 Бўнак олган шахс, қарздор.

БЎШ 1 Банд бўлмаган, ишғол этилмаган, бекор. *Бўши ўрин. Бўши ер.*

2 Иш билан банд бўлмаган, ишдан холи; бекор, беиш, ишсиз. *Бўй кун. Бўши вакт.*

БЎШ ЎРИН Банд бўлмаган иш ўрни; вакант ўрин.

БЎШАМОҚ Ишдан, амалдан, мансабдан қутулмок, озод бўлмок.

БЎШАТМОҚ Ишдан, вазифасидан озод қilmok; рухсат бермок. *Ишдан бўшатмоқ. Лавозимидан бўшатмоқ.*

В

ВАЗИР [а. “вазир” – вазир, министр] Мамлакатда муайян тармок фаолиятини бошқарувчи шахс. *Соалиқни сақлаш вазири. Молия вазири. Халқ таълими вазири.*

ВАПИРЛАР МАҲКАМАСИ Баъзи мамлакатлар, жумладан

Узбекистонга, докуматнинг номи.

ВАПИРИК Узбекистон Республикасида давлатнинг марказий

бюджетни организи, давлат маҳкамасининг муҳим кисми.

ВАПИФА [а. "виффа" – амал, лавозим; хизмат, топширик; иш ҳақи]

1 Бирорин учун берилган, топширилган иш; топширик.

1 Амал лавозими, мансаб, амал доирасида бажариладиган ишлар

шумади. *Директорлик вазифаси.*

ВАКАНСИЯ [лот. vacans – кераксиз, ортиқча; бўш, эгалланмаган]

бўш урин, банди килинмаган лавозим (идора, муассаса ва ш. к.). *Вакансияни эгалламоқ.*

ВАКАНТИ [лот. vacantis – бўш, эгалланмаган] Ҳеч ким эгаллама-

сан, бўш (идора, муассаса ва ш. к. штатидаги лавозим, хизмат ўрни

төрсайди).

ВАКИЛ [а. "вакил" – ишончли, ваколатли шахс] 1 Бирор киши, му-

ассас, ташкилот ва ш. к. номидан иш кўришга ваколати бўлган, унинг

манбаатларини қўзловчи ва ҳимоя қилувчи шахс.

1 Бирор давлат ёки ташкилотнинг ваколати билан ўзга элларда унинг

номидан иш кўрувчи, унинг манбаатларини ҳимоя қилувчи лавозимли

шахс, яъни. *Дипломатик вакил. Мухтор вакил.*

1 Бирор соҳа, ижтимоий гурӯҳ, жамият ва п. к. га мансуб киши; на-

мона тоғиб. *Соҳа вакили.*

ВАКИЛЛИК Бирор шахс (вакил)нинг иккинчи шахс (ваколат берув-

чи) номидан ишонч қоғози ёки маъмурий хужжатга асосан киладиган

корреспондентлари.

ВАКОЛАТ [а. "ваколат" – вакиллик; ҳукуқдорлик] Бирор шахс, му-

ассас, ташкилот, давлат ва ш. к. номидан иш килиш учун берилган

хукуқ – вакиллик хукуки. *Кенг ваколат.*

ВАКОЛАТ МУҲЛАТИ Бирор шахс, муассаса, ташкилот, давлат ва

номидан иш килиш учун берилган хукуқ, вакиллик хукуки амал

шумади муддат.

ВАКОЛАТНОМА Ташкилот ва фуқароларнинг вакиллик килиши учун берилган ёзма хужжат; ишончнома, ишонч қоғози. *Яна қ. ишончнома.*

ВАКОЛАТХОНА Бирор давлат томонидан ўзга мамлакатда таъси этилган ва унинг манфаатларини кўзлаб иш кўрадиган муассаса.

ВАЛЮТА [итал. valuta – қиймат, баҳо < лот. valere – кучли бўлмоқ кадрланмоқ, баҳоланмоқ] 1 Муайян давлатнинг пул бирлиги (сўм танга, доллар ва бошқалар).

2 Пул тизимининг тури (олтин, кумуш ёки қоғоз валюта).

3 Хорижий давлатларнинг пуллари, халкаро ҳисоб-китоблард қўлланадиган хорижий пул бирлигидаги кредит ва тўлов ҳужжатлар (векселлар, чеклар ва ҳ.к.).

ВАЛЮТА БОЗОРИ Чет эл валюталари ва чет эл валюталар ҳисобидаги тўлов ҳужжатларининг олди-сотдиси бўйича барқаро иктисодий ва ташкилий муносабатлар тизими.

ВАЛЮТА КУРСИ Мамлакат пул бирлигининг бошқа мамлакат пул бирлигига ифодаланган баҳоси, қиймати.

ВАЛЮТА ТИЗИМИ Валюта ҳаракати билан боғлик бўлган иктисодий ва хукукий муносабатлар тизими.

ВАРАҚА [а. “варақа” – барг, япрок; қоғоз, ҳужжат] 1 Мухим бир гап, матн босилган ва оммага тарқатиш учун мўлжалланган қоғоз; ижтимоий-сиёсий ташвиқот воситаларидан бири. *Ташвиқот варақаси.*

2 Маълум бир нарсалар хақида маълумот ёзиш учун белгиланган расмий қоғоз, бланка. *Касаллик варақаси. Мукофот варақаси.*

ВАСИЙ [а. “васий” – ҳомий; васиятни бажарувчи] Вояга етмаган етим болаларга ғамхўрлик килишни ва уларга мерос колган молмулкка (болалар вояга етгунча) қараб туришни ўз устига олган (васият килинган) шахс; маънавий ота.

ВАСИЙЛИК Вояга етмаган болаларнинг, руҳий касаллиги ёки ақли заифлиги туфайли суд томонидан муомалага лаёкатсиз деб топилган шахсларнинг ҳукуқ ҳамда манфаатларининг давлат томонидан ҳимоя килиниши. *Васийлик мажбуриятлари.*

ВАСИЯТ [а. "насият" – ўлим олдидан айтиб қолдириладиган гап-
тар, узин олдиши охирги сүз] Мархумнинг ўз якинларига айтиб ёки
шаббаттарни топшириги, истаги, насиҳати.

ВАСИЯТ КИЛУВЧИ Ўзига тегишли мол-мулки ёки бу мол-мулкка
шаббати хувути, у вафот этган тақдирда, қандай тасарруф этилишига
шаббати прошени ифодаловчи шахс, васиятчи.

ВАСИЯТНОМА [васият + нома] Ёзма васият; муайян шахснинг
жумладан, у вафот қилган тақдирда, ўзига карашли бўлган мол-
мулкни тасарруф этилиши бўйича хоҳиш-иродаси баён килинган
документ. *Васиятнома қолдиримоқ.*

ВАСИКА [а. "васиқа" – хужжат, шаҳодат] 1 Якин ва Ўрта Шарқ мам-
лакатлари (жумладан, Туркистонда) ер-мулк олди-сотдиси тўғрисида
хужжат.

2 Шаҳодий гуноҳнома, хужжат.
3 Хужжат, далил ўрнидаги нарса.

ВАФОТ ЭТГАН ДЕБ ЭЪЛОН ҚИЛИШ Конунда белгиланган
фукаронинг қаерда турганлиги ҳакида доимий яшаш
майдалини киндай маълумот бўлмаган тақдирда унинг суд томонидан
вафот этини, деб тан олиниши.

ВАКТЛАЙ ИШ ҲАҚИ Вақтга қараб тўланадиган, белгиланадиган

ВАКТИНЧА ВАЗИФАСИНИ БАЖАРМОҚ Масъул лавозимни
давомида бажарип туриш ваколатини олиш.

ВАКТИНЧАЛИК ИШ Доимий бўлмаган, маълум вақт давомида
худои ғомонашган, амалиёти маълум вақт билан чегаралангани иш.

ВАКТИНЧА МЕХНАТГА ҚОБИЛИЯТСИЗЛИК Ходимнинг
тубайи ғомонашгани туфайли нисбатан кисқа муддат давомида ишни
безарти олмаслиги.

ВАКФ [а. "вакф" – хайрия максадларида васият килинган мулк,
максад мулк] тар. Мулқдор шахслар ёки давлат томонидан диний мул-

ассаса ихтиёрига даромадидан фойдаланиб туриш, аммо ўзини сотмаслик шарти билан ўтказилган ёки васият қилиб колдирилган мулк (ерсув, мактаб, шифохона, уй-жой, дўкон ва ш. к.).

ВАҚФНОМА [вақф + нома] *tar.* Ер-сув, хўжалик бинолари ва давромад келтирадиган бошқа мулкларни диний эҳтиёж ёки хайрия ишлари учун диний муассасалар ҳамда айрим руҳонийлар тасарруфига ихтиёрий суратда ўтказганлик тўғрисидаги хужжат.

ВЕДОМОСТЬ [р. ведомый – “таниш, таникли” сўзидан] 1 Бирор турдаги маълумотлар йигиндиси; кайднома. Мас., иши ҳақи ведомость. 2 эск. Ахборот, ахборотнома (бальзи даврий нашрларнинг номи).

ВЕКСЕЛЬ [нем. Wechsel – ўзгариш; алмаштириш] Қонун билан қатъий белгиланган шаклдаги ёзма қарз мажбурияти: қарз олувчи томонидан кредиторга берилиб, кредиторга белгиланган муддатдан сўнг қарздордан векселда кўрсатилган пул суммасини тўлашни талаб килиш хукукини беради.

ВЕРБАЛ НОТА [лат. verbalis – оғзаки] Хукуматларга мухим давлат аҳамиятига молик масалалар ва сўровлар юзасидан маълумо бериш, элчихона ва ваколатхоналардаги ўзгаришлар юзасидан хабар бериш, виза бериш ёки унинг муддатини чўзиш, бирор жойга делегация жўнатиш каби турли масалалар ёритилган, ташки ишлар вазирликлари, элчихоналар, ваколатхоналар томонидан давлатлараро ташки алоқаларда қўлланувчи, оғзаки аризага тенглаштириладиган имзосиз ёзма хужжат.

ВЕРДИКТ [лат. vere dictum – тўғри айтилган] Суд маслаҳатчиларининг судланувчини айбдор ёки айбдор эмас деб чиқарган қарори.

ВЕТО [лат. veto – рухсат бермайман, ман қиласман] ҳуқ. 1 Ривожланган давлатларда биронта орган, ташкилот қонуни ёки карорининг кучга киришини тўхтатиш ёки кучга киришига йўл қўймаслик хукуки. 2 Бирор қарорнинг қабул қилинишига тўскинилик қилувчи бирдамликнинг йўқлиги.

ВЗНОС [р. “взносить”, “внести” сўзидан – тўлаш, тўлов] қ. бадал. Аъзолик взноси.

ВІІІ ОПОР [р. “ыаговорить” сўзидан – танбех бериш] қ. хайфсан.
Расмий бермоқ. Выговор эълон қилмоқ.

ВІІІА [лот. visita – кўрилган] 1 Бирор хорижий мамлакатга бораш, унда юнац ва унинг ҳудудидан ўтиш учун тегишли маъмурий бирор томонидан паспортуга кўйиладиган махсус рухсат белгиси.

2 Масабдор шахс томонидан бирор ҳужжатга унинг тўғрилигини ташкилаб дўйилган ёки унга ҳукуқий куч берувчи имзо, белги.

ВІІІІТ [фр. visite – ташриф < лот. visere – кўрмок; ташриф бўюриш] Расмий суратда бирор элда, бирор шахс хузурида киска фурӯши бўдан, ташриф бўюриш, ташриф.

ВІІІІТКА [*<р.“визитная карточка”* (ташриф варагаси) бирикма-
ни] Расмий масабдор шахснинг исми, фамилияси, унвони, туариф
бўланганда, шу шахс томонидан бирон-бир ташриф, учрашув,
тавониу пайтиди бошқаларга бериладиган кичикроқ қалин варагча;
ташриф котози.

ВІІІІУАЛ ҚАБУЛХОНА [ингл. virtual – ҳакиқий, чин, далилга
бўлинган] Мурожаат қилиш, халқ билан мулоқот қилишнинг электрон
формати.

ВІІІІС [а. “корис” – меросхўр, мерос қилиб олувчи] Мерос олиш
бўйинча яна бўлган шахс, мерос эгаси, меросхўр.

ВІІІІСЛИК Вафот этган шахс (мерос колдирувчи) ҳукуқ ва маж-
бутийларни ўз меросхўларига ўтиши.

ВОСІТА [а. “восита” – чора, тадбир, усул; ўрта, ўртадаги] Бирор
инниши ёки бирор ишни амалга ошириш учун дастак бўлиб
зинмат қўйадиган нарса, курол. Ахборот воситалари. Техника восита-
лари. Гранитпорт воситалари. Ишлаб чиқарни воситалари.

ВОСІТАЧИ Бирор ишнинг амалга оширилишида восита ролини
хизмат кимса ёки нарса; айн. даллол.

Г

ГАРОВ [ф. “гаров” – кафолат] 1 Ваъданинг бажарилишига ишонтириш учун қолдириладиган омонат нарса.

2 Бирор нарса ёки ходиса хақида баҳслашувчи икки киши (тому ўртасидаги шарт.

ГАРОВГА ҚҮЙИБ ПУЛ ОЛИШ Қарз олувчининг қайтариб бери кафолати учун бирор нарса, мулкни бериб пул олиш.

ГАРОВХОНА Ахолидан нарсаларни гаровга олиб, карз берадига жой, муассаса; ломбард.

ГЕРБ [пол. herb < нем. Erbe – мерос] Давлат, шаҳар, табака, ургуши, к. нинг байроқ, пул, муҳр кабиларда тасвиранган алоҳида фарқи белгиси. Ўзбекистоннинг давлат герби.

ГЕРБЛИ МУҲР Давлат герби тасвири бўлган юмалоқ шаклдаги муҳр.

ГОНОРАР [юн. honorarium – хизмат ҳаки, мукофот] Ёзувчилар рассомлар, олимлар ва ш. к. га шартнома бўйича бажарилган иши учун тўланадиган пул; қалам ҳаки. Гонорар олмоқ. Муаллифлик гонорари.

ГРАНТ [ингл. grand – хадя; кўмак, ёрдам; стипендия] Бирор ил мий тадқикот, тажриба-конструкторлик ишларини бажариш учун ёки бошқа мақсадларда айрим шахслар, жамоалар, ташкилотларга берила диган мақсадли ўрин ёки пул маблағи. «Умид» гранти.

ГРАФА [юн. graphē – чизик] 1 Жадвалларда тик чизиклар орасида ги, турли маълумотлар ёзиладиган устун, оралиқ. Жадвалнинг биринчи графаси.

2 Матн, қонун ва ш. к. нинг бир банди, бўлими.

ГРАФИК [юн. graphikos – чизилган] Бирор-бир ишнинг ҳажми, бажарилиш муддатлари аник белгилаб тузилган режа. Кунлик экшии графиги.

ГРАФОЛОГИЯ [юн. grapho – ёзаман + logos – таълимот] Даст хатларни, улар воситасида эса ёзган кишининг хислатлари ва руҳий ҳолатини ўрганадиган фан.

ГРИФ [фр. griffe] Бирор кимса имзоси, ташкилот, муассаса ва ш. к. муроҷиати муръ, иштимель ва уларнинг хужжат устига босилган ташкилот, *бўланча нашириётининг грифи*.

ГУВОХ [ф. “гувоҳ” – шоҳид] 1 Бўлиб ўтган воқеа-ходисаларни ёки унга яхши кўргани ёки уларнинг хакикатан ҳам бўлганлигини тасдиқоти учун шу иш бўлган жойга маҳсус чақирилган киши; шоҳид.
2 Адаб. Суд ёки терговдаги иш юзасидан ўз билганларини айтиб беруви учун судга чиқирилган киши. *Судга гувоҳларни чақиримоқ.*

ГУВОХЛИК 1 Шоҳидлик, кўрган ёки билганлик; гувоҳ бўлишлик.
2 Адаб. Гувоҳ томонидан берилган маълумот, гувоҳнинг айтганлари. *Гувоҳнинг бермоқ.*

ГУВОХНОМА [ф. “гувоҳ + нома” – ёзма гувоҳлик; гувоҳнома] Муассаса таҳсилотни тугилиш, хизмат ва бошқа холатларини, шунингдек, бирор оғизи (масада, тафтиш ўтказишга) ваколатини кўрсатувчи хужжат. *Гувоҳномалик даҳида гувоҳнома. Талабалик гувоҳномаси.*

ГУРУХ 1 Мақсад, маслак, фаолият ва ш. к. лар умумийлиги асосида таҳсилотни расмий ёки норасмий жамоа. *Текширувчилар гурӯҳи.*
Ноҳия гурӯҳ.

2 Дарё, машигулот ўтказиш масадида бирлаштирилган кишилар. *Гурӯҳлар бўлинмаси, тўпи. Ҳуқуқий билимларни ўрганувчилар гурӯҳи.*
Гурӯҳлар таҳсил олувчи талабалар гурӯҳи.

3 Губоид, тоифа; даража. *Иккинчи гурӯҳ ногирони.*

Д

ДАВЛАТ [л. “давлат” – мамлакат] Ўз фукароларининг ижтимоий-хокимийи таҳсилотини химоя қилувчи, бунга қарши туруувчи кучларнинг оғизигина синдирувчи хокимият органлари ва сиёсий ташкилотлаган оғизиги ёки бўлган мустақил мамлакат. *Ўзбекистон давлати.*
Давлатлар давлати. Давлат аппарати.

ДАВЛАТ БАЙРОФИ Давлатнинг асосий рамзларидан бири: расмий биноси динлатлардан фарқловчи белгиси, эмблемаси.

ДАВЛАТ БОЖИ Давлатнинг махсус ваколатли идоралари (суд, милиция, фукаролик холатини қайд этиш бюроси, хўжалик судлари, по тариал идоралар, сугурта агентликлари ва б.) томонидан фукарола корхоналар, ташкилот ва муассасалар манфаатлари йўлида хизм кўрсатганлик ҳамда юридик аҳамиятга молик ҳужжатлар (паспор турли гувохномалар, сертификат, лицензия ва б.) берганлик учун ундириладиган пул йигимлари.

ДАВЛАТ БЮДЖЕТИ Давлатнинг муайян вакт (одатда бир йи учун мўлжалланган пул даромадлари ва харажатлари мажмуи.

ДАВЛАТ МУЛКИ Мулкчилик шаклларидан бири: давлатга қараш ва унинг ўз вазифаларини бажариши учун зарур барча мол-мулклар мулкий ҳукуқлар.

ДАВЛАТ ТИЛИ Муайян мамлакатда қонун чикариш, ижроя суд ҳокимиятларида иш юритиш учун расмий белгиланган тил. Конституциямизнинг 4-моддасига мувофиқ Ўзбекистонда давлат тили ўзбетилидир.

ДАВЛАТ ҲУҚУҚИ Давлатнинг ижтимоий тузуми, давлат тузилиши асослари ва давлат ҳокимияти органларининг ташкил этилишини инсон ва фукароларнинг асосий ҳукуклари, эркинликлари ва бурчларини ҳамда сайлов тизимини белгиловчи ва тартибга солиб турувчи ҳукукий меъёrlар йигиндиси.

ДАВЛАТЛАРАРО Бир қанча давлат ўргасида бўлган ёки бўладиган бир қанча давлатга тегишли. *Давлатларо битим. Давлатларо хўжалик бирлашималари.*

ДАВЛАТЧИЛИК Давлат тузуми; давлат сифатида уюшишнинг сиёсий, иктисадий, мафкуравий асос ва тамойиллари. Ўзбекистон давлатчилигининг маркиб топиши.

ДАВОЛАШ МУАССАСАСИ Касални муолажа килиб, дори-дармон билан соғайтирувчи, белгили штат ва маъмуриятига эга бўлгатиббий муассаса.

ДАВОМАТ [а. "дөнөмөт" – ишда бўлиш вақти] Муайян иш-ҳаракат, даворириғ (мингупот, ўқиши, тўғарак ва ш. к. га) доимий иштирок тинди, навбати. Ўқунчиларнинг давомати.

ДАЙР [а. "дир" – айланиш, айлана; алмашиниш, навбат] Бирор таррафдан тақдимланадиган муайян вақт. *Ҳисобот даври.*

ДАВРИИ НАШР Мунтазам тақрорланадиган нашр.

ДАИЛ [а. "далил" – белги, из; исбот; сабаб] Фикр, муроҳаза ва тариф, улар хакида далолат берувчи нарса; исбот, факт. *Далилни далил.*

ДАЛЛОЛ [а. "даллол" – жарчи; воситачи] Савдо-сотиқда олувчи ўргасида воситачилик килувчи, молга нарх кўйиб, уларни кимларни киши (брокер, воситачи, дилер, маклер).

ДАЛЛОЛЮШИ Даљолларнинг бошлиғи, оқсоқоли, бош даллол.

ДАЛОЛАТ [а. "далолат" – кўрсатма; исбот, далил] 1 Хабар, дарак; 2. Далил; далиллар; белги, аломат.

ДАЛОЛАТНОМА [далолат + нома] Муассаса ёки айрим шахс (хоким, жетти-ҳаракат (вокеа, ҳодиса) ёки ҳолатни тасдиқлаш, унга бериш мақсадида, бирдан ортиқ киши томонидан тузилиб расмий ҳужжат. *Аксар ҳолларда далолатнома олдиндан қонидавий намуна асосида тузилади. «Иш юритиши».*

ДАРОМАД [ф. "даромад" – кирим; фойда; бошланиш, ибтидо] Мехнат, ишлаб чиқариш соҳаларидан давлат ёки айрим шахслар инсонига келиб тушадиган соғ пул ва бошқа хил тушумлар; *Бир кунлик даромад. Давлат даромади.*

ДАРОМАД ДЕКЛАРАЦИЯСИ Молия ёки календарь йилида (жисмоний шахслар) томонидан солиққа тортиладиган давлат даромадлари кўрсатилган ва давлат органларига тақдим этиланишибарнома.

4 Чегара орқали олиб ўтилаётган нарсалар, кимматбаҳо буюмлар уларнинг микдори хақида божхонага тақдим этиладиган маълумотни ма.

ДЕКРЕТ [лат. *decreatum* – қарор; тұхтам; ажрим] Олий ҳокими органларининг, хукуматнинг қонун кучига эга бўлган мухим қарор фармони.

ДЕКРЕТ ТАЪТИЛИ Ҳомиладорлик таътили.

ДЕЛО [р.делать – “килмок”, “бажармок” сўзидан] Бирор масла ёки шахсга оид расмий ва норасмий хужжаглар түплами ва шудай хужжатларни саклаш учун ясалган маҳсус папка; хужжатларни мажилди.

ДЕПОЗИТ [лат. *depositum* – саклашга қўйилган буюм; омана Кредит муассасалари (банк, омонат касса ва ҳ.к.)га саклаш ва фойдаланиш учун вактинча қўйилган пул ёки кимматбаҳо қофозлар.

ДЕПОЗИТАРИЙ [фр. *depositaire*] 1 Депозитларга эгалик қилувчи жисмоний ёки юридик шахс.

2 Халқаро шартноманинг асл нусхасини, унинг тасдиқланган хақидаги хужжатларни сакловчи давлат ёки халқаро ташкилот.

ДЕПОНЕНТ [лат. *deponens, deponentis* – жойлаштирувчи, саклаши қўювчи] 1 Саклаш учун давлат муассасасига қимматбаҳо буюм ёки маблағ қўйган шахс ёки ташкилот.

2 Бирор сабабга кўра корхона ёки муассасадан ўзига тегишли бўлга пулни ёки тўловни ўз вактида олмаган жисмоний ёки юридик шахс и олинмаган ана шундай маблағ.

ДЕПУТАТ [лат. *deputatus* – вакил қилинган, юборилган] Ваколатли давлат органига сайланган киши, вакил. *Олий Мажлис депутати* Халқ депутати.

ДЕПУТАТЛИК ГУВОХНОМАСИ Бирор шахснинг ваколатли давлат органига сайланганлигини тасдиқловчи расмий ҳужжат.

ДЕФИНИЦИЯ [лат. *definitio* – таъриф; аниқ қўрсатиш] Бирор түшунчанинг нарса ва ҳодисаларга хос энг мухим белгиларни акс эттирувчи кисқача илмий изохи; таъриф.

ДИЛР [фр. dealer – биржа даллоли] 1 Махсулотни улгуржи (товар) котиб олиб, уни чакана йўл билан ёки кичик партияларда фойдалаштирувчи бизнес иштирокчиси, жисмоний ёки юридик шахс.

2 Биржада хизмат берувчи, валюталар, кимматбаҳо металлар олди-сотидан шугурунчаликни берувчи, ўз номидан ва ўз маблағи ҳисобидан харакат этишини фонд биржаси аъзоси, жисмоний ёки юридик шахс.

ДИВИС [лом. divisio – бўлиш, ажратиш] Сўзнинг сатр охирига (бўлишини) ўтигинин иккинчи йўлга кўчирганда ишлатиладиган, жуфт ва тақорорий сўзлар кисмлари орасига қўйиладиган (бўлишини) (-).

ДИПЛОМ [фр. diplome < юн. diploma – икки букланган варак, талоқ] 1 Бирор ўкув масканини битирганлик ёки бирор илмий унвонни даирجا берилганлигини тасдиковчи расмий хужжат; Илтиёзли диплом.

2 Бирор хукуқ ёки мукофот берилганлигини тасдиковчи гувоҳнома. Мукофоти лауреати дипломи. Кишлоқхўжалик кўргазмасининг дипломи.

ДИПЛОМАТ [фр. diplomat < юн. diploma – икки букланган варак, талоқ] Чет мамлакатлар билан расмий алоқа қилиш ёки музокаралар унвони унун махсус тайёргарлик кўрган ва шундай ишлар учун томонидан вакил қилиб тайин этилган лавозимли киши. Дипломат бўлиб ишламоқ.

ДИПЛОМАТИЯ [фр. diplomatic < юн. diploma – икки букланган варак, талоқ] Давлатнинг ташқи халқаро сиёсатни амалга ошириш, чет мамлакатлар билан алоқа қилиш соҳасидаги фаолияти.

ДИПЛОМАТИК МУНОСАБАТЛАР Давлатнинг чет мамлакатлар билан бўладиган расмий муносабатлари.

ДИРЕКТИВА [фр. directive < лом. dirigere – йўлламок, йўналтиромок] Бирор раҳбар органлар томонидан берилган ва бажарилиши мажбурий санаси ёки расмий йўл-йўриқ, дастур, кўрсатма. Директива олмоқ.

ДИРЕКТОР [лом. director < dirigere – йўналтиромок, йўл кўрсатмок] Биринча, мувассиғ ёки ўкув даргохининг раҳбари; мудир. Завод директори. Амбатаб директори. Бош директор.

4 Чегара орқали олиб ўтилаётган нарсалар, қимматбаҳо буюмлар уларнинг миқдори хакида божхонага тақдим этиладиган маълумотни ма.

ДЕКРЕТ [лат. *decretum* – қарор; тұхтам; ажрим] Олий ҳокими, органларининг, хукуматнинг қонун кучига эга бўлган муҳим қарор фармони.

ДЕКРЕТ ТАЪТИЛИ Ҳомиладорлик таътили.

ДЕЛО [р.делать – “киломок”, “бажармок” сўзидан] Бирор масла ёки шахсга оид расмий ва норасмий хужжатлар тўплами ва шудай хужжатларни саклаш учун ясалган маҳсус папка; хужжатларни газалди.

ДЕПОЗИТ [лат. *depositum* – сақлашга қўйилган буюм; омана Кредит муассасалари (банк, омонат касса ва х.к.)га сақлаш ва фойдаланиш учун вақтинча қўйилган пул ёки қимматбаҳо қоғозлар.

ДЕПОЗИТАРИЙ [фр. *depositaire*] 1 Депозитларга эгалик қилувчи жисмоний ёки юридик шахс.

2 Халқаро шартноманинг асл нусхасини, унинг тасдиқланган хакидағи хужжатларни сакловчи давлат ёки халқаро ташкилот.

ДЕПОНЕНТ [лат. *deponens, deponentis* – жойлаштирувчи, сақлашгүйчи] 1 Сақлаш учун давлат муассасасига қимматбаҳо буюм ёки маблаг қўйган шахс ёки ташкилот.

2 Бирор сабабга кўра корхона ёки муассасадан ўзига тегишли бўлга пулни ёки тўловни ўз вақтида олмаган жисмоний ёки юридик шахс вилинмаган ана шундай маблаг.

ДЕПУТАТ [лат. *deputatus* – вакил килинган, юборилган] Ваколатли давлат органига сайланган киши, вакил. *Олий Мажлис депутати*. *Халқ депутати*.

ДЕПУТАТЛИК ГУВОҲНОМАСИ Бирор шахснинг ваколатли давлат органига сайланганлигини тасдиқловчи расмий хужжат.

ДЕФИНИЦИЯ [лат. *definito* – таъриф; аник кўрсатиш] Бирор тушунчанинг нарса ва ҳодисаларга хос энг муҳим белгиларни акс этти рувчи кискача илмий изохи; таъриф.

ДИЛЛЕР [ингл. dealer – биржа даллоли] 1 Махсулотни улгуржи (товара) салаб олиб, уни чакана йўл билан ёки кичик партияларда фойдаланишучи бизнес иштирокчиси, жисмоний ёки юридик шахс.

2 Ёзоматбахо когозлар, валюталар, кимматбахо металлар олди-сотчилик шуғулланувчи, ўз номидан ва ўз маблағи хисобидан ҳаракат келувчи фонд биржаси аъзоси, жисмоний ёки юридик шахс.

ДИФИС [лат. divisio – бўлиш, ажратиш] Сўзнинг сатр охирига ташкил бўланган бўгинини иккинчи йўлга қўчирганда ишлатиладиган, жуфт ва такорий сўзлар кисмлари орасига кўйиладиган (-).

ДИПЛОМ [фр. diplome < юн. diploma – икки букланган варак, дипломат] 1 Бирор ўкув масканини битирганлик ёки бирор илмий унвон, наутий даража берилганлигини тасдиковчи расмий хужжат; мактубати. *Илтиёэли диплом.*

2 Бирор хукуқ ёки мукофот берилганлигини тасдиковчи гувохнома. *Берундай мукофоти лауреати дипломи. Кшилоқхўжалик кўргазмасининг дипломи.*

ДИПЛОМАТ [фр. diplomate < юн. diploma – икки букланган варак, дипломат] Чет мамлакатлар билан расмий алоқа қилиш ёки музокаралар борини учун маҳсус тайёргарлик кўрган ва шундай ишлар учун тукуумати томонидан вакил қилиб тайин этилган лавозимли киши. *Уйбекистон дипломати. Дипломат бўлиб ишламоқ.*

ДИПЛОМАТИЯ [фр. diplomatic < юн. diploma – икки букланган варак, дипломатия] Давлатнинг ташки ҳалқаро сиёсатни амалга ошириш, чет мамлакатлар билан алоқа қилиш соҳасидаги фаолияти.

ДИПЛОМАТИК МУНОСАБАТЛАР Давлатнинг чет мамлакатлар бинада бўладиган расмий муносабатлари.

ДИРЕКТИВА [фр. directive < лат. dirigere – йўлламоқ, йўналтирмоқ] Вилоятни раҳбар органлар томонидан берилган ва бажарилиши мажбурий ташкилган расмий йўл-йўрик, дастур, кўрсатма. *Директива олмоқ.*

ДИРЕКТОР [лат. director < dirigere – йўналтирмоқ, йўл кўрсатмоқ] Номидан, муассаса ёки ўкув даргохининг раҳбари; мудир. *Завод директори. Мактаб директори. Бош директор.*

ДИРЕКТОР ХОНАСИ Корхона, муассаса ёки ўкув даргоҳини раҳбари фаолият юритадиган хона.

ДИРЕКТОРЛАР КЕНГАШИ Йирик корхоналар, акциядорлик жиһизларининг сайланадиган раҳбар ижроия органи.

ДИРЕКЦИЯ [лат. directio – йўналтириш, йўл кўрсатиш] 1 Корхона, муассаса, ўкув даргоҳларининг директор бошчилигидаги раҳбарлар аппарати. *Дирекция таркиби. Дирекциянинг қарори.*

2 Шу аппарат ўрнашган хона, бино. *Дирекцияга кирмоқ. Дирекция чакирилимоқ.*

ДОГОВОР [р. договор – келишув, битим] эск. *айн. шартнома.*

ДОИМИЙ Ҳамма вакт мавжуд бўлиб, узлуксиз давом этиб туралган, муттасил. *Доимий гамхўрлик.*

ДОКЛАДНОМА Бирор хабар, воеа-ходиса тўғрисида раҳбар оғанларга ёки бошлиқка ёзма равищда топшириладиган расмий маълумот, ахборот. *Яна қ. билдиришнома. Докладнома ёзмоқ. Докладнома топширмоқ.*

ДУБЛИКАТ [лат. duplicates – иккиланган] Бирор ёзма ҳужжатни асл нусхаси билан баб-баравар расмий, юридик кучга эга бўлган бошнусхаси, копияси.

ДЎКОН [а. “дўкон” – магазинча; чодир, устахона] Бирор нарса савтиш учун махсус жиҳозланган савдо-сотик хонаси; магазинча. *Китоб дўкони. Дўкон мудири.*

Е

ЕТАКЧИ МУТАХАССИС Асосий, бош мутахассис; бирор соҳа махсус билим ва тажрибага эга бўлган киши, ихтисос эгаси.

ЕТАРЛИ АСОСГА ЭГА БЎЛМАГАН Содир бўлган ёки қилинганиш-ҳаракат, айтилган фикр ва ш.к. ни далилловчи нарсанинг биро эҳтиёж ёки мақсад учун кифоя килмаслиги.

ЕТАНД АСОСЛАР Бирор эҳтиёж ёки мақсад учун кифоя
төзүлүштөрдөрдөр.

ЕТАНДЫ БЕРИШ ШАРТНОМАСИ Амалиётта етказиб берув-
истемолчи корхона билан маҳсулот етказиб бериш
муносабатларини расмийлаштирувчи ҳужжат.

Ё

ЕНИШМА Уаро ёнилган хатлар, ёзма алоқа. *Идоралар үртасидаги*
жетекшіліктер

ЕНИШМА СИРИЛГИ Почта ва телеграф орқали барча жұнатмалар
(постар, телеграммалар, посылкалар, үтказмалар), телефонда сұзлашуш
дахлсизлигінің дахлсизлиги; ёзишма ва хат-хабарларни очиб
тұндауынан өзінде мәтманини ошкор этишнинг тақиқланиши.

ЕНАА БҮЙРУҚ Хат, ҳужжат воситасида ифодаланған буйрук.

ЕҢІНЧІЛІК Умуман, ёзув билан бұладиган, ёзув ва чизувга
адамдар, ғалымдар, ғұн-чизув ишлари.

ЕҢІОН ХАБАР БЕРИШ Ҳақиқатта зид, ногұғри маълумот бе-
зінен алғандарни бузиб күрсатиш.

ЕҢІЛДАФТАР Чүнтакда олиб юриладиган кичик дафтар.

ЕҢІМ АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТИ Акциялари факат үзининг
төзімділіктерінің жамият.

ЕҢІМ МАЖЛИС Маълум шахсларнинг иштироки билангина
төзімділік мажлис.

ЕҢІМ ОВОЗ БЕРИШ Сайловда бюллетенъ ташлаш йўли билан ўз
бюллетенин билдириши.

ЕҢІМ ТАНЛОВ Бюллетенъ ташлаш йўли билан ўтказиладиган

ЁРДАМ ПУЛИ Кам таъминланган оилаларга бериладиган моддий кўмак; пул, маблағ.

ЁРДАМЧИ Тегишли муассаса ва ташкилотларда биринчи даражали раҳбарга қабул, иш юритиш ва бошқа ишларда кўмак берувчи шаҳарисбон ёрдамчиси. Ректор ёрдамчиси.

ЁРДАМЧИ ХЎЖАЛИК Корхона ва ташкилотларнинг асос фаолиятига бевосита боғлик бўлмаган, лекин уларнинг ички ишчиқариш имкониятларини кенгайтириш максадида ташкил этиладиган кўшимча таркибий хўжалик юритиш бўлинмаси.

ЁРЛИК Бирор саноат маҳсулотига унинг номи, миқдори, ишчиқарилган жойи ва ш. к. маълумотлар ёзиди, бириктириб, ёпиштиривчиликни кўйилган қоғоз парчаси. *Фабрика ёрлиги.*

ЁШ МУТАХАССИС Етарли тажрибага эга бўлмаган, ҳали тажрибасиз мутахассис.

Ж

ЖАВОБ [а. “жавоб” – сўроққа қайтариш] 1 Сўроққа, мурожаатга қайтариладиган гап; хат. Қатъий жавоб. Қониқарли жавоб.

2 Рухсат, изн. *Жавоб олмоқ.*

ЖАВОБ ХАТ Сўроққа, мурожаатга қайтариладиган хат тури.

ЖАВОБГАР [жавоб + -гар – ишловчи, иш килувчи] 1 Масъулиятни бўйнига олган, зиммасига масъулият юкландиган, масъул.

2 ҳуқ. Килмиши, хатти-ҳаракати учун жавоб берувчи; айбоди гуноҳкор.

ЖАВОБГАР ШАХС Масъулиятни бўйнига олган, зиммасига масъулият юкландиган шахс.

ЖАВОБГАРЛИК 1 ҳуқ. Хатти-ҳаракати, килмиши учун шахсни бирон-бир масъулиятта ёки жазога тортишни талаб қиладиган ҳола. *Моддий жавобгарлик. Жавобгарликка тортимоқ.*

2 Ўз зиммасидаги вазифанинг бажарилиши учун масъулиятли хола масъулият. *Маънавий жавобгарлик.*

ЖАДДАЛ [а. "жаддап" – трафаларга бўлиш; рўйхат; чизма] Акшуннинг даръи, иш, харкит, тадбир-чора ва ш.к. нинг ўрни ва пайти жароидаги график. *Даръа жаддали.* Поездларнинг ҳаракатланиши жаддаси. Жаддаси исосида иш алиб бормоқ.

ЖАДО [а. "жадо" – мурофот; сазо; жарима] Айби ёки жинояти учун ғоризланган чора. *Омир жазо.* Жазо бермоқ.

ЖАМІТ [а. "жамыт" – барчаси, йиғиндиси] Йиғилган, тўпланган; қадимий.

ЖАМОА [а. "жамоя" – бирлашма; уюшма; гурух] Муайян, бир хил иш бошарути кинчнап гурухи.

ЖАМОА ШАРХНОМАСИ Муайян касб, тармок, худуд ходимларни таъминланган шартнири, иш билан таъминлаш ва ижтимоий кафолатни бирлаш борсайдиги мажбуриятларни ўз ичига оладиган меъёрий юзини.

ЖАМОАТ МУЛКИ Кўпчиликка, оммага карашли, тегишли мулк.

ЖАМОАТЧИ Жамоат ишларида жонбозлик кўрсатувчи; фаол. Ўнвар идора, ташкилотта аъзо эмас, кўнгилли. *Жамоатчи мухбир.*

ЖАРАГАТЛАРМА [а. "жарахатлардан, чикимдан орттириб, тежаб-тергаб миблити"] Мехнат жамгармаси.

Инди олум бир фиолият (илмий изланиш, ўқиш-ўқитиши ва ш. к.) тури муроҷаатини муайян ижтимоий гурухига ёрдам бериш мақсадида ташкилот, фонд. *Ижтимоий жамгармалар. Халқаро*

ЖАРИМА [а. "жарима" – жиноят, гуноҳ] Конун-қоидани бузган, конун-қоидиги хилоф хатти-ҳаракат ёки етказилган моддий зарар туришни ташкилотни, тўланадиган пул. *Жарима олмоқ.* Жарима солмоқ.

ЖИЛДИ [а. "жилд" – мукова] Кўп қисмли бадиий ёки илмий асарни яр бир напир килинган қисми; том.

ЖИНОЙ ЖАВОБГАРЛИК Айбдорга нисбатан жазолаш шакырылғандағы давлат мажбурлов чорасини құллашдан иборат юридик жавобгарлик турларидан бири.

ЖИСМОНИЙ ШАХС Ҳукукий муносабатларнинг иштирокчи бўлган (чет эл фуқаролари ёки фуқаролиги бўлмаган) алоҳида фуқароларни алоҳида шахс.

ЖОРИЙ [а. "жорий" – югуратган; ўтаётган, бораётган] Ҳозир кунда, пайтда содир бўлаётган, давом этаётган, олиб борилаётган амалдаги, кундалик. *Жорий йил. Жорий таъмир(лаш).*

ЖОРИЙ ЭТМОҚ Амалга оширмоқ, кучга киргизмоқ. *Ишчиқаришга жорий қилмоқ.*

ЖУРНАЛ [фр. journal – газета; кундалик дафтар] Кундалик ишвоқеа, ходиса ва ш.к. ёзиг бориладиган кайд дафтари. *Кирган, чиқушатлар журнали.*

ЖҮНАТМА ҲУЖЖАТЛАР Бошқа ташкилотларга жүнатиладиган ҳужжатлар.

3

ЗАКАЛАТ [р. заклад – олдиндан берилган ҳақ; гаров] с.т. Сотиқи буюртма орқали олинадиган нарса, бажариладиган иш учун олдиндан бериладиган (тўланадиган) ҳақ. *Закалат бермоқ. Закалат олмоқ.*

ЗАКОТ [а. "закот" – поклик, покланиш; садака] тар. Ўрта Осионликларида: чорва ва мол-мулкнинг қирқдан бир улуши микдори, ҳар йили хазина фойдасига олинган солиқ.

ЗАРАР [а. "зарар" – шикаст, зиён; йўқотиш] Савдо-сотиқда кўрилган зиён; умуман, моддий ютқизик.

ЗАРАРКУНАНДА [а. "зарар" – шикаст, зиён; йўқотиш + ф. "кунда" – қилувчи] Жамиятта зарар келтирувчи кимса; жиноятчи.

ЗАРАРКУНАНДАЛИК Зарар етказишилик, зарар келтиришилик, зиёнкорлик.

ЗАХИРА [а. "шхира" – хазина; эҳтиёт учун сақланган нарса] 1 Кесептегі фойдаланыштың учун сақлаб, ғамлаб қўйилган нарса.

2. Биртур пойтда чакириш, сафарбар қилиш учун маҳсус рўйхатга кундан аш дарбинилар тоифаси. *Захирадаги офицер.*

ЗИДДИЯТ [а. "зиддият" – душманлик, қарши чикиш] Бир-бирига ғарбиёт, фокрий кирама-қаршилик, келишмовчилик.

ЗИММА [а. "зимма" – гаъминлаш, ҳимоя, қарз; виждон; масъуда] 1. Кундан кийинги тарбанидаги, бўйнидаги иш, вазифа, масъулият, бурч.

ЗИММАСИГА ОЛМОҚ Гарданига олмоқ, бўйнига олмок.

ЗИММАСИГА ЮКЛАМОҚ Гарданига юкламоқ, бўйнига юкламоқ.

И

ИДОРА [а. "идора" – бошқарув, маъмурият; муассаса] 1 Белгили бошқаруб, йўлга солиб бориши; бошқариш. *Идора усули.*

2. Масъум бир ижтимоий, давлат, ҳужалик, савдо ва ш.к. тармоқларни ташкилотни учун штатли ходимлари ва маъмурияти бўлган ташкилот, бошқарма ва улар ўрнашган бино. *Бошқарув идоралари. Муассаса.*

ИДОРАВИЙ ҲУЖЖАТЛАР Бошқарув ишлари билан боғлик ишлар; фармойиш берадиган ҳужжатлар.

ИЖАРА [а. "ижара" – бирор нарсани фойда, ҳақ эвазига бериш беруши] 1. Бирор кимса ёки ташкилотга тегишли нарсадан маълум вактича фойдаланиш. *Ижара хўжалиги. Уй ижараси. Ерни олмоқ.*

2. Нарсани фойдаланиш учун олинган нарса эвазига тўланадиган ишларни вактида тўламоқ.

ИЖАРА ШАРГНОМАСИ Бир томонга қарашли мол-мулқдан иккита томоннинг вактинча фойдаланиши юзасидан келишув ва ўзаро тарбиятлар рисмийлаштириладиган ҳужжат.

ИЖАРАЧИ 1 Уй-жойини, ерини ёки нарсаларини ижарага берувиш; күювчи киши; ижарадор.

2 Бироннинг уйда ижарага ўтирувчи.

ИЖОЗАТНОМА Ижозат этилганлиги, рухсат берилганни хакидаги хужжат.

ИЖРО ВАРАҚАСИ ҳук. Суд ҳукмини мажбурий амалга ошириш учун ёзилган хужжат.

ИЖРОЧИ Амалга оширувчи, ижро этувчи; бажарувчи (шахс ёки ташкилот).

ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ Кексайган, меҳнатта лаёқатсиз бўлган ва боқувчини йўқотган фуқароларга моддий, тиббий ва ижтимоёрдам кўрсатиш бўйича давлат томонидан белгиланган ижтимоиктисодий тадбирлар тизими.

ИЗОХ ВА ҚЎШИМЧАЛАР [а. “изоҳ” – тушунтириш, шарҳ] Сўз, ибора ёки воеа-ходиса ва ш. к. га берилган шарҳ; тушунтириш. Китоб изоҳ ва шарҳлар билан таъминланган.

2 Матннинг айрим ерига киритилган ёки айрим масалага берилган қўшимча маълумот, тушунтириш, эслатма, уқтириш.

ИЗОХЛАМОК Сўз, ибора, воеа-ходиса ва ш. к. маъносини мазмунини тушунтиром; изоҳ бермок, шарҳламоқ. Сўз маъносини изоҳламоқ. Қонуннинг айрим моддаларини изоҳламоқ.

ИККИ ЁҚЛАМА Икки томоннинг хохишини ҳисобга олган ҳолда. Икки ёқлама битим тузмоқ.

ИККИ ТОМОНЛАМА БИТИМ Икки томоннинг хохишини ҳисобга олган ҳолда тузилган битим.

ИККИ ФУҚАРОЛИК Айни бир вактда икки ва ундан ортиқ давомида фуқаролигига мансублик.

ИККИНЧИ НУСХА Асл нусха йўқолган ҳолларда бериладиган асл нусха билан бир хил хуқукий кучга эга бўлган хужжат нусхаси.

ИЛМИЙ 1 Уйин-ўқитиши, илмий-ташкилий ишлар билан таъминланган. Илмий кенгаши. Илмий бўлим.

2 Илми фан билан баглиқ муаммоларни ўрганувчи, илмий-тадқиқотни билишни шугулишувчи. Илмий марказ. Илмий муассаса.

ИЛМИЙ ДАРАЖА Муайян фан соҳасидаги мутахассиснинг илмиy-тадқиқотни дарожаси.

ИЛМИЙ УРТОВИ Олпий ўқув юртлари ўқитувчилари ва илмий-техник ўқувчилари илмий ходимларига бериладиган унвон.

ИЛМИЙ ХОДИМ Илмий-тадқиқот муассасалари ёки олий ўқув юртлари бирор соҳаси бўйича тадқиқотлар олиб борувчи.

ИЛОНА [а. “илона” – кўшилган, тиркалган нарса] Хужжатга таъминланган маълумот. Диплом иловаси. Қарорнинг илони.

ИЛОНА ХАТ Хатни қабул қилиб олувчиларни жўнатилаётган оғизни таъминлашадиган сўма хабардор қилиш учун кўлланувчи қисқача хат.

ИЛТИМОС ХАТ Муассасаларнинг маълум ишни амалга ошириш учун таъминлашадиган максадида бошқа муассасаларга илтимос мазмунида бўлган ўзбек тарзи рисмий хати.

ИЛТИМОСНОМА [а.+ф. “илтимос + нома”] Илтимос хати.

ИМЗО [а. “имзо” – кўл қўйиш; тасдиқлаш] 1 Шахснинг ўз қўли сабабида сунчизув (шакл)да ифода этилган ва унинг ўзи эканини ишлаб кўсувчи белги, кўл.

2 Ҳукуматни имзолаётган шахснинг амалдаги лавозими номи, унинг таъминлашадиган маъносини ишлаб кўсувчи имзонинг ёйилмаси кўрсатиладиган хужжат реквизити.

ИМЗОЛАШ Имзо қўйиш, имзоси билан тасдиқлаш. Буйруқни имзалиш.

ИМЗОСИЗ ХАТ Имзо күйилмаган, муаллифи номаълум хат; аноним хат, юмалок хат.

ИМПОРТ [ингл. import < лот. importare – киритмоқ; олиб кирмок] Ички бозорда сотиш ёки учинчи бир давлатта транзит қилиш учун мамлакатта чет эллардан товарлар, хизматлар, қимматли қоғозлар олиб кириш; зид. экспорт.

ИМТИЁЗ [а. “имтиёз” – ортиқча хукуқ; енгиллик; тафовут; фарқ(лаш)] Муайян сабабларга кўра айрим шахслар ёки ташкилотларга бериладиган алоҳида, ортиқча ҳақ-хукуқ, шароит, енгиллик. *Имтиёз бермоқ*.

ИМТИЁЗЛИ ДИПЛОМ Олий ва ўрта маҳсус ўқув юртларини аъло баҳолар билан битирғанларга бериладиган диплом.

ИМТИЁЗЛИ НАФАҚА Муайян сабабларга кўра жисмоний шахсларга бериладиган юқори нафақа.

ИМТИҲОН [а. “имтиҳон” – синов; тажриба] Ўқув муассасаларида талабаларнинг ўқув дастурларида белгиланган билимларни қанчалик ўзлаштирганигини текшириш, сўраб, синааб кўриш ва баҳолаш. *Имтиҳон комиссияси*.

ИНАУГУРАЦИЯ [лот. inauguro – бағишлийман] Давлат бошлиғининг шу олий лавозимни бажаришга киришиши муносабати билан ўтказиладиган тантанали маросим.

ИНВЕНТАРЛАШ [нем. inventarization < лот. inventarium – рўйхат, рўйхатта олиш] Корхона, муассаса, хўжалик ва ш. к. нинг балансида турган ашёларнинг мавжудлигини, қандай сакланаётганлигини, шунингдек, омбор хўжалиги бўйича маълумотларни даврий равишда текширишдан ўтказиш. йўклама қилиш.

ИНВЕНТАРЬ [фр. inventaire < лот. inventarium – рўйхат, рўйхатта олиш] 1 Хўжалик юритиш ва ишлаб чиқаришга оид турли ашёлар мажмуми. Қишлоқ хўжалик инвентари. *Тиббиёт инвентарлари*.

2 Шу хилдаги мол-мулкнинг тўла рўйхати. *Инвентарь тузмоқ*. *Инвентарга олмоқ*.

ИНВЕСТИЦИЯ [нем. Investition < лат. investire – кийинтирмоқ, бермоқ] Мамлакат ичкарисида ёки чет элда, фойда кўриш алида, бирор корхонага, иқтисодиётнинг муайян тармогига капиталиши, киритиш ва шундай капиталнинг ўзи. *Хорижий инвестиция.*

ИНВЕСТОР [ингл. investor < лат. investire – кийинтирмоқ] Инвестор фоалиятини амалга оширувчи шахс, ташкилот ёки давлат.

ИНДЕКС [лат. index – кўрсаткич; сарлавҳа] Бирор нарсанинг ном, кўрсаткичи, рўйхати. *Товарлар индекси.*

ИНДЕКСЛАШ Истеъмол товарлари ва хизматлар нархининг ўсиб мувофиқ давлат томонидан фуқароларнинг пул даромадлашириб бориш; истеъмолчиларни инфляциядан химоя қилиш муродидан бири.

ИННОВАЦИЯ [ингл. innovation – киритилган янгилик, ихтиро] 1 Техника ва технологиянинг янги турлари (авлодлари)ни жорий мансадида иқтисодиётга сарфланган мабтағлар.

2 Илгор техника ва технология, бошқариш ва б. соҳалардаги янгиликлар ва уларнинг турли соҳаларда кўлланиши.

ИНСПЕКЦИЯ [лат. inspectio – кузатиш, назорат] Муайян соҳа органлардаги органлар ва шахслар фаолиятининг тўғрилигини назорат қилишни ва текширувчи тизим. *Қишлоқ хўжалик инспекцияси.*

ИНСТАНЦИЯ [лат. instantia – айни шу вакт; бевосита яқинлик; проприетарлик] Бир-бирига тобе давлат органлари (суд ва маъмурий ишларни кўриб чиқишида), шунингдек, партия ва касаба уюшмаси органлари тизимидағи босқич, звено.

ИНСТИТУТ [лат. institutum – ўрнатиш, тузиш, таъсис этиш] 1 Олий ўкув юрти ва илмий-текшириш муассасаларининг номи. *Илмий-текшириш институти. Педагогика институти.*

2 Муайян доирадаги ижтимоий муносабатлар, хукуқ нормалари таъми.

ИНСТРУКТАЖ [лат. instructio – насиҳат; йўл-йўрик] 1 Йўлрилар, кўрсатмалар бериш ва йўл-йўрик кўрсатиш.

2 Бош (раҳбарий) кўлланма, инструкция.

ИНСТРУКТОР [лат. *instructor* – ташкилотчи, ташкил қилувчи] 1 Кўл остидаги муассаса, ижтимоий ташкилот ва шахсларга йўл-йўрик кўрсатувчи, бирон-бир ишни тўгри йўлга қўйиши ўргатувчи шахс; йўриқчи. *Инструктор лавозими.*

2 Маълум бир мутахассисликка ўргатувчи, малака берувчи шахс.

ИНСТРУКЦИЯ [лат. *instructio* – насиҳат; йўл-йўрик; кўлланма] 1 Бирор ишни амалга ошириш, асбоб-ускунадан фойдаланиш тартиби ва усууллари ҳакидаги кўрсатма; йўрикнома. *Сайловларни ўтказилиш тартиби ҳақидаги инструкция. Лугат тузувчилар учун инструкция.*

2 Муайян фаолиятни бажариш, амалга ошириш қоидаларини белгилаб берувчи конуний хужжат; йўрикнома.

ИНТЕРВЬЮ [ингл. *interview* – учрашув, юзма-юз сухбат] Журналистика жанри; матбуот, радио ёки телевидение орқали узатиш учун мухбирнинг бирор шахс билан ўтказган сухбати ва шу сухбатнинг матнни. *Конференция қатнашчиларидан олинган интервью.*

ИНТИЗОМ [а. “интизом” – тартиб, тартибли тузилиш; изчиллик] Жамиятнинг ёки маълум жамоа аъзоларининг амал қилиши, бўйсуниши лозим бўлган катъий тартиб, қоида. *Меҳнат интизоми.*

ИНТИЗОМИЙ ЖАВОБГАРЛИК Ўз меҳнат бурчларини қонунга мувофиқ равишда ёки лозим даражада бажармаганлик учун айбдор бўлган ходимга таъсир кўрсатиш воситаси.

ИНТИЗОМИЙ ЖАЗО Интизомнинг бузилиши билан боғлик жазо тури.

ИНТИЗОМСИЗЛИК Интизоми йўқ ҳолат, интизомни бузиш.

ИНФЛЯЦИЯ [лат. *inflatio* – шишиш, кўтарилиш; шиш, бўртик] Муомаладаги қофоз пуллар массасининг таклиф килинаётган реал товарлар ҳажмига нисбатан ҳаддан ташқари ортиб кетиши ва пулнинг қадрсизланиши, бунинг натижасида товар ва хизматлар баҳосининг кўтарилиши, пулнинг ҳарид килиш кувватининг пасайиши. *Инфляцияни камайтириши.*

ИНФРАТУЗИЛМА Ишлаб чикариш ва товар муюмаласига хизмат күлгүчүчү ва инсон (жамият) хаёт фаолияти учун зарур бўлган меъёрий таъминлашга хизмат киладиган турли-туман ёрдамчи хизмат курсалувчи соҳалар мажмуи. *Банкнинг инфратузилмаси.*

ИПОТЕКА [юн. hypothеке – гаров] Кўчмас мулкни гаровга қўйиш бериладиган узок муддатли қарз; ушбу қарзни таъминлашга килувчи гаров.

ИПОТЕКА БАНКИ Ер-сув ва кўчмас мулкни гаровга қўйиш шартин билан узок муддатли қарз беришга ихтисослашган банк.

ИСБОТ [а. “исбот” – далил, хужжат билан аниқлаш] Фикр, даъво, факт на ш. к. нинг тўғрилигини ёки юз берган ходисанинг чинлигини таъликовчи факт, далил.

ИСЛОХОТ [а.”ислоҳ” с. кўпл.] Ижтимоий ҳаётнинг бирон-бир тоғанини жиддий ўзгартиш; ислоҳ. *Иқтисодий-сиёсий ислоҳот.*

ИСТЕЙМОЛ [а. “истеъмол” – ишлатиш, фойдаланиш; амалиёт, ғарнитуриш] 1 Иктисолий-маиший эҳтиёжлар учун ишлатиш; қўллаш, фойдаланиш. *Кенг истеъмол моллари. Истеъмолдаги сўзлар.*

1 Ўйиш-ичиш; қабул килиш. *Гўшт истеъмол қўлмоқ. Дори истеъмол қўлмоқ.*

ИСТЕЙМОЛ КРЕДИТИ Истеъмол эҳтиёжларини қондириш учун таъсислик шарти билан аҳолига бериладиган пул маблағлари ёки овопардан иборат кредит.

ИСТЕЙМОЛЧИ Истеъмол килувчи, ишлатувчи, фойдаланувчи; қаридор.

ИСТЕЙФО [а. “истеъфо” – кечириш хақида илтимос килиш; вакоатта чекиниш, бўшашибни исташ] 1 Ҳарбий хизматчиларни ёши таъсисиги, касаллиги ва бошқа сабаблар туфайли ҳарбий хизматдан овопатиш.

1 ўз. Хукуматнинг, унинг бошлиғи ёки алоҳида вазирларнинг хукуматта ишончсизлик билдириши, хукуматдаги ички ихтиофлар таъсиси ўз мансаби ёки хизматидан кетиши, воз кечиши; ўз ваколатларини зиммасидан соқит қилиши.

ИСТИСНО [а. “истисно” – нарсалар түпламидан бирортасини ажратиш; мустасно қилиш] Қонун-коидадан, умумий тартибдан ёки қатордан, хисобдан ташкари; мустасно.

ИСТИСНОСИЗ Истисно килмасдан; мустасносиз, беистисно.

ИСТИҚБОЛ [а. “истикбол” – бирор кимса ёки нарсаны карши олиш, кутиб олиш: келажак замон] 1 Келгуси замон, келгусидаги холат, ҳаёт; келажак. *На ҳозирғи ҳолати, на истиқболи унга ҳеч нарса ваъда қилиас эди.*

2 Келгусига оид, келажак билан боғлик нарса, иш ва ш. к. *Якун ва истиқболлар.*

ИСТИҚБОЛЛИ Истиқболи порлок, келажагидан яхши умид килса бўладиган. *Истиқболли ёш олии. Истиқболли иш.*

ИСҚОТ [а. “искот” – олиб ташлаш; йўқ қилиш, сокит қилиш] Муайян нарса-буюмнинг нархидан ёки оғирлигидан кам миқдорни белгилаш, камайтириш; ана шу камайтирилган нарх ёки оғирлик; чегирма, сийлов.

ИХТИЛОФ [а. “ихтилоф” – ҳархиллик, тафовут; ӯзгарувчаник; қарама-қаршилик, келишмовчилик] Қарама-карши ҳолат; келишмовчилик, зиддият, низо.

ИХТИРО [а. “ихтиро” – янгилик; янгилик яратиш, ӯйлаб чикариш] Фан-техника соҳасида қашф этилган, ижобий самара берадиган янгилик, қашфиёт. *Буюк ихтиро.*

ИХТИРОЧИ Ихтиро қилувчи; қашфиётчи. *Ёшихтирочилар.*

ИХТИСОСЛАШМОҚ Бирор ихтисосга, мутахассисликка, касбга мансуб бўлмок; унга мослашмок. *Ихтисослашган саноат тармоқлари.*

ИХТИСОСЛИК [а. “ихтисос” – иш-вазифа доираси; чукур билимлардан хабардорлик; ӯзига хос хусусият + лик] *айн.* мутахассислик.

ИЧКИ БИЛДИРИШНОМА Ходим томонидан раҳбар шахс ёки бўлим мудири номига ёзилган билдиришнома.

ИЧКИ БОЗОР Муайян мамлакат доирасида товарлар ва хизматлар
бўйрошиланадиган бозор.

ИЧКИ МЕҲНАТ ТАРТИБОТИ ҚОИДАЛАРИ Муассаса ёки
корхона ишини ташкил этиш, ходимлар билан маъмурият ўргасидаги
юро мажбуриятлар, таътиллар бериш, ходимларни хизмат сафарига
обириш тартиблари, умуман, ички тартиб акс этадиган хужжат.

ИЧКИ ХЎЖАЛИК ҲИСОБИ Муайян бир корхона ёки ташкилот
доирасида хўжалик юритиш усули.

ИЧКИ ХЎЖЖАТЛАР Айни муассасанинг ўзида тузиладиган
шошу муассаса ичida фойдаланиладиган хўжжатлар. Қиёс. ташки
лар.

ИШ БЕРУВЧИ Ходимни ишга олиш хукуки бўлган юридик ёки
юрмоний шахслар.

ИШ ВАҚТИ Ходимнинг ижтимоий ташкил этилган меҳнатда иш-
шакли давомийлиги меъёрининг қонун асосида белгиланиши.

ИШ КУНИ Иш, хизмат учун белгиланган маълум муддатли вақт.

ИШ ЮРИТИШ Муассаса, ташкилот ва ш. к. га оидиш-хўжжатларни
бўйроши, юргизиш. “Давлат тилида иш юритиши ва хўжжатчилик”
курси.

ИШ ЮРИТУВЧИ Иш юритишини олиб борувчи шахс.

ИШ ЎРНИ Муайян касбдаги бир ходимнинг меҳнат вазифаларини
ошириши учун мослаштирилган ва ишни бажариш учун ишлаб
чопириш воситалари, меҳнат куроллари билан жиҳозланган жой.

ИШ ҲАҚИ Мехнатга пул шаклида тўланадиган ҳақ, маош.

ИШБАЙ ҲАҚ ТЎЛАШ Бажарилган ишга қараб, иш ўлчовида ҳақ
усули.

ИШБИЛАРМОН Ишнинг қўзини биладиган, кўп ишга ақли етиб уddyалайдиган; корчалон, бизнесмен. *Ишбилармон ходим.*

ИШБИЛАРМОНЛИК Ишбилармонга хос хусусият, хатти-харакат; корчалонлик, бизнес.

ИШБОШИ Бирор ишнинг боришини кузатиб, раҳбарлик килиб турувчи шахс; саркор.

ИШ БОШҚАРУВЧИ Идора, бошқарма ва ш. к. да расмий ёзишма ишларини олиб борувчи ходим.

ИШГА ВАҚТИНЧА ЛАЁҚАТСИЗЛИК Ходимнинг носоғлиги туфайли маълум муддатга иш-фаолият билан шуғулланишга яроксизлиги.

ИШГА ЖОЙЛАШТИРИШ Ўзбекистон Республикасида меҳнатга ярокли ахолини иш билан таъминлашга қаратилган ташкилий, хукукий, иқтисодий тусдаги давлат тадбирлари тизими.

ИШГА ТИКЛАШ Мехнат шартномаси ғайриқонуний равишда бекор қилинган ёки ходим қонунга хилоф тарзда бошқа ишга ўтказилган ҳолларда унинг қонуний асосларда аввалги ишга тикланиши.

ИШДАН БЎШАТИШ Мехнат шартномасининг меҳнат қонунчилигига кўрсатилган асослар бўйича бекор бўлиши (килиниши).

ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ГРАФИГИ Корхонада муайян давр (кун, ой, чорак, йил) давомида маҳсулот ишлаб чиқаришнинг календарь режаси.

ИШЛАБ ЧИҚАРИШ МУНОСАБАТЛАРИ Ижтимоий ишлаб чиқариш жараёнида кишилар ўртасида бажариладиган вазифаларига боғлик ҳолда (бойликларни ишлаб чиқариш, айирбошлиш, тақсимот ва истеъмол жараёнида) шаклланадиган муносабатлар.

ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ТАЪЛИМИ Асосий вазифаси – келгусида малакали мутахассис бўлиб етишадиган ўқувчиларни муайян касб соҳасида бевосита фаолият кўрсатишга тайёрлаш, яъни билимларни амалиётта татбиқ этишга ўргатиш, зарур касб кўникмалари ва малакаларини шакллантиришдан иборат бўлган малакали мутахассислар

төйрлаш жараёни; ўрта маҳсус ва қасб-хунар таълимининг таркибий қисми.

ИШЛАБ ЧИҚАРИШНИ ТАШКИЛ ЭТИШ Мехнат жараёнида ишлаб чиқариш ресурслари ва меҳнат куролларидан оқилона фойдаланиб, белгиланган вазифани бажариш ва юкори самарадорликка эришишга қаратилган чора-тадбирлар мажмуини ишлаб чикиш.

ИШОНЧ Ишониш ҳисси, туйғуси. *Ишонч билан гапирмоқ. Ишонч шартномоқ.*

ИШОНЧ ЁРЛИГИ Бирор шахснинг муайян мамлакатда элчи ёки ишломатик вакил сифатида тайинланганлигини тасдиқловчи расмий хот шаклидаги маҳсус ҳужжат.

ИШОНЧЛИ ВАКИЛ Ўзбекистон Республикасида Олий Мажлис депутатлигига номзод ёки Халқ депутатлари вилоят, туман, шаҳар Кенгаши депутатлигига номзоднинг вакили.

ИШОНЧНОМА Муайян муассаса ёки айрим шахс ўз номидан иш учун иккинчи бир шахсга ишонч билдирадиган ёзма ваколатли хот жат. *Мас., расмий ва шахсий ишончномалар.*

ИШСИЗ Иш, хизмат билан таъминланмаган.

ИШСИЗЛИК Ишсиз ҳолат, иш билан таъминланмаганлик; иштисодий фаoliятта ярокли аҳолидан бир кисмининг ўзига лойиқ иш топса олмай қолиши. *Ишсизлик нафақаси.*

ИШСИЗЛИК НАФАҚАСИ Ишидан, ишидаги даромадидан мадрум бўлиб қолган фуқароларга қонунда кўзда тутилган тартибда микдорда, даврий равишда бериладиган пуллик ёрдам; ишсиз шахсарга нисбатан моддий кафолатларнинг асосий тури.

ИҚТИБОС [а. “иктибос” – қисқартириш, торайтириш; кўлга кириш, кўчирма олиш; кўчирма, далил келтириш] эск. кт. Кучириб олинган, бирон манбадан олинган нарса, маълумот.

ИҚТИСОДИЁТ, иктисад [а. “иктисодиёт” – хўжалик масалалари; олиқ] 1 Ижтимоий тузумнинг базиси.

2 Халқ хўжалиги ишлаб чиқариш кучларининг ҳолатига мувофиқ келувчи ишлаб чиқариш муносабатлари. *Республиканинг иқтисодиёти.*

ИҚТИСОДИЙ ФАОЛ АҲОЛИ Аҳолининг даромад келтирадиган ижтимоий фойдали меҳнат билан банд бўлган қисми.

ИҚТИСОДИЙ ҲУҶУК ВА ЭРКИНЛИКЛАР Инсоннинг иқтисодий соҳадаги юридик имкониятларини белгиловчи конституцийи ҳукуклар мажмуи.

ИҚТИСОДЧИ Иқтисодиёт фанлари ва иқтисодий масалалар бўйича мутахассис.

Й

ЙИЛ ЧОРАГИ, йилчорак Йилнинг тўртдан бир қисми.

ЙИЛБАЙ Йилига байлашилган, йиллик қилиб шартлашилган, бир йил давомида ёки бир йилда бир марта ҳақ тўланадиган. *Йилбай иш. Йилбай ҳақ.*

ЙИЛЛИК РЕЖА Бир йилга мўлжалланган, бир йил ичида амалга ошириладиган ишлар режаси.

ЙИРИК КОРХОНА Катта куч-қудрат ва имкониятларга эга бўлган, кўлами кенг, катта корхона.

ЙИҒМАЖИЛД Ходим ҳақида мумкин қадар батафсил маълумот берадиган ҳужжатлар мажмуи.

ЙЎЛЛАНМА Бирор жойга (ишга, ўқишга, даволаниш ва ш. к. ларга) юборилувчи кишига бериладиган расмий гувоҳнома, ҳужжат.

ЙЎРИҚНОМА Қонун ёки бошқа меъёрий ҳужжатларни тушунтириш максадида чиқариладиган ҳукукий ҳужжат. *Лавозим йўриқномаси.*

ЙЎҚЛАМА ҚИЛИШ Кишиларнинг бор ёки йўқлигини билиш учун рўйхат бўйича уларнинг исм ва фамилиясини айтиб чақириш.

ЙЎҚЛАМА ДАФТАРИ Йўқлама қайд этиб бориладиган дафтар.

K

КАДАСТР [фр. cadastre < юн. katastichon – варақ, рўйхат] 1 Муайян объектлар ҳакидаги аниқ ва тартиблаштирилган ахборотлар мажмуи, рўйхати. *Ер кадастри. Сув кадастри.*

2 Жон бошига соликқа тортиладиган шахслар рўйхати.

3 Объектларнинг баҳоси ва ўргача даромади ҳакидаги, соликқа тортиш учун фойдаланиладиган маълумотлар.

КАДР [фр. cadres – шахсий таркиб] Корхона, муассаса ва ш. к. нинг тайёргарликка эга бўлган хизматчи, ишчи ва ходимлари. *Кадр тайёрламоқ бермоқ. Кадр тайёрламоқ.*

КАДРЛАР БЎЛИМИ Корхона ёки муассасанинг ишга қабул килиш, ишдан бўшатиш ва ш. к. ишларни бошқарувчи бўлими.

“КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ МИЛЛИЙ ДАСТУРИ” Таълим соҳасини тубдан ислоҳ қилиш, уни ўтмишдан қолган мафкуравий концепциялардан тўла халос этиш, юқори малакали кадрлар тайёрлашонг ривожланган демократик давлатлар даражасидаги, юксак маънаний ва ахлоқий талабларига жавоб берувчи миллий тизимини яратишга борагилган дастур.

КАДРЛАРНИНГ ШАХСИЙ ТАРКИБИГА ОИД БУЙРУҚ Бирор ходим ишга қабул килинганда ёки бўшатилганда, бошқа бўлимга утилизланганда, мукофотланганда, меҳнат таътилига чиққанда бериладиган буйрук.

КАЛЕНДАРЬ [лот. calendarium – қарз дафтарчаси ёки Calendae кир ойнинг биринчи куни] 1 Йилнинг барча ой-кунлари тартиби билан курсатилиб, бошқа маълумотлар ҳам берилган жадвал ёки китобча; тағдим. *Йиртма календарь.*

2 Килинадиган иш ёки машғулотларнинг бажарилиш муддатлари (ой, кунлари) кўрсатилган маълумот, жадвал. *Машғулот календари. Мисобиқа календари. Календарь режа.*

КАЛЕНДАРЬ ЙИЛ Бухгалтерия ҳисботида ўн икки ойлик давр (юнибр – 31 декабрь).

КАМПАНИЯ [фр. campagne – (харбий) сафар < итал. campagna – жант майдони] Мухим ижтимоий, сиёсий ёки хўжалик аҳамиятига эга бўлган бирор вазифани бажариш учун маълум бир даврда сафарбарлик йўли билан ўтказиладиган ишлар, кўриладиган тадбир-чоралар тизими. *Сайлов кампанияси. Кўзилатиш кампанияси. Кўчат экши кампанияси.*

КАМПАНИЯБОЗЛИК салб. Ҳар кандай, ҳатто арзимас, иккинчи дараражали ишлар учун бутун кучни сафарбар килиш; режасиз, тартибиз, ноизчил иш олиб бориш.

КАРТОТЕКА [юн. kartis – папирус барги + theke – омбор; кути] Маълум бир нарсага, соҳага оид маълумотлар ёзилган ва тартибга солинган карточкалар мажмуи. *Кутубхона картотекаси. Лугат картотекаси.*

КАСАБА УЮШМАСИ [а. “касаба” – “косиб” с. кўпл. майда савдогар] Ишчи ва хизматчиларни меҳнат соҳалари (каслари) бўйича бирлаштирувчи ва улар манфаатини химоя қилувчи оммавий ташкилот.

КАСАЛЛИК ВАРАҚАСИ Ишчи ёки хизматчи вақтинча меҳнатга қобилиятсиз бўлганда ишламай туриб нафақа олиш ҳукуқини берадиган хужжат; бўллетенъ.

КАСАЛЛИК ТАРИХИ Даволаш-профилактика муассасаларида ҳар бир бемордаги касалликни аниқлаш ва даволаш учун зарур маълумотлар, беморни кузатиш даврида унинг ахволида рўй берган ўзгаришлар, bemorга тавсия этилган маслаҳатлар кайд этиладиган асосий тиббий хужжат.

КАСАНА [ф. “касан” – бирор кимсага тегишли, бировники] Ёлланган ҳунарманд – косиб томонидан маълум корхоналар буюртмаси асосида уйда тайёрланадиган нарса ва шу тартибда ишлаш.

КАСАНАЧИ Уйда ишловчи; иш берувчилар билан тузилган меҳнат шартномаси асосида ўз меҳнат вазифаларини уйларида бажарувчи ходимлар тоифаси.

КАСАНАЧИЛИК Ҳунармандларнинг меҳнат шартномалари асосида ишловчи; иш берувчилар билан тузилган меҳнат шартномаси асосида ўз меҳнат вазифаларини уйларида бажарувчи ходимлар тоифаси.

КИЛДАР [түрк. چىلدا - ўз уйида ишлаши, яаш жойида ишлаб чиқариши ёки
түммат күрсатиши; касаначи меҳнати. *Касаначиликни ривожлантириши.*

КАСБ [а. “касб” – бирор нарсани ўрганиш, эгаллаш, фойда; хунар,
майнгулот] Иш-фаолиятнинг маълум тажриба, тайёргарлик талаб эта-
тиши бирор тури, соҳаси; хунар. *Ўқитувчилик касби.*

КАСБ-ХУНАР КОЛЛЕЖИ Умумий таълим мактаблари (9-синф)
туттаган ўқувчилар қабул килиниб, ўрта маҳсус, касб-хунар таъли-
ми бериладиган, ўқувчиларнинг касб-хунарга мойиллиги, билим ва
кўникмаларини чукур ривожлантириш, танлаб олинган касб-хунар
бўйича бир мутахассислик ва 2-3 ишчи-касб малака кўникмаларини
имкони яратилган ўрта маҳсус, касб-хунар ўқув юрти.

КАССА [итал. cassa < лот. capsa – бирор нарса сакланадиган идиш;
кути] 1 Муассаса, корхоналарнинг пул қабул қилиш, пул бериш, билет
вотин ва ш. к. билан шугулланувчи бўлими.
2 Муассаса, корхона ва ш. к. даги бор пул. *Кассани текширмоқ.*

КАССИР [лот. cassare – бекор қилмоқ, йўқ қилмоқ] Пул ва
тумматбаҳо қозгозларни қабул килиш, бериш, билетлар сотиш ва ш. к.
бўйича бажарувчи ходим.

КАТАЛОГ [юн. katalogos – рўйхат] Бир турдаги нарсаларнинг (ки-
ни, кўлёзма, музей экспонатлари ва ш. к. нинг) маълум алифбо тарти-
би тузилган рўйхати. *Кутубхона каталоги. Техникага доир адабиёт-
кор каталоги.*

КАФЕДРА [юн. kathedra – ўриндик, курси] 1 Маъруза ўқиши, ваъз
вотини, ахборот бериш ва ш. к. ишлар учун мўлжалланган баланд
бурилма; минбар.

2 Олий ўқув юртларида бир ёки бир неча ўзаро яқин фанлар бўйича
олиб борувчи профессорлар, ўқитувчилар ва илмий ходимларнинг
бўйича бирлашмаси ва шу бирлашма жойлашган хона.

КАФИЛ [а. “кафил” – кафолат берувчи; васий, зомин] Бирор нарса-
ни ёки бирор кимса ҳакида бошқаларни ишонтириб, масъулиятни, жа-
гоғарликни ўз устига олувчи, кафолат берувчи шахс.

КАФИЛЛИК Кафил туриш, кафил бўлиш; кафолат. *Кафиллик*

КАФОЛАТ [а. “кафолат” – кафиллик; таъминлаш, гаров] Кафил бўлувчи нарса, шахс.

КАФОЛАТ БЕРМОҚ Кафил бўлмоқ, кафиллигини олмок.

КАФОЛАТ ХАТИ айн. кафолатнома.

КАФОЛАТНОМА Муайян бир шарт ёки ваъдани тасдиқлаш мақсадида тузиладиган расмий ҳужжат; кафолат хати.

КВАРТАЛ [нем. Quartal < лот. quartus – тўртингчى] Йилнинг тўртдан бир кисми, чораги (уч ой). Тўртингчи квартал ҳисоботи. Иккинчи квартал режаси.

КВИТАНЦИЯ [итал. quitanza < лот. quitantia < quitare – тинчлантирумок; мажбуриятдан озод килмок] Пул, кимматбаҳо нарса ва ш. к. ни қабул қилиб олганлик ёки тўлаганлик ҳакидаги расмий ҳужжат. Почта квитанцияси. Квитанция олмоқ.

КВОРУМ [лот. quoqum (praesentia sufficit) – шуларнинг (катнашаётганлари етарли)] Бирор-бир йиғилиш ёки мажлисда шу мажлис карорларини конуний деб топиш ёки мажлисни очиш учун унда катнашиши шарт бўлган ва конунда ёки жамоат ташкилоти низомида белгилаб қўйилган иштирокчилар сони. Мажлисни очии учун кворум бор.

КВОТА [лот. quota – ҳар бир кишига тўғри келадиган қисм, хисса < quotus – қанча] 1 Бирор-бир нарсанинг йўл қўйилиши мумкин бўлган қисми, улуши, меъёри.

2 Ишлаб чиқариш бирлашмасининг ҳар бир иштирокчиси учун шартнома асосида белгилаб қўйилган ишлаб чиқариш, сотиш, экспорт килиш ёки импорт хиссаси; улуш, қисм, пай.

КЕЛИШМОВЧИЛИК Фикр, тушуниш, дунёкараш ва ш. к. да бир-бирига мос эмаслик, қарама-қаршилик. Оиласдаги келишимовчилик сабаблари.

КЕЛИШУВ Ўзаро маслаҳатлашиб баён этилган фикр, хуроса, қарор; битим, шартнома. Оғзаки келишув. Келишув тузмоқ. Келишувга эришимоқ.

КЕЛИШУВ УСТХАТИ Имзоловчининг шахсий имзоси ва им-
лан санасини ўз ичига олган виза билан расмийлаштириладиган
хуқумат реквизити.

КЕНГАШ 1 Ўзаро, биргаликдаги муҳокама; шундай муҳокама
маклиси; йигилиш. *Ишлаб чиқариш кенгаши.*

2 Бирор корхона, муассаса, жамиятнинг фармойиш ёки маслаҳат
берувчи органи. *Оқсоқоллар кенгаши.*

КЕЧИРИМ ҳуқ. Афв этишнинг хусусий шакли; давлат бошлиғи то-
нидан жиноят жазонинг бекор қилиниши ёки юмшатилишидан ибо-
ри хусусий афв.

КИРИМ ВА ЧИҚИМ Ҳисобга олинадиган ёки ҳисобдан
тасвирладиган пул ва моддий бойликлар. *Кирим-чиқимни ҳисобга
отмоқ.*

КЛИРИНГ [ингл. clearing – ҳисоб-китоб қилиш] Мамлакатлар, ком-
паниялар, корхоналар ўргасидаги ўзаро талаб ва мажбуриятлар асоси-
да пайд пулсиз ҳисоб-китоб тизими.

КОДЕКС [лот. codex – китоб; конунлар, қарорлар түплами] Иж-
тимоий муносабатларнинг бирор ўхшаш соҳасига (мас., ҳукукка) оид
ортига солинган конунлар түплами. *Жиноят кодекси. Фуқаролик кодекси.
Мәжнат түгерисидаги қонунлар кодекси.*

КОЛЛЕГИЯ [лот. collegium – ширкат, уюшма < collega – хизмат-
чи ўртоқ] **1** Бирон раҳбарлик қилувчи, маслаҳат (кенгаш) берувчи,
бошқарувчи органни ташкил қиласидиган шахслар гурухи. *Вазирлик кол-
легияси.*

2 Айрим касб аҳлларининг ихтиёрий уюшмаси. *Адвокатлар колле-
гияси.*

КОЛЛЕГИАЛЛИК Бошқарувнинг раҳбарий ваколатли шахслар
гурухи (коллегия) томонидан амалга ошириладиган усули; коллегиал
төрдә, ҳамжиҳатлик билан иш тутиш. *Коллегиаллик принципига амал
қилиши.*

КОЛЛЕЖ [ингл., фр. college – ўртоқ, биродар; ўқув юрти] Ўрта
максус касб-хунар ўқув юрти. *Касб-хунар колледжи – Давлат таъ-*

лим стандартлари асосида ўкувчиларга ўрта маҳсус, касб-хунар таълимини берувчи, ўкувчиларнинг касб-хунарга мойиллигини, билим ва қўнималарини чуқур ривожлантириш, танлаб олинган касб-хунар бўйича бир ёки бир неча ихтисосни эгаллаш имконини яратувчи ўкув муассасаси.

КОЛЛОКВИУМ [лат. colloquium – ўзаро сухбат] 1 Таълим тизимида ўкувчиларнинг, талабаларнинг билим даражасини аниклаш ва ошириш мақсадида ўқитувчининг улар билан ўтказадиган сухбати, имтиҳоннинг бир тури.

2 Маъруза юзасидан баҳс-мунозара ўтказиладиган илмий мажлис, йигилиш.

КОМИССИЯ [лат. commissio – топшириш; топширик, юмуш] 1 Бирор аник вазифани бажариш ёки алоҳида маҳсус чора-тадбирлар ўтказиш учун ташкил этилган орган; шундай ишларга ваколати бўлган шахслар гурӯҳи. *Тафтии комиссияси. Саноқ (ҳисоб) комиссияси. Юбилий комиссияси. Қабул комиссияси. Сайлов комиссияси.*

2 Бир томон (комиссионер)нинг бошқа томон (комитетент) топшириғига кўра маълум ҳақ эвазига учинчи шахс билан ўз номидан, лекин комитетент ҳисобидан унинг манфаати йўлида тузган шартномаси.

3 Шундай битим тузганлик учун тўланадиган ҳақ (тузилган битим суммасининг аввалдан белгиланган фоизи миқдорида).

КОМИТЕТ [фр. comite < лат. committo – топшираман, юклайман] 1 Маҳсус, алоҳида чора-тадбирлар ўтказиш ёки бирор соҳа-тармоқка раҳбарлик килиш учун ташкил этиладиган давлат органи. Яна қ. қўмита. *Гидрология ва минерал ресурслар давлат комитети.*

2 Сиёсий партиялар ва жамоат ташкилотларида сайлаб кўйиладиган коллегial раҳбарий орган. *ХДП Марказий комитети.*

КОММЕРСАНТ [фр. commerçant < лат. commercans, commercantis – сотиб олувчи] Тижорат, савдо-сотиқ билан шуғулланувчи шахс; ишбилармон, тадбиркор, тижоратчи.

КОММЮНИКЕ [фр. communiqué < лат. communicare – хабар килмоқ] Халқаро музокаралар, давлатлар ўргасида тузилган битимлар, мамлакат ички ҳаётидаги мухим воқеалар, ҳарбий ҳаракатлар ва бошқалар ҳақида ҳукуматнинг расмий хабари.

КОМПАНИЯ [фр. compagnie < лот. compages – бирлаштириш; бирлигма; алоқа] Савдо, саноат ёки транспорт соҳасида иқтисодий олиб борувчи юридик ва жисмоний шахслар, ишбилармонлар бирлашилган маси. Савдо компанияси. Акциядорлар компанияси.

КОМПЕНСАЦИЯ [лот. compensate – тенглаштириш; ўрнини тикириш] 1 Бирон нарса бадалига ҳак тўлаш, мукофот бериш.

2 Ўқ. Мехнат конунчилигига: конундабелгиланган холларда меҳнат табориятларини бажаришдаги қўшимча харажатлар учун ишли ва соматчиларга бериладиган тўлов; товон пули.

КОМПЕТЕНЦИЯ [лот. competere – лаёкатли, муносиб бўлмоқ] 1 Мунисипиян орган ёки мансабдор шахснинг расмий хужжатларда белгиланган наколатлари доираси; ваколат.

2 Шахснинг бирор-бир соҳадан хабардорлик, шу соҳани билиш даржиси.

КОНВЕНЦИЯ [лот. conventio – шартнома, битим] Бирон-бир маҳалла масалага оид халкаро шартнома, битим.

КОНВЕРСИЯ [лот. conversio – айлантириш; ўзгартириш] Аллантириш, ўзгартириш, кайта хисоб-китоб қилиш; олдинги йилларда чакирилган давлат заёмларини янгиси билан алмаштириш.

КОНВЕРТ [фр. convert] Ичига хат, хужжат ва ш. к. солиб, бирор юбориш учун ишлатиладиган, тўргурчак шаклида ясалган пакет; хатжилд.

КОНГРЕСС [лот. congressus – учрашиш, кўришиш; тўқнашув] Муким сиёсий, илмий ва б. масалалар юзасидан ўтказиладиган халқаро конференция, кенгаш. Тинчлик тарафдорларининг жаҳон конгресси.

КОНСАЛТИНГ [ингл. consulting – маслаҳатбериш, маслаҳатлашиш] Максус компанияларнинг бизнесменлар – ишлаб чиқарувчилар, согувчи ва харидорларга ташкилий, техникавий, молиявий, иқтисодий масалалар бўйича маслаҳатлар, тавсиялар беришдан иборат фаолияти.

КОНСИЛИУМ [лот. consilium – маслаҳат; кенгаш, мухокама] Айланни холларда касаллик хусусиятини, беморнинг ахволини аниклаш даволаш йўлларини белгилаш учун чақириладиган врачлар ўзиниши. Консилиум ўтказмоқ.

КОНСТИТУЦИЯ, асосий қонун [лат. constitutio – тузилиш, түзук] Давлатнинг юксак юридик кучга эга бўлган асосий қонуни; барча амалдаги қонуларнинг асоси.

КОНСТИТУЦИЯВИЙ Конституцияга оид, конституцияга асосланган. *Конституциявий тузум*.

КОНСТИТУЦИЯВИЙХУҚУҚ Давлатнинг ижтимоий-иқтисодий, сиёсий ва ҳудудий тузилиши, унинг фуқаролик жамияти институтлари билан муносабатлари тартибини, фуқаро ва шахс ҳукук ҳамда эркинликлари амалга оширилишининг асосий тамойилларини, давлат ҳокимияти органлари тизимини белгилайдиган асосий ижтимоий муносабатларни тартибга солувчи ҳукукий нормалар йиғиндиси, ҳукук тизимининг етакчи соҳаси.

КОНСУЛ [лат. consul — маслаҳатчи] Бирор давлат томонидан бошқа давлат шаҳарларидан бирида доимий вакил этиб тайинланган ва ўз давлати ва унинг фуқаролари манфаатларини ҳимоя қиласидиган лавозимли шахс.

КОНСУЛЛИК 1 Консулга оид; консулнинг лавозими, иши, вазифаси. *Консуллик вазифаси. Консуллик қылмоқ*.

2 Бир давлатнинг бошқа давлат ҳудудидаги, консул томонидан бошқариладиган ваколатхонаси.

КОНСУЛЬТАНТ [лат. consultary, consultantis — маслаҳат берувчи] Ўз ихтисоси бўйича кенгаш, маслаҳат, консультация берувчи, йўлйўрик кўрсатувчи мутахассис.

КОНСУЛЬТАТИВ Кенгаш, маслаҳат берадиган, маслаҳат бериш ҳукукига эга бўлган. *Консультатив курс*.

КОНСУЛЬТАЦИЯ [лат. consultatio — маслаҳат] 1 Мутахассиснинг ёки билимдон, омил кишининг бирор масала бўйича маслаҳати. *Консультация бюроси*.

2 Мутахассислар маслаҳати орқали ахолига ёрдам кўрсатувчи муасаса. *Юридик консультация. Болалар консультацияси*.

КОНТРАГЕНТ [лат. contrahens, contrahentis – шартлашувчи] Шартнома билан ўз зиммасига бирор мажбурият олган шахс ёки ташкилот, шартнома тузувчи томонларнинг ҳар бири.

КОНТРАКТ [лат. contractus – бай, битим, келишув] Томонларнинг хукуқ ва мажбуриятлари кўрсатилган ҳолда тузилган икки ёки кўп тошнама шартнома, битим.

КОНФЕРЕНЦИЯ [лат. conferentia – бир жойга тўпланиш; инглиш] Бирор масалани муҳокама қилиш, ҳал этиш учун ҳукумат, партия, ижтимоий, илмий ва ш. к. ташкилотлар вакилларининг муайян масаланинг муҳокамаси ва ечимиға бағишиланган мажлиси, йиғилиши. Ўзичик тарафдорларининг ҳалқаро конференцияси. Ўқитувчилар конференцияси.

КООПТАЦИЯ [лат. cooptatio – кўшимча сайланиш, кўшимча сайловниш] Сайлаб қўйиладиган органлар таркибига, кўшимча сайловлар утигламай туриб, янги аъзолар ёки номзодлар киритиши.

КООРДИНАЦИЯ [лат. coordinate – ўзаро келишув < со – билан, бирга + ordinatio – тартибга солиш; жойлаштириш] Иш, фаолият ва ш. ишни бир-бирига мувофиқлаштириш, уйғунлаштириш. Координация оиласи.

КОПИЯ [лат. copia – бойлик; кўплік, миқдор; захира] Аниқ нусха, бирор нарсанинг аниқ, айни такрорланган акси, тасвири.

КОРПОРАЦИЯ [лат. corporatio – бирлашма, ҳамжамият] 1 Касб тибака манфаатлари умумийлиги асосида бирлашган кишилар турухи, жамияти, иттифоқи.

2 Бозор иқтисодиёти ривожланган мамлакатларда (мас., АҚШ, Канада каби) акциядорлик жамияти шакли.

КОРРЕКТОР [лат. corrector – тузатувчи] Корректура ўқиш ва тушиш ишини бажарувчи босмахона ёки нашриёт ходими; мусаххих.

КОРРУПЦИЯ [лат. corruptio – бузиш, йўлдан оздириш; сотиб олиш] Мансабдор шахсларнинг ўзларига ишониб топширилган хукуклари ва ғормият ваколатидан шахсий бойлик орттириш мақсадида фойдаланиши (коррупция пораҳурлик, мансабни суиистеъмол қилиш ва бошқа ишончуний ҳаракатларни ўз ичига олади). Коррупцияга қарши кураш.

КОРХОНА [ф. “корхона” – ишхона] Юридик шахс хукукига эга бўлган мустакил хўжалик юритувчи субъект. *Давлат корхоналари. Савдо корхонаси. Хусусий корхона.* Синоат корхоналари.

КОТИБ [а. “котиб” – (хат) ёзувчи, (китоб) кўчирувчи] 1 Идора ва муассасаларда, лавозимли кишилар, ёзувчилар ва ш. к. шахслар ҳузурида ёзув-чизув ишлари ва ёзишмаларни олиб борувчи ходим, шахс.

2 Идора, муассаса ва ш. к. лар котибиятига раҳбарлик қилувчи, котибият ишларига масъул ходим. *Фанлар академиясининг бош илмий котиби. Институтнинг илмий котиби.*

3 Махсус кенгаш, йигинларнинг баённома ва ш. к. ёзув-чизув ишларини олиб борувчи шахс. *Диссертация ҳимоялари бўйича илмий кенгаш котиби. Мажслис котиби.*

КОТИБА Котиб аёл.

КОТИБИЯТ Муассаса ва ташкилотларда, анжуман ва ш. к. катта йигинларда жорий ишларга раҳбарлик қилувчи ёки ташкилий-техник вазифаларни бажарувчи, сайлаб кўйилган орган ёки маъмурий бўлим. *Вазирлар Маҳкамаси котибияти.*

КОЭФФИЦИЕНТ [лом. coefficientis – ёрдам берувчи] Қанча энергия фойдали ишга айланishiни кўрсатадиган микдор.

КРЕДИТ [лом. credit – у ишонади] бухг. Кирим-чиким дафтарларининг чиқимлар, унадиган пуллар ёзиладиган ўнг томони; зид. дебет.

КРЕДИТ [лом. creditum – қарз < credere – ишонмоқ] Пул маблағлари, товар ва хизматларни келишилган устами тўлаб қайтариб бериш шарти билан маълум муддатларга қарзга бериш.

КРЕДИТ БИЛЕТЛАРИ Кредит муомалаларида олтин ёки қофоз пуллар ўрнида ишлатиладиган тўлов воситалари (банкнот, чек, вексель ва ш. к.)

КРЕДИТ КАРТОЧКАСИ айн. пластик карточка.

КРЕДИТОР [лом. creditor – қарз берувчи] Мол ёки пулни насияга, қарзга берган муассаса ёки шахс; зид. дебитор.

КСЕРОКОПИЯ [ксерокс + копия] Ксерокс ёрдамида олинадиган тасвир, нусха.

КСЕРОКС [юн. *xeros* – курук; хўл бўлмаган] 1 Ксерографик электро-тепогасвир аппарати.

2 Шу аппарат ёрдамида олинган тасвир, нусха; ксерокопия.

КУН ТАРТИБИ Мажлис мухокамасига қўйиладиган масалалар таркиби ва тартиби.

КУНДАЛИК Ҳодисалар, кузатишлар ва ш. к. ёзиб бориладиган турнил, дафтар. Экспедиция кундалиги.

КУПОН [*фр. coupon < couper – қиркмоқ, кесиб олмоқ*] Қимматбаҳо тарниларнинг фойз (процент)ини тўлашда кесиб олинадиган қисми, тарни. (*Облигация купони*).

КУРАТОР [лот. *curator* – ҳомий, тарбиячи] Бирор иш устидан нафарит килиб туриш вазифаси юклатилган, топширилган шахс.

КУРС I [лот. *cursus* – югуриш, пойга; харакат, йўл, йўналиш < ингл. – югурмок, тез харакат қилмоқ] 1 Маълум соҳалар буйича туғай таълим, ихтисос берадиган маҳсус ўкув муассасаси. *Бухгалтерлар курси*.

2 Олий ва ўрта маҳсус ўкув муассасаларининг ҳар бир йили, бир йилини боскичи, погонаси.

КУРС II 1 Акция, облигация, вексель каби қимматли қоғозлар сондиган ва харид қилинадиган баҳо; нарх.

2 Бир мамлакат пул бирлиги баҳосининг бошқа мамлакат пул бирлидаги ифодаси.

КУРСИВ [лот. *cursiva (littera)* – тез ёзув] *полигр.* Ёзма ҳарфга ўзини, бироз ётиқ босма ҳарф; шундай ҳарфлар билан ёзиш, ажратиш. *Курсив билан ажратмоқ. Курсив ҳарфлар*.

КУРЬЕР [*фр. courrier < лот. *citigere* – югурмок; шошилмоқ*] 1 Шошилинч топширикларни тарқатувчи, дипломатик хат-хабар ва шундайларни етказиб берувчи мансабдор шахс.

2 Муассасанинг расмий иш қоғозларини тегишли жойга тарқатувчи, шундай бориб берувчи ходим.

КҮЗБҮЯМАЧИ Ўз фойдаси учун маълумотларни, бўлган воеа-ходисаларни бузиб, нотўғри кўрсатувчи, бошқаларни алдовчи, алдоқчи.

КЎЗБҮЯМАЧИЛИК Кўзбўямачига хос иш, хатти-ҳаракат.

КЎЗДА ТУТМОҚ Мулжал килмоқ, назарда тутмок.

КЎРГАЗМА 1 Кўриш, томоша килиш учун кўйилган нарсалар ва шу нарсалар кўйилган жой.

2 Инсоннинг моддий ва маънавий фаолияти соҳаларидағи ютуқларни оммавий намойиш этиш.

КЎРСАТКИЧ Бирор нарсанинг ривожи, даражаси, ишнинг бориши, бажарилиши ва ш. к. ни билдирувчи белги ёки нарса, натижа. *Халқ хўжалиги тараққиётининг кўрсаткичлари. Талабалар имтиҳонларда юқори кўрсаткичларга эришидилар.*

КЎРСАТМА 1 Идораларда ахборот-методик тусдаги масалалар, шунингдек, буйруклар, йўриқномалар ва бошқа хужжатларнинг ижроси билан боғлиқ ташкилий масалалар юзасидан чиқариладиган ҳуқукий хужжат.

2 ҳук. Тергов-суд жараёнларида бирор аҳамиятли ҳолат ҳакида шахс (гувоҳ ва б.)нинг берган маълумоти; далил. *Гувоҳларнинг кўрсатмаси.*

КЎЧИРМА Муайян хужжатнинг асосий зарурий қисмларини акс эттирувчи хужжат. *Баённомадан кўчирма.*

Л

ЛАБОРАНТ [лот. *laborans, laborantis* – ишловчи] **1** Лаборатория ёки илмий муассасада илмий-техник ишларни бажарувчи ходим.

2 Лаборатория машғулотлари вақтида профессор ёки ўқитувчига керакли асбоб, препарат ва ш. к. ни тайёрлаб берувчи ёрдамчи ходим. *Кимё кафедрасининг лаборантини.*

ЛАБОРАТОРИЯ [лот. *laboratorium < laborare* – ишламоқ] Илмий текширишлар, тажрибалар, амалий машғулотлар ўтказиш учун керакли аппарат ва асбоблар билан жиҳозланган илмий муассаса ёки унинг бўлими ва улар жойлашган бино. *Кимё лабораторияси. Физика лабораторияси.*

ЛАВОЗИМ [а. “лавозим” – керакли, зарурий нарсалар] Муассаса, шора, ташкилот ва ш. к. да бирор расмий хизматни бажариш билан бөлгөк бүлгөн ўрин, вазифа ўрни; амал, мансаб. *Раислик лавозими. Радиобарлик лавозими. Президентлик лавозими.*

ЛАВХ [а. “лавх” – ёйик нарса, тахта; ёзув тахтаси] эск. Китобни (бүләмани) қўйиб ўқиши учун ясалган маҳсус мослама.

ЛАВХА [а. “лавҳа” – тахта; устига бирор нарса ёзилган тахтача; пештавҳа] 1 Хотира ёки қисқача тарихий маълумот ёзиги, бирор жойга ўрнатиб қўйилган тош ёки металл тахта ва унга ёзилган матн, хат. *Кадримон хотирасига ўрнатилган лавҳа.*

2 Вокеа, ҳодиса ва ш. к. ҳақидаги кичик асар ёки парча. *Кино лавҳа. Гарих лавҳалари.*

ЛИЗИНГ [ингл. lease, leasing – ижара; ижара шартномаси; ижарага бирмок] Асосий ишлаб чиқариш воситалари (машиналар, асбоб-ускуналар, транспорт воситалари, ишлаб чиқариш иншоотлари) ва бошқа иншоотларни ишлаб чиқаришда фойдаланиш учун қарзни аста-секин узиш шарти билан узок муддатли ижарага бериш ёки олиш. *Лизинг компанияси. Лизинг шартномаси.*

ЛИЗИНГ ШАРТНОМАСИ Асосий ишлаб чиқариш воситалари (машиналар, асбоб-ускуналар, транспорт воситалари, ишлаб чиқариш иншоотлари) ва бошқа товарларни ишлаб чиқаришда фойдаланиш учун қарзни аста-секин узиш шарти билан узок муддатли ижарага берилши ёки олиш шартномаси.

ЛИМИТ [лат. limes, limitis – чек, чегара] Бирор нарсанинг чеклан-шын нормаси, фойдаланиш учун белгиланган чегаравий, чекли миқдор; мөлөв. *Баҳо лимити. Кредит лимити. Лимит белгиламоқ.*

ЛИЦЕНЗИЯ [лат. licentia – ижозат, рухсат] 1 Амалдаги конунларга бура муайян фаолиятни амалга ошириш (мас., четта мол чиқариш ёки тағдан мол олиб келиш) учун давлат органлари томонидан берилади-ши рухсат. *Маҳсус лицензия.*

2 Муайян шахсларга мавжуд, расмий тан олинган ихтиро, техноло-гилик ишлаб чиқариш сирлари ва бошқалардан фойдаланиш хуқукини берини.

ЛИЦЕНЗИЯЛАШ Лицензия бериш билан боғлик бўлган кенг қўламли тадбирлар – муайян фаолият тури билан шуғуланиш учун ўрнатилган талаб ва шароитларга амал қилган ҳолда (лицензия талабла-ри ва шартлари) маҳсус рухсат олиш.

ЛОЙИХА [а. “лойиҳа” – рўйхат; низом, қоида; режа, дастур] 1 Бино, иншоот, машина ва ш. к. ни қуриш ёки тиклаш учун ишланган, тайёрланган хужжатлар (чизма, хисоб-китоб, андоза, нусха ва ш. к.) мажмуи. *Бинонинг лойиҳаси. Лойиҳа тузмоқ.*

2 Қарор, фармон, конун ва ш. к. хужжатларнинг дастлабки хомаки матни. *Қарорнинг лойиҳаси.*

ЛОЙИҲАЛАШ Мўлжалланган обьектлар (асбоб ва жиҳозлар, бино ва иншоотлар, турли машина ва аппаратлар, кийим-бош ва мебеллар)нинг янги хил ва намуналарини қуриш ва яратиш учун уларнинг лойиҳаларини тузиш ва чизиш.

ЛОТЕРЕЯ [фр. loterie < lot – куръя] 1 Маҳсус билетлар (лотерея билетлари) сотиш орқали ахоли маблағларини ихтиёрий равишда йиғиши, тўплаш шакли (*Йиғилган маблағнинг маълум кисми пулли ёки буюмли ютуқ сифатида ўйинга киритилади*). *Лотерея ўйнамоқ. Пул-буюм лотереяси.*

2 Шу ўйин учун чикарилган билетнинг ўзи. *Лотерея сотиб олмоқ.*

M

МАБЛАҒЛАР [а. “маблаг” – нақдина, тайёр пул; ӯлчам; даражаси; чегара] Бирор нарса яратиш, қуриш, ўтказиши ва ш. к. учун сарфланадиган, ишлатиладиган маълум миқдордаги пул ва б. нарсалар.

МАВЗЕ [а. “мавзе” – жой, ўрин; вазият, мавқе] Шаҳар ва шаҳар атрофидағи ахоли яшайдиган жойларнинг кичик ҳудуди, маҳалласи. *Тошкентнинг Ракам мавзеи.*

МАВЗУ [а. “мавзу” – жойлаштирилган; тўқиб чиқарилган; тема, сюжет] Илмий тадқиқот, бадиий асар, фикр-мулоҳаза юритиши, сухбат, маъруза ва ш.к. учун танлаб олинган обьект. *Илмий мақола мавзуи.*

МАВСУМИЙ ИШ Маълум мавсумда бўладиган, мавсумга оид иш.

МАГАЗИН [фр. magazin < а. “маҳзан” – катта магазин] Турли буюмлар сотиладиган чакана савдо дўкони ва унинг биноси. *Озиқ-овқат магазини. Китоб магазини. Атторлик магазини.*

МАГИСТР [лат. *magister* – бошлиқ; мураббий, устоз] Университетни ва унга тенглаштирилган олий ўқув юртини тутатган, бакалавр даражасига эга бўлиб, 1–2 йил давомида магистратурада ўқиб, тегиши имтиҳонларни топширган ва диссертация ҳимоя қилган шахсларга бериладиган даража ва шу даража эгаси.

МАГИСТРАНТ [лат. *magistrans*, *magistrantis* – магистр бўлишга ташерланяётган] Магистр даражаси учун имтиҳон топширган, лекин диссертация ҳимоя қилмаган шахс.

МАГИСТРАТУРА [лат. *magistratus* – давлат мансаби, амали; мансабдор шахс] Муайян ихтисослик бўйича назарий ва амалий билим берилган, бакалавриат негизида таълим муддати 2 йил давом этадиган олий таълим. *Магистратурага кирмоқ*.

МАДХИЯ [а. “мадхия” – мактов қўшиғи; қасида] Тантанали қўшиқ; давлат ёки сиёсий синф бирлигининг аломати бўлган тантана ишърий-мусиқий асар.

МАЖБУРИЯТ [а. “мажбурият” – мажбурлик; ноиложлик; бурч] Мехнат аҳлларининг бирор ишни бажариш учун берган катъий ваъдан-ди.

МАЖЛИС [а. “мажлис” – ўтириш жои; йиғилиш; уюшма, кенгаш] Гашкилот, корхона ёки идора аъзоларининг бирор масала мухокамасига бўнишланган йиғилиши ва унинг иштирокчилари. *Очиқ мажлис. Ёниқ мажлис. Мажлис ўтказмоқ.*

МАЖЛИС БАЁННОМАСИ Мажлиснинг бориши, қатнашчилари ишни чиқишилари ва улар қабул қилган қарорларни аник, сикк ҳолда ўтказиб килувчи расмий ҳужжат.

МАЖЛИСБОЗ Мажлис ўтказишни яхши кўрадиган, мажлисбозликни берилган одам.

МАЖЛИСХОНА Турли йиғилиш, кенгаш ва бошқа тур анжуманлар ўтказиладиган хона.

МАЖМУА [а. “мажмуа” – тўплам; тўплаш; бир бутун нарса; турдум] Майлум тартибда тўпланган матнлар, маълумот ва ш. к. йиғиндиси; турдам. *Қонунлар мажмуаси.*

МАИШИЙ ХИЗМАТ [а. “маиший” – ҳаётий, ҳаёт, турмушга оид] Мαιшаттга, тирикчиликка оид хизмат тури.

МАКЛЕР [нем. Makler – воситачи, даллол] Фонд, товар ва валюта биржаларида тузиладиган келишувларда даллол; пулли воситачилик хизматларини амалга оширувчи ишбилармон; қ. **брокер**.

МАКТАБ [а. “мактаб” – ўкиш жойи; ёзув столи; бўлим, идора] Ўқитувчи раҳбарлигида ёш авлодга савод ўргатиб, уни маълумотли килувчи таълим-тарбия муассасаси. *Бошлангич мактаб. Интернат мактаб. Ўрта мактаб. Болани мактабга бермоқ.*

МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ МУАССАСАСИ Мактабгача ёшдаги болаларнинг ижтимоий тарбия муассасалари.

МАЛАКА [а. “малака” – кобилият, истеъод; хусусият, одат] Касбни, ишни яхши ўзлаштириш натижасида орттирилган тажриба, кўникмалар; маҳорат. *Малака ҳосил қилиши. Малака ошириши.*

МАЛАКА ДАРАЖАСИ Муайян касб, ишни яхши ўзлаштириш на-тижасида орттирилган маҳорат савияси.

МАЛАКА КОМИССИЯСИ Ходимларнинг муайян бир иш турини бажараётгандаги шахсий билимлари ва маҳоратини разряд, категория ёки диплом билан тасдиқловчи гурӯх.

МАЛАКА ОШИРИШ Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш – узлуксиз таълим тизими турларидан бири, ҳалқ ҳўжалигининг барча соҳасида ишловчи мутахассислар ва раҳбар ходимларнинг касбий билим ва кўникмаларини янгилаш ҳамда чукурлаштириш жараёни.

МАЛАКАЛИ Малакага, тажрибага эга бўлган, катта малака ортирган. *Малакали кадрлар. Ўрта малакали иичи. Юқори малакали мутахассис.*

МАНДАТ [лат. mandatum – топшириқ] Бирор шахснинг ваколатини, муайян фаолият ёки нарсага ҳукукини тасдиқловчи расмий ҳужжат. *Депутатлик мандати. Қўлга мандат бермоқ.*

МАНЗИЛ [а. “манзил” – маскан; тураржой; уй, хонадон] Туаржой, шаш жойи, истикоматтох.

МАНИФЕСТ [лат. manifestum – чакириқ, давват < manifestus – широк, очик-оидин] 1 Хукуматнинг жуда муҳим сиёсий воқеа муносабати билан ҳалққа килган ёзма мурожаати.

2 Бирор партия ёки ижтимоий ташкилотнинг дастур тарзидағи ёзма мурожаати. *Тинчлик манифести.*

МАНСАБ [а. “мансаб” – иш, амал; аҳвол, ҳолат] Масъул вазифа; имп, лавозим. Ўз мансабидан фойдаланмоқ. *Мансабдан тушимоқ.*

МАНСАБДОР ШАХС Давлат органларида, маҳаллий ӯзини бошқариш органларида ҳокимият вакили вазифаларини доимий, шактинача ёки маҳсус ваколат бўйича амалга оширувчи ёхуд ташкилий-хўжикарувчилик, маъмурий-хўжалик вазифаларини бажарувчи шахс.

МАНСАБПАРАСТ Мансабга интиладиган, мансабни яхши традиган. *Мансабпаст одам.*

МАНСАБПАРАСТЛИК Мансабни яхши кўриш, мансабга интишиш.

МАНФААТДОРЛИК Бирор ишдан манфаати бор бўлиш(лик).

МАОШ [а. “маош” – турмуш, тириклий; тириклий учун зарур парсолар; иш ҳаки] Хизмат, иш учун муассаса томонидан белгилана-тиш, бериладиган пул; иш ҳаки, ойлик. *Маош олмоқ. Маош бермоқ. Маош тайинламоқ.*

МАРКА [нем. Mark, фин. markka] 1 Почта ҳаки ва бошқа хил давлат ийитмлари тўланганини кўрсатувчи, турлича кийматга эга бўлган, шактида, бирор тасвир туширилган кичикроқ тўртбурчак қофозча. *Почта маркаси. Гербли марка. Беш сўмлик марка. Марка ийгмоқ.*

2 Мол, товарга, маҳсулотга унинг тайёрловчисини аниқ кўрсатиш мисбидида қўйилган фабрика тамғаси, фирма белгиси.

3 Товар, маҳсулотнинг нави, хили. *Пўлатнинг янги маркаси.*

МАРКЕТИНГ [ингл. marketing < market – бозор; сотиш, пуллаш] иқт. 1 Иқтисодиётнинг маҳсулот ишлаб чиқариш ва уни сотиш (талаб ва истемол, маҳсулотга нарх белгилаш, уларни тарғиб килиш, сотиляётган товарлар ҳажмини кўпайтириш воситалари каби) муаммолари билан шуғулланувчи соҳаси. *Маркетинг курслари. Маркетинг бўйича китоблар кўргазмаси.*

2 Бозор эҳтиёжи талабларидан келиб чиккан ҳолда корхонанинг янги хил маҳсулотлар ишланмаларини тайёрлаш, товарлар ишлаб чиқариш ва сотиш ёки турли хил хизматлар кўрсатиш бўйича фаолиятини бошқариш ва ташкил этиш тизими.

МАРТАБА [а. “мартаба” – даражада; обру; мавке, ўрин] Мансаб, лавозим, амал. *Олий мартаба. Мартабага минмоқ.*

МАСАЛА [а. “масала” – сўрок, савол; муаммо; илтимос] Мухокама, мунозара билан ҳал этилиши лозим бўлган нарса, иш, вазифа, муаммо. *Ўй-жой масаласи. Иқтисодий масала. Масалани ҳал қўлмоқ.*

МАСЛАҲАТ ОВОЗИ Сайлаб кўйиладиган органлар ёки ҳалқаро ташкилотларнинг ишида овоз бериш ҳукуқисиз иштирок этиши.

МАСЛАҲАТЧИ Бирор идорада, муассасада ёки бирор лавозимли шахс ҳузурида маслаҳат бериш вазифасида ишловчи ходим. *Элчихона маслаҳатчиси. Ҳарбий маслаҳатчи. Суд маслаҳатчиси.*

МАСЪУЛ [а. “масъул” – жавоб берувчи, жавобгар] Масъулият юқлатилган, зиммасида жавобгарлиги бўлган; жавобгар. *Масъул ходим. Масъул муҳаррир.*

МАСЪУЛИЯТ [а. “масъулият” – жавобгарлик, ҳисоб беришлик] Бирор иш, хатти-харакат оқибати, натижаси учун жавобгарлик. *Масъулият юкламоқ. Масъулиятни ўз устига олмоқ.*

МАСЪУЛИЯТИ ЧЕКЛАНГАН ЖАМИЯТ Аъзолари жамият мажбуриятлари бўйича факат ўзлари кўшган улуш доирасида жавобгар бўладиган жамият. Унинг иштирокчилари (аъзолари) сони қонун хужжатларида белгиланган меъёрдан ошиб кетмаслиги керак.

МАСЪУЛИЯТСИЗ 1 Масъулияти йўқ, масъулият талаб қилмайдиган. *Масъулиятсиз иш.*

2 Масъулиятни, жавобгарликни сезмайдиган, ишга масъулият бинни карамайдиган; бепарво. *Масъулиятсиз киши*.

МАСЪУЛИЯТСИЗЛИК Масъулиятсиз муносабат.

МАТБУОТ [а. “матбуот” – босма асарлар, нашрлар] Саноатнинг босма асарлар чиқарадиган тармоғи; нашриёт ва босмахона ишлари.

МАТБУОТ КОНФЕРЕНЦИЯСИ Давлат, илм-фан, маданиятни бошқа соҳа арбобларининг кенг оммани қизиктирувчи масалалар бўйича вактли матбуот ходимлари билан учрашуви, сухбати.

МАТН [а. “матн” – елка; нуткнинг ёзувдаги ифодаси, текст] Ҳужжатни зарурий кисми бўлиб, унда асосий фикр лўнда, кисқа иборалар бўланган, зарур ҳолларда жадвал шаклида ифодаланади.

МАФКУРА [а. “мафкура” – фикр юргизиш; тафаккур; эътиқод ва маслаклар тизими] Жамиятдаги муайян сиёсий, хуқукий, ахлоқий, диний, бадиий, фалсафий, илмий қарашлар, фикрлар ва ғоялар мажмуи. *Миллӣ мафкура*.

МАХСУС ИШОНЧНОМА Муайян давр давомида бир қанча бир турдаги вазифаларни бажариш ваколатини берувчи ишончнома.

МАХФИЙ [а. “махфий” – яширин, бекитилган] Үзгага, бегонага тирилмайдиган, бошқалардан сир тутиладиган; хуфия, яширин. *Махфий ҳат. Махфий учрашув. Махфий ташкилот.*

МАЪЛУМОТ [а. “маълумот” – ахборот, хабарлар; билим] 1 Ўқишишни натижасида олинган билим кўнникмаларининг ҳажми ва даралдиши. *Ўрта маълумот. Олий маълумот. Сиёсий маълумот.*

2 Хабар, ахборот; далил бўладиган ҳужжат; рақам ва ш. к. материаллар.

МАЪЛУМОТНОМА [маълумот + нома] 1 Фуқароларнинг турнуни ва иш фаолиятига оид воқеа-ходиса ва ҳолатларни акс эттириб ўзиклаб берадиган ва талаб килинган жойларга тақдим этиладиган (турнатиладиган) расмий ҳужжат. *Соғлиги ҳақида маълумотнома. Ишни ҳақида маълумотнома.*

2 Корхона, муассаса ва ш.к. фаолиятига доир воқеа-ҳодисаларни расмий равищда акс эттирадиган ва тасдиклайдиган, хилма-хил маълумотларни камраб олувчи расмий ҳужжат.

3 Бирор соҳа ёки масала бўйича кенгроқ маълумот берадиган китоб, кўлланма ва ш.к. *Олий ўқув юртларига кирувчилар учун кимёдан маълумотнома.*

МАЪМУР [а. “маъмур” – топшириқ, буйрук олувчи, тобе; мансабдор, бошлик] Бошқариш ва ижро ҳукуқига эга бўлган мансабдор, бошлик, бошкарувчи.

МАЪМУРИЙ ЖАВОБГАРЛИК Фуқаро ёки мансабдор шахснинг ҳукукни бузганлиги учун давлат (маъмурий орган) олдидағи жинонӣ бўлмаган жавобгарлиги.

МАЪМУРИЙ ЖАЗО Маъмурий ҳукукни бузувчи шахсларга нисбатан давлат органи ёки мансабдор шахслар томонидан кўриладиган чора.

МАЪМУРИЯТ [а. “маъмурият” – амал, мансаб; вазифа, топшириқ]

1 Бошқарув фаолиятини амалга оширувчи давлат органлари мажмуи.

2 Муассаса, ташкилот, корхона ва ш.к. нинг бошқармаси. *Teamr maъmuriyati.*

3 Бошқарувдаги мансабдор шахслар; муассаса, корхоналардаги раҳбар ходимлар.

МАЪНАВИЙ ЗАРАР Номоддий зарап – фуқаронинг шаъни, кадр-қимматига доғ туширилиши ёки ишбилармонлик обрусига птур етказилиши.

МАЪРУЗА [а “маъруза” – ёзма арз, ариза; хабарнома] **1** Бирор мавзуда кўпчилик олдида айтилган (сўзланган) нутқ.

2 Раҳбар орган ёки бошлиққа берилган ёзма маълумот, ахборот.

МАЪҚУЛЛАМОҚ Маъқул деб билмоқ, мақбул топмоқ; кувватламоқ.

МАҚБУЛ [а. “макбул” – қабул килинган, маъқулланган] Қабул қиласа, маъқулласа бўладиган, маъқул келадиган. *Maқbul gap. Maқbul bўlmoқ.*

МАҚОМ [а. “мақом” – вазият, мавқе; ўрин, жой; даража, мартаба] Мартаба, мавқе. *Олий мақомга эритимоқ.*

МАҚСАДГА МУВОФИҚ Мақсадга, талабга жавоб берадиган, фойдалы, ўринли.

МАҚТОВ ҚОҒОЗИ Ўрнак бўларли ишлари, ютуклари, хулки учун бериладиган расмий хужжат.

МАҚТОВ ЁРЛИГИ *айн. мақтов қоғози.*

МАҲАЛЛИЙ БЮДЖЕТ Давлат бюджетининг тегишли вилоят, туман, шахар пул маблағлари жамғармасини ташкил этувчи бир қисми.

МАҲАЛЛИЙ ЎЗИННИ ЎЗИ БОШҚАРИШ Давлатнинг айрим фуқицияларини амалга ошириш воситаси, фукароларнинг жойларини давлат ва жамият ишларида иштироқини таъминлашга асосланган ўзимиятнинг бир тури.

МАҲАЛЛИЙЧИЛИК Маҳаллий манфаатларнигина кўзлаб иш тутиш.

МАҲКАМА [а. “маҳкама” – олий суд, трибунал; судлов] 1 *тар.* Ҳукм қиливчи, ҳукм чиқарувчи идора; суд. *Ҳоким маҳкамаси. Полиция маҳкамаси.*

2 Умуман, бошқарма, идора.

МАҲКАМАЧИЛИК Ўз маҳкамасининг, идора ёки ташкилотининг манфаатнинггина кўзлаб иш тутиш.

МАҲКУМ [а. “маҳкум” – ҳукм қилинган, кораланган; ўлиши аниқ] Қонун билан такиқланган муайян жиноятни содир этгани учун суд томонидан айбдор деб топилган шахс.

МАҲР [а. “маҳр” – сеп; қалин пули] *тар.* 1 Никоҳ вақтида куёв томонидан келинга ажратиладиган доимий ва шахсий мулк. *Маҳр бермоқ.*

2 Шахсий мулқдан меросхўрларга тегадиган улуш.

МАҲСУЛОТ [а. “маҳсулот” – “маҳсул” с.күпл.] Ишлаб чиқарилган ҳареф, маҳсул (лар). *Ялти маҳсулот. Саноат маҳсулоти.*

МЕЗОН [а. “мезон” – ўлчов, тарози; мувозанат; одиллик] Таккослаш ғориб бөхолаш учун ўлчов, андоза. *Меҳнат – киши қадр-қийматининг шакони.*

МЕМОРАНДУМ [лот. memorandum – эслашга арзийдиган, эслаш учун керак бўлган нарса] Давлатларнинг бирор масала юзасидан ўз нуткай назарларига мувофиқ қабул килган қарорлари юзасидан бергани баённомаси; дипломатик хужжат.

МЕНЕЖЕР [ингл. manager – бошқарувчи] Корхона ва компания эгалари бўлмаган, маҳсус тайёргарлик кўрган малакали ёлланма бошқарувчилар.

МЕНЕЖМЕНТ [ингл. management – бошқариш, мудирлик; ташкил этиш] Замонавий ишлаб чиқаришни бошқариш (режалаш, тартибга солиш, назорат қилиш), шунингдек, ишлаб чиқаришга раҳбарлик қилиш, уни ташкил этиш; бошқариш тўғрисидаги фан.

МЕРОС [а. “мерос” – ворис(лар)га қоладиган ёки қолган мулк] Мархумдан ворисларга қолган мулк. *Отадан қолган мерос.*

МЕРОСХҮР [а. + ф. “мерос + -хүр” – мерос еювчи; ворис, мерос эгаси] Мерос олишга ҳаки бўлган киши; ворис.

МЕТОД [юн. methodos – тадқикот усули, йўли] Табиат ва жамият ҳодисаларини билиш, тадқиқ қилиш усули. *Диалектик метод. Қиёсий метод.*

МЕТОДИК ЁРДАМ Вокеликни амалий ва назарий эгаллаш, ўзлаштириш, ўрганиш, билиш йўл-йўриклари, усуллари мажмуи, фалсафий билимларни яратиш ва асослаш усулини ўргатиш.

МЕТОДОЛОГИЯ [метод + юн. logos – таълимот] Умуман, илмий метод ҳакидаги, хусусан, айрим фанларнинг методлари ҳакидаги таълимот. *Тарих методологияси.*

МЕТРИКА [пол. metryka < лот. matricula – рўйхат] с.т. Туғилганлик ҳакидаги гувоҳнома.

МЕЬЁР [а. “меъёр” – ўлчам, асосий ўлчов; андоза] 1 Расмийлаштирилган, умум томонидан қабул қилинган, ҳамма томонидан мажбурий деб ҳисобланган, қонун ҳукмига кирган тартиб-қоида. *Ҳуқуқ меъёrlари. Ахлоқ меъёrlари.*

2 Бирор нарса, иш ва ш. к. нинг миқдор, даража жиҳатдан талабдаги, белгили ўлчами. *Меъёрни билмоқ. Бир меъёрда ишиламоқ.*

3 Ана шу меъёрни белгиловчи асос-кўрсаткичлар. Баҳо қўйши меъриари.

МЕЪЁРИЙ ХУЖЖАТ Меъёрлар билан белгиланадиган хужжат.

МЕҲНАТ [а. “мехнат” – синов; машақкат, оғирчилик] Бирор мақсад үчун қаратилган ақлий ёки жисмоний фаолият; иш. *Ақлий меҳнат. Жисмоний меҳнат. Меҳнат интизоми.*

МЕҲНАТ БИРЖАСИ Ишга ёллаш ва ёлланишда ишчи ва иш беруччи ўртасида воситачилик қилувчи муассаса.

МЕҲНАТ БИТИМИ Муассасалар билан уларнинг ҳисобида турмайдиган ёки ҳисобда турса ҳам ўз асосий вазифалари доирасига кирмайдиган ишни бажариш мажбуриятини олаётган ходимлар ўртасидаги широ муносабатларни расмийлаштирувчи шартнома тури. *Меҳнат битими асосида ҳақ тұлаш.*

МЕҲНАТ ДАФТАРЧАСИ Ходимнинг меҳнат фаолияти изчил өткізділген, унинг меҳнат стажини тасдиқловчи асосий хужжат.

МЕҲНАТ ЖАМОАСИ Ўз меҳнати билан корхона фаолиятида меҳнат шартномаси асосида иштирок этәётган ходимларнинг барчаси.

МЕҲНАТ ИНТИЗОМИ Меҳнат жараёнида давлат томонидан өткізділген, барчанинг амал килиши лозим бўлган умумий тартиб.

МЕҲНАТ КОДЕКСИ Меҳнат ҳақидаги қонунларнинг муайян номимга солинган мажмуи.

МЕҲНАТ МУХОФАЗАСИ Инсоннинг меҳнат жараёнидаги сифозлиги, сиҳат-саломатлиги ва иш қобилиятынинг сақланишига өткіздиган тадбирлар.

МЕҲНАТ НИЗОЛАРИ Амалдаги меҳнат тўғрисидаги қонунларни бошқа меъёрий хужжатларни татбиқ этиш ёки янги меҳнат шартларни бегилаш ёхуд мавжуд шартларни ўзгартиришга доир масалалар тунича юзага келадиган ва қонунда ўрнатилган тартибда ҳал этилади-
тило келишмовчиликлар.

МЕХНАТ СТАЖИ Ходимнинг белгиланган тартибда хисобланадиган меҳнат фаолияти даври.

МЕХНАТ ТАҚСИМОТИ Меҳнат турларининг бир-биридан ажраблиб мустақил аҳамият касб этиши; меҳнат турларининг ихтисослашуви.

МЕХНАТ УНУМДОРЛИГИ Ишлаб чиқариш жараёнида кишилар меҳнатининг фойдалилиги, самарадорлиги ва маҳсулдорлиги.

МЕХНАТ ШАРТНОМАСИ Ходим билан иш берувчи ўргасида муайян мутахассислик, малака, лавозим бўйича ишни ички меҳнат тартибига бўйсунган ҳолда тарафлар келишуви, меҳнат тўғрисидаги қонува бошка меъёрий ҳужжатлар билан белгиланган шартлар асосида ҳак эзвазига бажариш ҳақидаги келишув.

МЕХНАТ ҚОБИЛИЯТИ Ходимнинг соғлигидаги ҳолатидан келиб чиқадиган меҳнат фаолиятига, ишлашга бўлган қобилияти.

МЕХНАТ ҚОНУНЛАРИ Меҳнат тўғрисидаги конунлар.

МЕХНАТГА ҚОБИЛИЯТСИЗЛИК Меҳнат қилиш қобилиятининг йўқолиши ёки меҳнатта яроқсизлик.

МЕХНАТНИ МЕЪЁРЛАШ Маълум ташкилий-техник шароитларда муайян иш ҳажмини бажариш ёки маҳсулот бирлигини тайёрлаш учун сарфланадиган меҳнат ҳажмини, меҳнат харажатларини белгилаш.

МИЖОЗ [а. “мижоз” – рухсат этилган, гувохномаси бор] Сотувчига нисбатан доимий харидор ва шу харидорга нисбатан сотувчи. *Мижозингдан айрилгинг келса, насияга мол бер.* Мақол.

МИЛИЦИЯ [лот. militia – қўшин] Жамоат тартибини, фукаролар ва жамоат хавфсизлигини таъминлаш, ижтимоий мулкни кўриқлаш каби вазифаларни бажарувчи маъмурий орган; шу органнинг маҳаллий бўлими, бошқармаси. *Милиция органлари.*

МИЛЛАТ [а. “миллат” – ҳалқ; дин, мазҳаб] Кишиларнинг ягона тилда сўзлашиши, яхлит ҳудудда истиқомат қилиши, муштарак иқтисодий

жадт кечириши, умумий маданият ва руҳиятта эга бўлиши асосида тархин ташкил топган баркарор бирлиги. *Ўзбек миллати. Қозоқ миллати.*

МИЛОД [а. “милод” – туғилиш] 1 дин. Исо пайғамбарнинг туғилган

кунин. Милоддан бурун. Милоддан кейин.

2 Милодий йил хисоби. Милоднинг бешинчи асри.

МИЛОДИЙ Милоддан бошланган (йил хисоби хақида). *Милодий йил дисоби.*

МИРЗА [а. + ф. “мирзода” < “амирзода” сўзининг кисқарган шаки]

тар. Ёзув-чизув ишларини олиб борган лавозимли киши; котиб.

МИРЗАБОШИ тар. Ўзбек хонликларида (асосан, Қўқон хонлиги-

и) мирзахона (мирзалар) бошлиғи.

МИРЗАХОНА [мирза + хона] тар. Амир ва хонларнинг саройла-

тида мирзалар ёзув-чизув ишлари олиб борадиган хона, идора.

МИТИНГ [ингл. meeting – йигин, мажлис, йигилиш] Бирор муҳим

вокеага, кўпинча сиёсий масалаларни муҳокама этишга бағишлаб

йтказиладиган оммавий йигин. *Тинчлик тарафдорлари митинги. Но-*

тилик митинги.

МОДДА [а. “модда” – қонун ёки шартноманинг бир бўлими] 1 Рас-

мий хужжат, мажмуа, қонун ва ш. к. нинг рақам ёки ҳарф билан ажра-

тиладиган мустақил бўлими. *Қонуннинг биринчи моддаси.*

2 Бюджет ёки бирор молиявий хужжатнинг даромад манбаи ва ха-

ракати кисмларини кўрсатувчи бўлими. *Даромад моддалари.*

МОДДИЙ Мол ва пулдан иборат. *Моддий бойлик. Моддий жавоб-*

чилик.

МОДДИЙ ЁРДАМ Корхона ва муассасаларнинг – муҳтоҷ ходим-

ларга, маҳаллаларнинг – муҳтоҷ фуқароларга ёки бошқа шахсларга

буюм ёки пул шаклида кўрсатадиган ёрдами.

МОДДИЙ ЖАВОБГАРЛИК Мехнат ҳуқуки бўйича меҳнат шарт-

номиси тарафлари (ходим ва иш берувчи)нинг бир-бирларига етказган

миқдорни конунда белгиланган миқдор ва тартибда қоплаш мажбурияти.

МОДДИЙ РАГБАТЛАНТИРИШ Маош миқдорини ошириш, шахсий пул мукофотлари, совалар бериш, ходимлар иш шароитини яхшилаш, соғлиғини саклаш орқали кишиларнинг ўз меҳнат натижаларидан манбаатдорлигини таъминлашга, уларни меҳнатга фаол жалб этишга, иш ва маҳсулот сифатини оширишга қаратилган иқтисодий шакллар ва тадбирлар тизими.

МОЛИЯ [а. “молия” – пул маблағлари] 1 иқт. Мақсадли пул фондларини ҳосил этиш, жамлаш, таксимлаш ва ишлатиш юзасидан пайдо бўладиган иқтисодий муносабатлар мажмуси; пул маблағларини шакллантириш, таксимлаш, уларни сарф қилиш, ишлатиш тизими. *Молия иили. Молия капитали. Молия тизими.*

2 Бирор шахс, оила, жамоа, муассаса, ташкилот ёки давлат тасарру-фидаги пул маблағлари. *Корхона молияси.*

МОЛИЯ ИИЛИ Давлат бюджети амал киладиган ёки молия ҳисоботлари муддати ҳисобланадиган 12 ойдан иборат давр. Баъзан календарь йил билан мувофиқ келмаслиги мумкин.

МОЛИЯ ТИЗИМИ Молияга тааллукли сиёсий, ташкилий муносабатларни хам қамраб оладиган молия амалиёти.

МОЛ-МУЛК СОЛИГИ Юридик ва жисмоний (алоҳида) шахслардан ундириладиган маҳаллий солиқларнинг бир тури.

МОНИТОРИНГ [монитор + -инг. ing – ҳаракат номи қўшимчаси: кузатиш, назорат қилиш] 1 Бирон-бир жараённи унинг кутилган на-тижа ёки дастлабки таҳминга мувофиқлигини аниқлаш мақсадида до-имий кузатиб бориши.

2 Маълум бир ҳодиса ёки жараённинг ҳолатини (мас., қабул қилинган қонуннинг бажарилишини) кузатиш, ҳисобга олиш, баҳолаш ва истикболини белгилаш. *Жамоатчилик фикри мониторинги. Атроф мухит мониторинги.*

МОНОГРАФИЯ [юн. monos – бир, якка, ягона + grapho – ёзаман] Бир мавзу, бир масалани ҳар томонлама ёритишга бағишлиланган илмий асар. *Ҳамза ижоди ҳақидаги монография.*

МОРАТОРИЙ [лат. moratorium – секундатувчи, муддатни орқага сурувчи] 1 сиёс. Муайян мажбуриятларнинг бажарилишини давлат

**ХОКИМІЯТИНІНГ МАХСУС ХУЖЖАТЛАРИ ВОСИТАСИДА НОМАЛЬЛУМ МУДДАТТА
ЕКІ БИРОН-БИР ФАВКУЛОДДА ХОДИСА (УРУШ, ТАБИЙ ОФАТ ВА Ш. К.) ТУГА-
ГҮЧІА КЕЧИКТИРИШ, ТҮХТАТИБ ТУРИШ.**

**2 ұқ. Муайян харакатларни давлатлараро келишув асосида ёки бир
тәсілдемелі мағнитлама тартибда маълум ёки номаълум муддатта түхтатиши. Ядро
оралары синови мораторийси.**

МОЯНА [ф. “мояна” – ҳар ойдаги; ҳар ойлик (иш ҳақи, нафақа)] с.
Маош. Бир ойлик мояна. *Мояна олмоқ.*

МУАЛЛИФ [а. “муаллиф” – яратувчи, ижодкор, автор] Бирор асар,
жойында, кашфиёт ва ш.к. ни яратган шахс. *Роман муаллифи. Лойиха
муаллифи.*

МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИ Фан, адабиёт ва санъат асарларини
пратиштап, фойдаланиш ва хуқукий химоя қилишдә вужудға келадиган
түпносабатларни тартибга солувчи, асар муаллифига тегишли бўлган
қонунларда мустаҳкамланиб қўйилган шахсий ва мулкий хукуқлар
тичими.

МУАММО [а. “муаммо” – жумбоқчи, сирли, ғалати; тушунилиши
шархи, бошқотирма; кўр, кўр қилинган] Ҳал қилиниши лозим бўлган
тарси; масала, проблема. *Жиддий муаммо.*

МУАССАСА [а. “муассаса” – идора, корхона, ташкилот; институт]
Жойында, савдо-сотиқ ишлари ва ш.к. нинг бирор соҳасини бошқарувчи
ишимий, таълим-тарбиявий ишларни олиб борувчи, белгили штат ва
такъмириятига эга бўлган ташкилот. *Давлат муассасалари. Ишимий му-
ассасалар.*

МУАССИС [а. “муассис” – асос солувчи, ташкил этувчи] Таъсис
шархи, асос солувчи.

МУВОФИК [а. “мувофик” – маъқулловчи, мос келувчи, қулай;
макбул] 1 Мос, тўғри келадиган, муносиб, лойик. *Ўзига мувофик иш
толмоқ.*

2 Биноан, асосан, кўра. *Қонунга мувофик. Фармонга мувофик. Анъ-
ишида мувофик.*

МУДДАТ [а. “муддат” – давр, вакт оралиги, мухлат] Вактнинг
шархи, бирор иш, нарса учун белгиланган бўлаги. *Ўқии муддати. Хиз-
мит муддати.*

МУДДАТЛИ Муддатта эга бўлган, бирор вактга, муддатта мўлжалланган, вақти, муддати чекланган. *Қисқа муддатли курс.* Узок муддатли қарз.

МУДИР [*a.* “мудир” – бошқарувчи; идора қилувчи] Муассаса, ташкилот ёки унинг бирор бўлимни ёхуд бирор ишни идора қилувчи, бошқарувчи шахс. *Магазин мудири.* *Кафедра мудири.* *Ферма мудири.*

МУЗОКАРА [*a.* “музокара” – муҳокама қилиш, сұхбат; анжуман] Шарт-шароит, томонларнинг талаблари ҳакида фикр алмашиш. *Дипломатик музокаралар.*

МУКОФОТ [*a.* “мукофот” – тақдирлаш, тўлов; товон пули] Бирон-бир фаолият соҳасидаги алоҳида ютуқлар учун рағбатлантириш шакли (киммагли буюм, пул, медаль, орден ва ш. к.). *Олий мукофот.* *Данлат мукофоти.* *Пул мукофоти.* *Мукофот олмоқ.* *Мукофотга тақдим этмоқ.*

МУКОФОТЛАШ Мукофот бериш, мукофот билан тақдирлаш. *Орден билан мукофотлаши.*

МУЛК Муайян кишилар эгалигида бўлган ва улар томонидан ўзлаштирилган моддий ва маънавий неъматлар. *Жамоат мулки.* *Шахсий мулк.*

МУЛК ИЖАРАСИ Ҳақ эвазига мол-мулкни вақтинча эгалик қилиш ва фойдаланиш учун топшириш.

МУЛК ҲУҚУҚИ Мулкнинг конкрет шахсларга тегишлилиги (ўзлаштирилганлиги)ни мустаҳкамловчи, тартибга солувчи ва муҳофаза қилувчи меъёрлар йиғиндиси; фуқаролик ҳуқуқининг асосий тартиботларидан бири.

МУЛКДОР [*a.* + *φ.* “мулк + дор” – мулк эгаси] Мулк субъекти; мулк обьектига эгалик, фойдаланиш, тасарруф этиш ҳуқукий тамойиллари асосида мустаҳкамланган ҳуқукларга эга бўлган жисмоний ёки юридик шахс.

МУЛКИЙ ЗАРАР Жисмоний ёки юридик шахсга етказилган моддий зарар.

МУЛКНИ ХАТЛАШ Мол-мулкни рўйхатга олиш ва уни тасар-
руф этиш ман этилганлигини эълон қилиш, зарур ҳолларда эса, мол-
муккадан фойдаланиш хукукини чеклаш, уни олиб қўйиш ва сақлашга
тотишириш.

МУЛЬТИМЕДИА [ингл. multimedia < лат. multum – анча, кўп +
media, medium – ўрта, марказ: воситалар, тадбирлар] Ахборот-информа-
ция узатишнинг хилма-хил воситалари (матн, овоз, жонлантирилган
тағрафик тасвирлар ва ш.к.)ни камраб олувчи технология ва шундай
технологиядан фойдаланувчи дастурлар ва компютер воситалари.

МУНДАРИЖА [а. “мундарижа” – мазмун, маъно; таркиб] Китоб
ки қўлёзманинг бошида ёки охирида унинг фасл ва бўлимларини,
дигда бетлари билан кўрсатувчи рўйхат. *Китобнинг мундарижаси.*

МУНИЦИПАЛИТЕТ [нем. Munizipalität < лат. municipium –
шими ўзи бошқарувчи жамоа] Бир канча мамлакатларда: маҳаллий
шими ўзи бошқарув органи ва у эгаллаган, жойлашган бино.

МУНОЗАРА [а. “мунозара” – баҳс, мубоҳаса, тортишув; назорат]
Илмий, адабий, сиёсий, диний ва ш. к. масалалар юзасидан тортишув;
баҳс. *Илмий мунозара. Қизғин мунозаралар. Мунозара олиб бормоқ.*

МУНОСАБАТ БЕЛГИСИ айн. резолюция.

МУНШАОТ [а. “муншаот” – яратилган, қурилган нарсалар; иншо-
муассаса] 1 Шарқ шеъриятидаги жанрлардан бири, муаллифнинг
шит ёки насрда ёзилган мактублари тўплами.

2 Иш юритиши.

МУНШИЙ [а. “мунший” – асосчи, яратувчи; қурувчи; муаллиф,
туччи, ёзувчи] тарп. Саройда ёзув ишларини олиб борадиган котиб.

МУОВИН [а. “муовин” – ёрдамчи] Бошлиқ ёки раҳбарнинг
рийбосари. *Декан муовини.*

МУОМАЛА иқт. Мехнат маҳсулотларини олди-сотди воситасида
шарбошлаш (товар хўжалиги учун хос).

МУОМАЛАДАГИ ПУЛ Айни пайтда юриб, ишлатилиб, айланиб турган пул.

МУРАККАБ ҲУЖЖАТЛАР Икки ёки ундан ортик масалани үз ичига олувчи ҳужжатлар. *Қиёс. содда ҳужжатлар.*

МУРОЖААТ [а. “мурожаат” – кўриб чиқиш; таққослаш, солишиши; бирор нарса сўраш; ишни қайта кўриш] Бировга карата айтилган гап, килинган даъват, чақириқ ва ш. к.

МУРОЖААТНОМА Ёзма мурожаат, мурожаат хати. *Президент мурожаатномаси.*

МУРОСА [а. “мурозо” – бир-биридан розилик, ӯзаро келишиш] Ӯзаро келишувли муносабат; келишув, келишувчилик. *Муросага келмоқ.*

МУРОСАСОЗЛИК Умуман, принципизлик билан ён бериш; келишувчанлик.

МУСОДАРА [а. “мусодара” – мол-мулкни мажбурий равишида давлат ихтиёрига ўтказиш; тортиб олиш] Хусусий кишиларга тегишли мулк ва ш.к. ни пул тўламай, қисман ёки батамом давлат ихтиёрига олиш, умумлаштириш.

МУСТАСНО [а. “мустасно” – истисно килин(ади)ган, ташқаридаги] Умумий коидадан, одатдаги тартиб, ҳолатдан ташкари.

МУСТАҚИЛЛИК Мустакил ҳолат; боғлик, қарам бўлмаган ҳолат, давлатнинг ички ва ташқи ишларда бошқа давлатга қарам бўлмай фаолият кўрсатиши. *Миллий мустақиллик. Мустақиллик эълон қилмоқ.*

МУТАХАССИС [а. “мутахассис” – бирор соҳада ихтисос олган, ихтисос эгаси] Бирор соҳада маҳсус билим ва тажрибага эга бўлган киши, ихтисос эгаси. *Физиология мутахассиси. Қишлоқ ҳўжалиги мутахассислари.*

МУТАХАССИСЛИК Инсон томонидан ҳаётнинг муайян соҳаси бўйича маҳсус тайёргарлик йўли билан ҳосил қилинган назарий билим, амалий кўнукма ва малакалар мажмуи; ихтисослик.

МУФАССАЛ [а. “муфассал” – батафсил; мукаммал; тұла] Бутун тифсилоти, майда-чүйдаси, икир-чикиригача қамраб олган; тұлик, бағысил. *Муфассал ҳисобот.*

МУХБИР [а. “мухбир” – хабарчи, хабар берувчи; айғокчи] 1 Тәхририят таркибида журналист сифатида хизмат қилувчи ходим.

2 Бевосита тәхририята ишламайдыган, аммо оммавий ахборот воиталарида мунтазам ижодий ҳамкорлик қилувчи шахс.

МУҚОБИЛ [а. “муқобил” – қарши турувчи, қарши, зид; үрнини мишитирувчи] Қарши борувчи, карши турувчи, зид. *Муқобил томоншыр.*

МУҲАНДИС [а. “муҳандис” – инженер, техник; ҳандаса (геометрия)ни яхши билувчи, қурувчи уста] Техниканинг бирор соҳаси ғана олий маълумотта эга бўлган мутахассис.

МУҲАРРИР [а. “муҳаррир” – озод этувчи; таҳрир қилувчи; ёзувчи] Нашриёт ёки бошқа масъул нашрларда муайян матнни турли жиҳатдан таҳрир килиб, босмага тайёрловчи ходим. *Масъул муҳаррир. Техник муҳаррир. Бои муҳаррир.*

МУҲИМ [а. “муҳим” – керакли, аҳамиятли; жиддий] Алохида аҳамиятта эга бўлган, аҳамият жиҳатдан биринчи даражали. *Муҳим масала. Муҳим иш. Муҳим воқеа.*

МУҲЛАТ [а. “муҳлат” – муддатни чўзиш, вақтинча тўхтатиш] Бирор иш учун тайин килинган аниқ вақт бўлаги; муддат. *Уч кунлик муҳлат. Муҳлат бермоқ.*

МУҲОКАМА [а. “муҳокама” – судлашиш, даъволашиш; ҳукм ишиш] Бирор холосага келиш учун кўпчиликнинг фикрини олиш, фикрлашиш, ҳар томонлама ўйлашиш. *Масалани муҳокамага қўймоқ. Ўришани муҳокама қилиши.*

МУҲР [а. “муҳр” – муҳр; тамға; шуларнинг изи] 1 Юридик ёки мөний шахснинг номи тўлиқ ёзилган матнининг (матн ва расмнинг) табирик ёки ботик тасвири бўлган босма шакл (асбоб) (Қофоз, сурғуч, мум ва бошқа материалларга нусха тушириш учун хизмат қиласи).

2 Тамға; герб.

H

НАВБАТ [а. “навбат” – қатор, кетма-кетлик] 1 Бириң-кетин содир бўладиган воеа-ҳодисалар, бажариладиган ишлар тартиби; гал.

2 Қаторда ишғол этилган ўрин; гал. *Навбат олмоқ. Навбат кутмоқ.*

НАВБАТЧИ Бирор ишни бошқалар билан навбатлашиб бажарувчи; ўз навбати келганд, шундай ишни бажараётган шахс. *Навбатчи администратор.*

НАЗОРАТ [а. “назорат” – бошқариш, идора килиш; вазирлик; бошқарма] Бирор ишнинг, нарсанинг ахволи, бориши, кишининг юриш-туриши ва ш. к. устидан доимо кузатиш, текшириш. *Назоратдан четда қолган иш. Техника назорати. Назорат қилмоқ.*

НАЗОРАТЧИ Назорат идораларида ишловчи; назорат қилувчи; караб, кузатиб, текшириб турувчи; нозир. *Халқ назоратчилари. Темир йўл назоратчиси.*

НАМУНА [ф. “намуна” – андоза, нусха; ўрнак, ибрат] 1 Бир турдаги нарсаларнинг шу нарсалар ҳакида тасаввур бера оладиган бир нусхаси, бўлаги, донаси. *Газлама намунаси. Галла намуналари кўргазмаси.*

2 Ўрнак бўла оладиган, ибрат олса, эргашса арзийдиган шахс ёки нарса; ибрат, ўрнак. *У меҳнатсеварликда ҳаммага намуна. Намуна олмоқ.*

НАМУНАВИЙ ҲУЖЖАТ Бошқарувнинг муайян бир хил вазиятлари билан боғлик, бир-бирига ўхшаш ва кўп тақрорланадиган масалалар юзасидан тузиладиган ҳужжатлар.

НАРХ [ф. “нарх” – баҳо, қиймат] Нарсанинг, буюмнинг пул билан ўлчанадиган қиймати; баҳо.

НАРХНОМА Харидор учун товарларнинг нархи кўрсатилган билдиригич ёки маълумотнома.

НАСАБ [а. “насаб” – кон-кариндошлиқ; алока, муносабат] Келиб чикиш, насл-насаб; бир ота-бободан тарқалган авлод.

НАСИЯ [а. “насиа” – мухлатни чүзиш, кечиктириш; қарз, кредит] 1 Накд пулсиз, пулини кейин тұлаш шарти билан бұлған ёки бұладиган синдо муомаласи; кредит. *Молни насияга сотмоқ.*

2 Шундай савдо муомаласига мувофик тұланадиган пул, қарз.

НАТИЖА [а. “натижә” – хулоса, якун; оқибат, самара] 1 Иш-харакат, воқеа-ходисадан пировардида келиб чиққан оқибат; иш-харакат, воқеа-ходисадан келиб чиққан күрсаткыч.

2 с.т. Фойда, наф; самара.

НАФАҚА [а. “нафақа” – харажат; алимент] 1 Мұхтож одамларға ёрдам сифатида бериладиган пул; ёрдам пули.

2 Үзидан бұлак турадиган хотин ёки эрга (етим, балогатта етмаган болалари учун) ёки меңнатта яроқсиз ота-онага қонунчилік асосида тұлаб туриладиган таъминот пули; алимент. *Нафақа бермоқ. Нафақа тұламоқ.*

НАФАҚАХҮР [нафака + ф. хұр – еювчи] Нафака олувчи, нафака билан таъминланган шахс.

НАШРИЁТ [а. “нашриёт” – нашр ва тарғибот ишлари] 1 Босма шарылар тайёрлаш ва нашр этиш ишлари, ноширлик.

2 Шундай ишлар билан шүгүлланувчи муассаса. «Фан» нашириёти. *Нашриёттың ғылум номидаги Адабиёт ва санъат нашириёти.*

НАҚД [а. “нақд” – күлдә бор, мавжуд пул] Пулини дархол тұлаш шарты билан бұлған ёки бұладиган савдо муомаласи. *Нақдга олмоқ. Нақдга сотмоқ.*

НАҚД ПУЛ Құлда, ихтиёрда бор, фойдаланиш ёки муомалага кириштіш учун тайёр пул.

НИЗОМ [а. “низом” – тартиб, тизим; тузум; устав, ички тартиб тоқталары] Тащкилот ёки унинг таркибий бүлинмелари, кичик ёки үшімдік корхона ва ш. к. нинг тузилиши, ҳукуки, вазифалари, бурчлари, ишшін ташкил қилишлари тарғиботини белгилайдиган ҳукукий ҳужжат.

НИЗОМНОМА [а. + ф. “низом + нома” – низом, устав, қоидалар] Низом иш, масала бүйича қонун-қоидалар, тартиблар мажмуси; низом.

НИКОХ [а. “никох” – уйланиш, эрга тегиш; эр-хотинлик; эр- хотиннинг қовушиши] 1 Эр-хотинликни шариат йўли билан расмий-

лаштириш маросими ва шу маросимда домулла томонидан ўқиладиган шартнома. *Никоҳ ўқимоқ*.

2 Эр-хотиннинг ўзаро розилиги билан хукукий жихатдан расмийлаштирилган оиласвий иттифок; эр-хотинлик. *Никоҳ тўйи. Никоҳ тұгрисида ғувахнома*.

НИКОҲЛИ Никоҳлаб олинган, никоҳ ўқиб расмийлаштирилган. *Никоҳли хотин*.

НИКОҲНИ БЕКОР ҚИЛИШ Ажралиш – эр-хотиннинг тириклик чогида никоҳнинг бузилиши.

НИКОҲСИЗ Никоҳ килинмаган (ўқилмаган) эр-хотинлиги никоҳ ўқиб расмийлаштирилмаган. *Никоҳсиз хотин. Никоҳсиз түгилган бола*.

НИШОН [ф. “нишон” – белги, из; муҳр, тамға; аломат; мұлжал; орден, медаль] Орден; медаль. *Мәжнам шұхрати* “нишони”.

НИШОНЛАШ Байрам, кутлуг кун ва ш.к. ни тантана билан ўтказиш, муносиб совғалар билан кутиб олиш.

НОГИРОН [ф. “ногирон” – таъсир қылмайдиган, таъсир ўтказиш қобилияти йўқ] Жисмоний ва ақлий нуксонлари туфайли турмуш фолияти чекланганлиги муносабати билан ижтимоий ёрдам ва химояга мухтож бўлган шахс. *Ногирон бола. Унинг бир қўли ногирон*.

НОГИРОНЛИК Ишга яроқсиз бўлиб қолишлиқ; тўғри фикрлай олмаслиқ. *Жисмоний ногиронлик. Руҳий ногиронлик*.

НОЗИР [а. “нозир” – кузатувчи; мудир, бошлиқ; назоратчи; вазир] 1 Бажарилаётган иш-ҳаракатнинг тұғрилигини, мавжуд қонун, қарор ва низомларга риоя қилиб амалга оширилишини назорат қилувчи маңабдор шахс, инспектор.

2 айн. назоратчи.

НОИБ, нойиб [а. “ноиб” – ўринбосар, ёрдамчи; депутат] 1 *тар*. Ўрта асрларда мусулмон давлатларида тобе ўлка ёки вилоят ҳокими. олий ҳукмдорнинг шу ердаги вакили, ўринбосари.

2 эск. Ўринбосар, ёрдамчи.

НОМЕНКЛАТУРА [лот. nomenclatura – номлар, исмлар рўйхати] 1 Саноат ва бирор хўжалик тармоғи ишлаб чиқарадиган маҳсулотларнинг

тиспифланган рүйхати. Заводда ишилаб чиқарыладиган маҳсулот номен-клатураси.

2 Бирон-бир юкори (раҳбарий) орган томонидан тайинланадиган ики тасдиқланадиган мансабдор шахслар ва уларнинт рүйхати; лавошм рүйхати.

НОМЗОД [ф. “номзад” – күёв, келин; унаштирилган; номи күрсатилган; кандидат] **1** Давлат ёки жамоатчилик органида сайлаш, бирон-бир лавозимга тайинлаш, бирон-бир ташкилотта қабул қилиш учун белгиланган, күрсатилган шахс; кандидат. *Номзод құрсатмоқ. Номзодлар рүйхати.*

2 Фандаги илмий даражанинг маълум босқичи. *Фан номзоди.*

НОМИНАЛ I [лат. nominalis – номи ёзилган] Коғоз ва танга пулвар, кимматбаҳо қофозлар, мол ва ш.к. нинг белгиланган, устига ёзилған баҳоси. *Номинал билан сотмоқ.*

НОМИНАЛ II Белгиланган, ёзиб күрсатилган (нарх, баҳо, ўлчам ва иш. к. ҳақида). *Номинал баҳо.*

НОМИНАЛ ИШ ҲАҚИ Ишчи ва хизматларнинг соат, кун, ҳафта, ой давомида ўз меҳнати эвазига оладиган, товарлар нархлари ва хизматлар күрсатиш ҳакига боғлик бўлмаган пул шаклидаги иш ҳақи.

НОРМАТИВ-ХУҚУҚИЙ ҲУЖЖАТ Давлат ҳокимият органининг хуқук нормаларини (қонун, кодекс, карор, йўрикнома ва салоҳ) қабул қилиш, ўзгартириш ва бекор қилиш юзасидан амалга шурувчи расмий ҳужжатлари бўлиб, хуқукнинг асосий манбаларидан ён обланади.

НОСТРИФИКАЦИЯ [нем. Nostrifikation < лат. nostrum – бизники, бирга тегишли; ўзимизники; маҳаллий + facere – килмоқ, ижро этмоқ] Муийян давлат томонидан чет эл дипломи, унвони, илмий даражасини ён мимлакатидагига мукобил, тенг деб тан олиниши.

НОТА [лат. nota – белги; мулоҳаза, кайд этиш; хат, мактуб] Давлат-тарро дипломатик ёзишмаларнинг энг кенг таркалган тури бўлиб, бинор мухим масала юзасидан ахборот берувчи олий даражадаги ҳужжат.

НОТАРИАЛ ИДОРА айн. нотариат.

НОТАРИАЛ ҲАРАКАТЛАР Нотариал идоралар (нотариат) томонидан хуқукий хужжатларни тасдиклаш, шаҳодатлаш ва хужжат бериш борасида амалга ошириладиган ишлар.

НОТАРИАТ [лат. notarius – мирза, котиб] Жисмоний ҳамда юридик шахсларнинг хуқуқлари ва қонуний манфаатларини қонунларда назарда тутилган нотариал ҳаракатларни амалга ошириш йули билан химоя қилувчи органлар тизими.

НОТАРИУС [лат. notarius – мирза, котиб] Турли хил юридик хужжатларни (шартнома, васиятнома, ишончнома ва ш. к. ни) гувохлантириш, тасдиклаш ишларини амалга оширувчи мансабдор шахс.

НОУТБУК, нотбук [ингл. notebook – дафтар; ёзув дафтарчаси] Одатда, кичик япаски чамадончага ўхшаш портатив шахсий компьютер; имкониятлари жиҳатидан оддий шахсий компьютерларга тенгглаша олади ва уяли телефон орқали интернет билан боғланиши мумкин.

НОФАОЛ БАЛАНС *айн. пассив баланс.*

НОШИР [а. “ношир” – тарқатувчи, нашр этувчи] Нашр этувчи, чоп қилувчи, чиқарувчи.

НОҚОНУНИЙ [но.. + қонуний] Қонунга зид, қонуний бўлмаган. *Ноқонуний қарорлар.*

НУЛЛИФИКАЦИЯ [лат. nullificatio – йўқотиш] Бирор хужжатни юридик кучдан, қонунийликдан маҳрум этиш. Кимматли қофозларга ва пул белгиларига нисбатан нуллификация уларнинг давлат томонидан бекор қилинишини билдиради.

НУСХА [а. “нусха” – андоза, ўхшаш, намуна; адад, дона] 1 Бир турдаги нарсалар ҳакида тасаввур берадиган намуна. *Молларнинг нусхалари.*

2 Бир хил қилиб ясаш, кўчириш учун тайёрланган буюм намунаси, андоза; қолип.

3 Бирор нарсанинг аслидан олинган кўчирма. *Баённома нусхаси. Нусха олмоқ. Нусха кўчирмоқ.*

НУҚСОН [а. “нуқсон” – камайиш, озайиш; камчилик, нуқс] 1 Киши номига номуносиб, уни салбий жихатдан кўрсатадиган белги; камчилик, иллат, кусур, айб. Унинг бир нуқсони – ёлғончилиги.

2 Жисмоний ёки руҳий камчилик, иллат. Унинг бир нуқсони бор: сал оқсаб юради.

3 Сифат жихатидан етишмовчилик, камчилик, кам-кўст. Ёгочнинг нуқсонлари. Ишдаги нуқсонлар.

НУҚТАИ НАЗАР Қарашлар системаси, воқеа ва ҳодисаларни англануши усули; концепция.

O

ОБУНА [фр. abonner – имзо чекмок, имзоламок; ёзилмок] Газета, журнал ва ш.к. га олдиндан ҳак тўлаб ёзилиш. Вақтли матбуотга обуна. Обуна бўлмоқ. Обуна тўпламоқ.

ОВОЗ Давлат ва жамоатчилик ташкилотларида сайлов ўтказиш ёки бирор масалани ҳал қилишда сайловчилар ёки мажлис иштирокчиларидан ҳар бирининг алоҳида фикри, ўз фикрини баён этиш хукуқи ва усули. Ҳал қилувчи овоз.

ОВОЗ БЕРИШ Бирор масаланинг ҳал этилишига, ўргага қўйилган таклифга ёки сайлаш, сайдамасликка ўз майлини билдириш.

ОВОЗ БЕРИШ ХУКУҚИ Бирор масаланинг ҳал этилишига, ўргага қўйилган таклифга ёки сайдаш, сайдамасликка ўз майлини билдириш хукуки.

ОВОЗГА ҚЎЙМОҚ Бирор масалани ҳал қилиш ёки сайдашда мажлис иштирокчиларининг шу масала ҳақидаги фикрини, розилиги, майлини сўраш, билиш.

ОГОҲЛАНТИРИШ 1 Маълум иш-ҳаракат ҳақида хабардор, огоҳнилиш.

2 Ишда камчиликка йўл қўйган, хато қилган ходимларни расмий иш билан жазолаш чораси; танбех. Огоҳлантириши олмоқ.

ОИЛА [а. “оила” – бола-чака, хонадон; уруғ, авлод] Эр-хотин, уларни бола-чақалари ва энг яқин туғишганларидан иборат бирга яшовчи мажмуялар мажмуи; хонадон.

ОИЛА ПУДРАТИ Мехнатни ташкил этишининг ички хўжалик шакли, жамоа пудрати кўринишларидан бири, бунда оила пудратчи бўлиб шартнома тузади, шунингдек, қариндошлик алоқалари бўлмаган кичикроқ жамоалар (5 кишигача) ҳам ишлаши мумкин.

ОЙЛИК Бир ой мобайнида бажарилган меҳнат учун тегадиган ҳақ, маош.

ОЙЛИКБАЙ Хар ойда килинган ишга ҳақ тўлаш шарти билан ёллаш-ёлланиш усули.

ОЙЛИК РЕЖА Бир ойга мўлжалланган режа.

ОЛДИНДАН РЕЖАЛАШТИРИШ Бирор иш, воқеа-ходиса бошланмасдан, рўй бермасдан илгари режа тузиш.

ОЛДИ-СОТДИ ШАРТНОМАСИ Фукаролик ҳукуқий муносабатларида кенг тарқалган, асосий вазифаси товар-пул алмашинувини амалга оширишдан иборат шартнома.

ОЛИЙ ЎҚУВ ЮРТИ Малакали мутахассислар, илмий ва педагог кадрлар тайёрлаб беришга йўналтирилган ўқув муассасалари.

ОЛИНМА ҲУЖЖАТЛАР Бошка ташкилотлардан келадиган ҳужжатлар.

ОМИЛ [а. “омил” – сабаб; таъсирчан куч] Иш-ҳаракат, воқеа-ходиса ва ш.к. нинг юзага чиқиши, содир бўлиши учун сабаб бўлган нарса; сабаб.

ОМОНАТ [а. “омонат” – ишончлилик; тўғрилик, ҳалоллик; саклаш учун берилган нарса; тухфа; мерос] 1 Сақлаб бериш, вақтинча фойдаланиш ёки бошка бир кишига элтиб бериш учун топширилган. *Омонат хат. Омонат пул.*

2 Мижознинг маълум бир шартлар асосида банкка қўйган пул маблағи.

ОМОНАТ ДАФТАРЧАСИ Омонат кассага пул қўйилгани ҳакидаги шахсий ҳужжат.

ОМОНАТ КАССАСИ Фукароларнинг пулини вақтинча сақлаб берадиган муассаса.

ОМОНАТ ШАРТНОМАСИ Бир тараф (омонат сақловчи) иккинчи тараф (сақлашга топширувчи) берган ашёни сақлаш ва бу ашёни тұла қолда кайтариш мажбуриятини оладиган шартнома турларидан бири.

ОМОНАТЧИ Омонат кассасига пул құйған киши.

ОПЕРАТИВ 1 Топширикни ёки үз вазифасини тез ва амалий ҳал оладиган, бажарадиган. *Оператив гурух. Милиция бұлымининг оператив вакили.*

2 Тезлик, зудлик билан амалга ошириладиган, тез құлланадиган; төс, ишчан, амалий. *Оператив чоралар. Оператив ишламоқ.*

ОПЕРАЦИЯ [лат. operatio – иш, ҳаракат, фаолият] Савдо, молия, почта, саноат, компьютер, суғурта ва б. билан боғлик вазифаларни бағырышга қаратылған фаолият ёки хатти-ҳаракат. *Банк операциялари.*

ОППОНЕНТ [лат. opponens, oрропентis – эътиroz билдирувчи] Диссертация ёки маъruzани танқидий баҳолай оладиган, таҳжил қила биладиган мутахассис. *Расмий оппонентлар.*

ОПЦИОН [нем. Option < лат. optio, optionis – танлаш; истак] 1 Шартнома шартларига күра томонлардан бирига мажбуриятларни бағырыш йүли, шакли, ҳажми, техникасини танлаб олиш учун берилған түкүк.

2 Сотувчи ёки харидорға қимматбахо қоғозлар ёки товарларни мүнис муддат давомида белгиланған нархларда сотиб олиш ёки сотиш түкүкни берадиган шартнома.

ОРАЛИҚ НАЗОРАТ Талабаларни режадаги машғулотлар, муайян орас соатлари үтилгандан кейин синаш, баҳолаш усули.

ОРДЕР [нем. Order < фр. ordre – тартиб, буйрук < лат. ordo – қатор, тартиб] 1 Бирор нарсани олиш, бериш, бирор ишни бажариш ҳақида берилған ижозат қоғози, буйрук варакаси, расмий ҳужжат. *Квартира (жилище) учун берилған ордер. Ордер бланкаси.*

2 Бухгалтерияда: пул маблағлари ёки моддий бойликлар билан операцияларни амалға оширишга оид ҳужжат. *Тұлов ордери. Касса ордери.*

ОТАЛИҚ 1 Моддий, маданий ёки бошқа хил ёрдам күрсатиш, шу йўл билан ташкилотлар ва кишиларни бир-бираига боғлашдан иборат ижтимоий бурч, фаолият. *Оталиқча олмоқ.*

2 Шундай ёрдам кўрсатишни ўз зиммасига олган киши ёки ташкилот.

ОФЕРТА [лат. offertus – таклиф этилган] Бир шахснинг бошқа шахсга товар етказиб бериш, бирор-бир хизмат кўрсатиш ва б. учун шартнома тузиш истаги ва шартлари ҳакида ёзма ёки оғзаки хабарномаси.

ОЧИҚ АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТИ Иштирокчилари ўзларига қарашли акциялардан эркин фойдаланиши мумкин бўлган жамият.

ОЧИҚ ОВОЗ БЕРИШ Сайловда бюллетенъ ташламай (ишлатмай), оғзаки ёки кўл кўтариб ўз фикрини билдириш.

ОЧИҚ ХАТ Ҳамма ўқиши учун, одатда, матбуотда зълон килинадиган расмий хат.

ОШКОРАЛИК Ошкора хусусиятга эгалик; очиқ-оидинлик. *Суднинг ошкоралиги.*

П

ПАПИРУС [лат. papyrus < юн. papyros – қофоз] Қадимги мисрликлар ва бошқа ҳалқлар томонидан шу ўсимлик пояси тилимларини елимлаб ёпишириб, ўрама шаклида тайёрланган, қофоз ўрнида фойдаланилган материал.

ПАПКА [нем. Pappe – картон] Қофоз, хат-хужжатлар солиб қўйиладиган, картон, чарм ва ш. к. дан ясалган жилд ёки муқова.

ПАРАГРАФ [юн. paragraphos – ёнма-ён, яқин ёзилган] Китоб, мақола каби матнларнинг маъно жиҳатидан мустакилликка эга бўлган, одатда § белгиси орқали ёки тартиб сон билан кўрсатиладиган қисми; § белгисининг ўзи.

ПАРЛАМЕНТАР РЕСПУБЛИКА Парламент тўлиқ ҳокимиятга эга бўлиб, хукумат унинг олдида сиёсий жавобгар ҳисобланадиган, парламент томонидан сайланган президент эса факат давлат бошлиғи, ижро этувчи ҳокимият бошлиғи саналадиган давлат бошқаруви шакли.

ПАСАЙИШ 1 Камайиш, кучсизланиш, қайтиш (ходисаларнинг кучи, шиддати, даражаси, миқдори ва ш.к. ҳакида).
2 Юкори амалдан пастроқ амалга тушиб қолиши.

ПАСПОРТ [фр. passeport < итал. passa-porto – портга кириш ёки у орқали ўтиш учун рухсатнома] 1 Муайян давлат фуқароси эканлигини таъвасининг шахсини кўрсатувчи ва тасдиқловчи асосий хужжат. *Муддатсиз паспорт. Паспорт олмоқ.*

2 Корхона, бино, технологик қурилма, асбоб-ускуна қисми, транспорт воситаси ва ш.к. ҳақидаги асосий маълумотлар қайд этилган хужжат, гувоҳнома. *Автомобиль паспорти. Телевизор паспорти.*

ПАСПОРТ ТИЗИМИ Аҳолини хисобга олиш ва унинг кўчиб юришини тартибга солиш коидалари мажмуни.

ПАССИВ [лат. passivus – ҳаракатсиз] бухг. 1 Корхона ва ташкилотнинг барча қарзлари ва мажбуриятлари.

2 Бухгалтерия балансининг ўнг томони: корхона ва ташкилотларнинг мансублиги ва максадига кўра гурӯҳланган маблағларининг (ўз шхиралари, бошқа муассасалардан олинган карзлар) хосил бўлиш минбаларини ифодалайди; *зид. актив.*

ПАССИВ БАЛАНС Кирим (даромад) чикимдан, буромаддан кам бўлған баланс; нофаол баланс.

ПАТЕНТ [лат. patens, patentis – аник, очик] 1 Ихтирочига Давлат патент идораси томонидан бериладиган, унинг ўз ихтиросига муаллифлиги ва мутлак ҳукукини тасдиқловчи хужжат.

2 Савдо-сотиқ ёки бирор касб-хунар билан шуғулланиш учун рухсат берилганлиги ҳақидаги хужжат.

ПАТТА [ф. “патта” – талон; рухсат, рухсатнома; чек] с.т. Билет; чек; талон. *Поезд паттаси. Бозор паттаси.*

ПЕНАЛ [нем. Pennal < лат. penne – перо; пат] Ручка, қалам, резина опиб кўйиладиган чўзинчоқ кутича, гилоф.

ПЕНСИОНЕР [фр. pensionnaire < лат. pensio, pensionis – тўлов] Пенсия олувчи киши.

ПЕНСИЯ [лат. *pensio* – тұлов; тұлов муддати] Қариган, мекнат қобилиятынің йүкотган, узоқ үйлі хизмат қылған, бокувчисидан жудо бүлған кишиларни моддий жиҳатдан таъминлаш мақсадида уларга давлат томонидан доимий беріб бориладиган пул; нафақа. *Пенсия олмоқ.* *Пенсияга чиқмоқ.*

ПЕНЯ [лат. *poena* – жазо] эск. Пул-тұлов мажбуриятларини үз вактида бажармаганлик учун тұланадиган жарима.

ПЕШЛАВХА [ф. + а. “пеш + лавх” – олд томонға осиладиган лавх(а)] Корхона, идора, муассаса, үкүв юрти кабилар ҳақида қиска, ихчам, аниқ маълумот ёзилған ва шуларнинг кираверишида кўринарли жойга ўрнатиладиган маҳсус таҳтача.

ПЛАГИАТ [лат. *plagiatus* – ўғирланған] Бирорнинг асарини ёки ундаги фикрларни ўзиники қилиб кўрсатиш, адабий, ижодий ва илмий ишдаги ўғирлик.

ПЛАГИАТОР [лат. *plagiator* – ўғри] Бирорнинг асарини ёки ундаги фикрларни ўзиники қилиб кўрсатувчи муаллиф; плагиат билан шуғулланувчи шахс.

ПЛАСТИК КАРТОЧКА Банк ёки кредит муассасаси томонидан үз мижозларига бериладиган шахсий (эгасининг номи ёзилған) тұлов ҳисоб-китоб ҳужжати; кредит карточкаси.

ПОВЕСТКА [р. повесть – “хабар бермоқ, огоҳ қилмоқ, билдиримоқ” феълидан ясалған от] эск. Чакирилганлик ҳақида қисқача ёзма хабар; чакириқ қофози.

ПОЛИС [фр. *police* < итал. *polizza* – тилхат, патта] Суғурта жамияти томонидан суғурта қилинған шахс ёки муассасага бериладиган ва суғурта шартномаси ва унинг шартларини тасдиқладиган гувоҳнома.

ПОРТАЛ [нем. *Portal* < лат. *porta* – эшик, дарвоза] 1 Интернетда: үёки бу мавзу бүйіча доимо тұлдирилиб, янгиланиб борувчи тұлық маълумотларни қамрағ олувчи универсал түсдеги ахборот сахифаси.

2 айн. ҳалқ қабулхонаси.

ПОЧТА [пол. *poczta*, итал. *posta* < лат. *positus* – хат, хабар етказувчи отглик чопар; бекет, станция] 1 Хат, хабар, жұнатма, газета-журнал, ҳужжат, пул ва ш.к. ни қабул қилиб, тайинланған кишига ёки жойға

етказиб берадиган давлат алока муассасаси ва шу муассаса жойлашган бино. *Шаҳар почтаси. Дала почтаси.*

2 Шундай муассаса томонидан етказиб берилган ёки олинган нарсалар (хат, жұнатма ва ш.к.).

ПОЧТАМТ [нем. Postamt] Шаҳарнинг марказий почтаси, марказий почта идораси.

ПРЕЗЕНТАЦИЯ [лот. praesentatio – тақдим этиши, кўрсатиш] Бирор янги, яқинда пайдо бўлган, яратилган нарсанинг (мас., китоб, журнал, кинофильм, теледастур, ташкилот ва ш.к. нинг) жамоатчиликка расман тақдим этилиши; тақдимот.

ПРЕЗИДЕНТ [лот. praesidens, praesidentis – олдинда ўтирувчи] 1 Республика бошқаруви шаклидаги кўпчилик мамлакатларда маълум муддатга сайлаб қўйиладиган давлат бошлиғи. *Ўзбекистон Президенти.*

2 Баъзи илмий муассаса ёки жамиятларнинг маълум муддатта сайлаб қўйилган бошлиғи, раҳбари. *Фанлар академиясининг президенти.*

3 Фирма, банк, компания ва ш.к. даги юкори мансабдор шахс. *Банк президенти. Компания президенти.*

ПРЕЗИДЕНТЛИК 1 Президент лавозими, мансаби.

2 Республика тузумидаги мамлакатларнинг маълум муддатта сайлаб қўйиладиган раҳбарлиги.

ПРЕЗИДЕНТЛИК БОШҚАРУВИ Фавқулодда холатлар жорий тилганда давлат бошқаруvida қўлланадиган вактинчалик бошқарув шакли. (Ўзбекистонда президентлик республикаси бошқарув шакли ямал киласи).

ПРЕЗИДЕНТЛИК РЕСПУБЛИКАСИ Умумхалқ сайловида сайланадиган президент давлат бошлиғи хисобланадиган давлат бошқарув шакли (Ўзбекистонда президентлик республикаси бошқарув шакли ямал киласи).

ПРЕЗИДИУМ [лот. praesidere – олдинда ўтирмоқ, раислик қилмоқ] 1 Мажлис, кенгаш ва ш.к. катта йиғилишларни бошқариб бориш учун сайланган кишилар гурухи; ҳайъат. *Олий Мажлис президиуми. Президиум сайламоқ.*

2 Баъзи ташкилот, жамият ёки илмий муассасанинг сайлаб кўйиладиган раҳбарлик органи. *Фанлар академиясининг президиуми.*

ПРОГУЛ [р. прогулять – “уйнаб юриб кечикиб колмоқ, ишга бормай (келмай) қолмок” феълидан] эск. Ишга ёки ўқишга сабабсиз келмай қолиши.

ПРОГУЛЧИ эск. Ишга ёки ўқишга сабабсиз келмай қолган, прогулган киши.

ПРОПИСКА [р. прописать – “қайд қилмок, рўйхатдан ўтказмок” феълидан ясалган от] Кимсанинг маълум манзилда яшаб турганлиги ни уй дафтарига расмий суратда қайд қилиш ва шу ҳақда паспортга кўйилган белги. *Тошкентда прописка билан яшамоқ. Прописка қилмоқ.*

ПРОЦЕНТ [нем. Prozent < лат. pro centum – юз ҳисобидан, юз ҳисобига; юз(та)ликка] 1 Бирор сон ёки миқдорнинг юздан бир ҳиссаси, улуши; % белгиси билан ифодаланади (яна қ. фоиз). *Планнинг бир проценти.*

2 Қарзга олинган пулдан фойдаланганлик учун қарздор томонидан пул эгасига тўлаб туриладиган ҳак, фойда.

ПУДРАТ [р. подрядить – «вақтинчалик ишга юбормоқ, бирор нарсанни олмоқ, топмок» феълидан] Бир томон иккинчи томон буюртмаси асосида маълум бир ишни тўлигича (батамом) бажариб бериш мажбуриятини олганлиги ҳакидаги шартнома ва шу асосда бажариладиган ишнинг ўзи. *Пудратни ўз вақтида бажармоқ. Бинони пудратга олган қурилиши ташкилотчи.*

ПУДРАТЧИ [р. подрядчик] Пудрат асосида ишлайдиган киши ёки ташкилот. *Асосий пудратчи. Пудратчи ташкилотлар.*

ПУЛ [ф. “пул” – пул, акча; балик тангаси] Олди-сотди ёки тўлов муомалаларида нарх, баҳо, қиймат ўлчови бўлган металл ёки қоғоз белги; акча. *Қоғоз пул. Танга пул. Нақд пул. Пул майдаламоқ.*

ПУЛ БИРЛИГИ Мамлакатда қонун йўли билан жорий этилган пул белгиси, мамлакат пул тизимишининг асосий унсурлари бўлган пул ҳисоб-китоб бирлиги.

ПУЛ ИСЛОХОТИ Миллий валютани мустаҳкамлаш, пул бирлиги ни барқарорлаштириш ва пул муомаласини тартибга солиш мақсадида

давлат томонидан мамлакат пул тизимини түлиқ ёки қисман қайта ташкил этиш.

ПУЛЛИК ХИЗМАТ Эвазига ҳак тұланадиган иш ёки хизмат.

ПУЛНИНГ ҚАДРСИЗЛАНИШИ Товар-пул мувозанатининг бузилиши натижасида муомалада хұжалик айланмаси эхтиёжларидан ортиқ даражада коғоз пуллар мікдорининг күпайиб кетиши, пул масасининг товарлар массасидан устунлиги натижасида товар билан таъминланмаган пулларнинг пайдо бўлиши.

P

РАДДИЯ [а. “раддия” – инкор қилиш, рад жавоби] 1 Бирор хабар, маълумотни рад этувчи, уларнинг нотуғрилигини ёки асоссизлигини исботловчи расмий баёнот.

2 Рад жавоби.

РАДИОГРАММА [лат. radiare — нур чиқармоқ, тарқагмоқ + юн. gramma – ёзув] Радио орқали олинган ёки берилган хабар.

РАИС [а. “раис” – раҳбар, бошлиқ, сардор, бошқарувчи] 1 Баъзи орган, ташкилот, идора, жамият ва ш.к. нинг бошлиғи, раҳбари.

2 Мажлисни бошқарувчи шахс. *Мажлис раиси.*

РАПОРТ [фр. rapport – олиб келиш; олиб бориш; қайтариб олиб келиш] Идора ёки муассаса бошлиғига ёки ўз раҳбарига бирор воқеа-ходиса, бажарилган иш, режа, мажбурият ҳакида тақдим этилган харб, ахборот; билдириги.

РАСМИЙ АХБОРОТ Ҳукумат, давлат органлари ёки бирор ташкилот томонидан эълон қилинган, чиқарилган, тарқатилган ахборот.

РАСМИЙ ИШОНЧНОМА Давлат муассасалари, касаба уюшмани, жамоа хўжалиги, жамоат ташкилотлари томонидан муайян лавонимли шахсга унинг муайян ташкилот номидан иш юритишига вакил қилинганини билдириш учун берилган ишончнома.

РАСМИЙ МАЪЛУМОТ айн. расмий ахборот.

РАСМИЙ УСЛУБ Давлат йўли билан олиб бориладиган муомала, шинша ва хужжат тилига хос бўлган услуб.

РАСМИЙ ҚОҒОЗЛАР Ҳукумат, давлат органлари ёки бирор ташкилот томонидан эълон қилинган, чиқарилган, тарқатилган хужжатлар.

РАСМИЙ ҲУЖЖАТ Қонуний равишда тасдиқланган, расмийлаштирилган хужжат.

РАСМИЙЛАШТИРИШ Расмий йўл билан тасдиқлаш, расмий тус бериш.

РАСМИЯТ [а. “расмият” – расмийлик; расмий ҳужжатлар] Бирор ишни, вазифани бажариш учун ўрнатилган тартиб-қоида, ишнинг расмий томони; расмийлик.

РАСМИЯТЧИ Куруқ расмиятга ёки такаллуфга риоя килувчи; бирократ.

РАСМИЯТЧИЛИК Куруқ расмиятга ёки такаллуфга берилиб кетишлик; юзакилик, тўрачилик. *Расмиятчиликка чек қўймоқ.*

РАТИФИКАЦИЯ [*лат.ratificatio < ratus – ҳал қилинган, тасдиқланган + facere – қилмоқ, бажармоқ*] Халқаро шартнома ёки конвенциянинг олий давлат ҳокимияти органи томонидан тасдиқланиши (айни мамлакатларда қонуний кучга киритилиши).

РАТИФИКАЦИЯ ЁРЛИГИ Халқаро шартномалар ва конвенцияларни тасдиқлашда расмийлаштириладиган ва олий мартабали раҳбарлар томонидан имзоланадиган расмий хужжат.

РАУНД [ингл.round – тўғарак, давра, доира] Халқаро муносабатларда музокаралар жараёнидаги алоҳида, мустақил босқич.

РАҚАМ [а. “рақам” – сон, миқдор; сана; номер] Бирор сон билан ифодаланган миқдор, кўрсаткич.

РАҚАМЛИ ҲИСОБОТ Сонлар, ракамлар билан ифодаланган ҳисобот.

РАҚИБ [а. “рақиб” – соқчиликда турувчи; назоратчи, кузатувчи; айғоқчи; нозир] Бирор нарса, кимса учун талашувчилар, курашувчилар, рақобат қилувчилар (бир-бирига нисбатан).

РАҚОБАТ [а. “рақобат” – кузатиш, назорат] Мустақил товар ишлаб чиқарувчи (корхона)лар ўргасида товарларни құтай шароитда ишлаб чикариш ва яхши фойда келтирадиган нархда сотиш, умуман, иктисодиётда ўз мавқени мустаҳкамлаш учун кураш.

РАҚОБАТБАРДОШ [ракобат + бардош] иқт. Рақобатлаша оладиган, ракобатта чидайдиган. *Рақобатбардош кадрлар*.

РАҒБАТЛАНТИРИШ Тақдирлаш орқали бирор иш, фаолиятга кириклиши, рағбатини ошириш.

РАҲБАР [ф. “раҳбар” – йўлбошчи, йўл бошловчи (кўрсатувчи), бошлиқ] 1 Бирор давлат, ташкилот, гурӯҳ, жамоа ва ш.к. га йўл кўрсатиб, бошчилик қилиб борувчи, раҳбарлик қилувчи; йўлбошчи, раҳнамо. *Раҳбар ходим*.

2 Таълим-тарбия берувчи, йўл-йўрик кўрсатувчи; устоз. *Мусиқа раҳбари. Илмий раҳбар*.

РАҲБАРИЯТ [ф. + а. “раҳбарият”] Раҳбарлик қилувчи гурӯҳ, доира.

РЕАЛ ИШ ҲАҚИ Моддий неъмат ва майший хизматларда ифоданинг, иш ҳакига сотиб олиш мумкин бўлган товарлар ва хизматлар миқдори; истеъмолчилар ўзларининг ҳақиқий иш ҳакларига амалда киңдай миқдорда истеъмол неъматлари сотиб олишлари ва хизматларни фойдаланишлари мумкинлигини кўрсатади.

РЕВИЗИЯ [лат. revisio – кайта кўриш] Муайян корхона, ташкилот, муассаса ёки мансабдор шахснинг маълум бир даврдаги иш-фаолиятига көир хисоботларни текшириш, тафтиш қилиш; тафтиш. *Ревизия далатномаси. Ревизия қўймоқ*.

РЕВИЗОР [“ревизия” сўзидан] эск. Муайян бир муассаса ёки мансабдор шахс фаолиятини текшириш (тафтиш қилиш)га ваколати бўлган шахс; яна қ. **тафтишчи**.

РЕГИСТР [нем. Register < лат. registrum – рўйхат] Муайян ҳукуқий оламиятта эга бўлган рўйхат, хисобга олиш хужжати; қайднома. *Регистротиб қўймоқ*.

РЕГИСТРАТОР [нем. Registrator < лат. registrum – қайд этилган, ёзib күйилган] 1 Регистрация ишларини олиб борувчи, рўйхатга олувчи киши.

2 Идораларда хат-хужжатлар, қофозлар солиб кўйиладиган картон папка; жилд.

РЕГИСТРАТУРА [нем. Registratur < лат. registrum – қайд этилган, ёзib кўйилган] Муассаса, идора, поликлиника ва ш. к. нинг рўйхатдан ўтказиш, қайд этиш бўлими.

РЕГИСТРАЦИЯ [ингл. registration < лат. registrum – қайд этилган, ёзib кўйилган] Рўйхат қилиш, рўйхатта олиш, қайд этиш; рўйхатдан ўтказиш. *Регистрация дафтари. Регистрациядан ўтмоқ.*

РЕГЛАМЕНТ [фр. reglement < лат. regula – тартиб, қоида] 1 Йиғилиш, мажлис, кенгаш ва ш.к. ни олиб бориш, ўтказиш тартиби. *Мажлис регламенти. Регламент белгиламоқ.*

2 Бирор давлат органи, муассаса, ташкилот ва ш.к. нинг фаолият тартибини белгиловчи низом ва қоидалар мажмуи.

РЕЖА [ф. “режа” – кир ёйиладиган ип, арқон; саф, катор] Бирор ишни тартиби билан ва ўз вактида бажариш учун олдиндан белгилаб олинган аниқ ёки тахминий мўлжал.

РЕЖАЛАШ, РЕЖАЛАШТИРИШ Миллий иқтисодиётнинг турли даражаларида ижтимоий-иқтисодий жараёнларни тартибга солиш ва бошқариш шакллари мажмуи.

РЕЗОЛЮЦИЯ [лат. resolutio – қарор] 1 Йиғилиш, мажлис, конференция ва ш.к. да бирор масала муҳокамасидан кейин қабул қилинган қарор. *Мажлис резолюцияси.*

2 Раҳбар ходимнинг расмий ҳужжатдаги фармойиши, якуний хуласаси. *Аризага резолюция кўймоқ.*

РЕЗЮМЕ [фр. resume < resumer – қисқача баён қилмоқ] Ёзилган, айтилган ёки ўқилган матн мазмунининг қисқача баёни. *Автореферат резюмеси. Мақола резюмеси.*

РЕЙТИНГ [ингл. rating – баҳо, даража] 1 Ўкувчилар ва талабалар билимини назорат қилиш ва баҳолаш усули ва тизими.

2 Сиёсат, маданият ва бошқа соҳалардаги таникли арбобларнинг жамоатчилик фикрини ўрганиш йўли билан аниқланадиган машҳурлик даражаси.

РЕКВИЗИТЛАР [лат. *requisitum* – керакли, зарур] ҳук. Муайян хужжатнинг юридик жиҳатдан кучга эга эканлигини кўрсатувчи, конун-коидалар билан белгиланган зарурий маълумотлар; хужжатнинг зарурий қисмлари.

РЕКЛАМА [фр. *reclame* < лат. *reclamare* – қаттиқ кичқирмок] **1** икм. Муайян товар ёки кўрсатиладиган хизмат турлари ҳақида харидорларни хабардор қилиш, уларга нисбатан талаб, эҳтиёжни юзага келтириш ёки кучайтириш максадида ана шу товар ва хизматлар тўғрисида берилган маълумот. *Савдо рекламаси*.

2 Бирон шахс, ташкилот, нарсани оммалаштириш максадида улар ҳақида маълумотлар тарқатиш. *Газетанинг реклама ва эълонлар бўлими*.

РЕПЕТИТОР [лат. *repetitor* – орқага қайтариши талаб қилувчи; тақрорловчи] **1** Таълимда ўқувчининг маълум бир фан ёки курсни яхши ўзлаштириши учун пули кўшимча машғулотлар ўтказувчи шахс (ўқитувчи).

2 Олий ўқув юртига кирадиган ўқувчига мактаб дастурини ўзлаштиришига ёрдам берувчи шахс; уй ўқитувчиси.

РЕПОРТАЖ [фр. *reportage* < ингл. *report* – хабар бермок, хабардор килмоқ] Воеа содир бўлган жойнинг ўзидан матбуот, радио, телевидение орқали зудлик билан хабар етказиш; шундай хабарнинг ўзи. *Шошинч репортаж*.

РЕСПОНДЕНТ [ингл. *respond* – жавоб бермок] Ижтимоий сўровда қўнгашувчи шахс; анкета саволларига жавоб берувчи киши.

РЕСПУБЛИКА [лат. *res publica* – умумхалқ, жамоатчилик иши < *res* – иш + *publica* – ижтимоий, умумхалқ] Олий давлат ҳокимияти миълум муддатга сайланадиган ҳокимият органи (президент ёки парламент)га тегишли бўлган бошқарув шакли; шундай бошқарув шаклига иа бўлган давлат.

РЕФЕРАТ [lot. referere – билдирмоқ, хабар қилмоқ] 1 Муайян мавзуга бағищланган, тегишли бадий, илмий ва бошқа манбалар шархини камраб олувчи маъруза.

2 Бирор илмий асар, китоб, мақола мазмунининг қисқача ёзма баёни.

РЕФЕРЕНДУМ [lot. referendum – хабар берилиши, маълум қилиниши зарур бўлган нарса] Давлат аҳамиятига эга бўлган мухим масалалар бўйича ўтказиладиган ва батъзан қонунлар қабул қилиш учун асос бўлиб хизмат қиладиган умумхалқ сўрови, овоз бериш йўли билан халқ фикрини аниқлаш. Умумхалқ референдуми.

РЕФЕРЕНТ [lot. referens, referentis – хабар берувчи, маълумот берувчи] Раҳбар ходим топшириқларини бажарувчи, унга маълум масалалар бўйича маслаҳат берувчи, тегишли маълумотлар асосида маърузалар тайёрловчи лавозимли шахс.

РОЗИЛИК БЕЛГИСИ Хужжатни тайёрлаган шахснинг шу хужжатта масъуллигини тасдиқловчи имзосини, шунингдек, мансабдор шахснинг муайян хужжатдаги фикрга (илтимос ёки талабга) розилигини англатадиган хужжат реквизити.

РУХСАТ Бирор ишни бажариш, қилиш, амалга ошириш учун шу ишга тааллукли ёки жавобгар киши, орган, ташкилот ва ш. к. томонидан берилган ижозат, розилик жавоби.

РУХСАТНОМА [рухсат + нома] 1 Ёзма равишда берилган ижозат, рухсат.

2 айн. лицензия.

РЎЙХАТ [ф. + а. “рўйи + хат” – хат, ёзув бўйича] Нарсаларни, кимсаларни маълум тартиб билан ҳисобга олиб, ёзib чиқиш; шу жараённинг натижаси бўлган хужжат.

C

САВДО [ф. “савдо” – олди-сотди, савдо-сотик; олди-сотди битими] Товарни сотиш, айирбошлаш билан боғлик бўлган икки томонлама мусносабатга доир мумомала; олди-сотди, савдо-сотик. Савдо ходими. Савдо корхонаси. Ташиқи савдо.

САВОДЛИЛИК 1 Ахоли маданий савияси кўрсаткичларидан бири: оддий матнларни ўқий олиш ёки уларни ўқиш ва ёза олиш кўниумасига эгалик.

2 Муайян соҳа бўйича етарли билимга эгалик.

САВОДСИЗЛИК Саводга эга эмаслик, саводи йўқлик.

САЙЁР МАЖЛИС Доимий жойидан бошқа ерга бориб ўтказиладиган, уюштириладиган мажлис. *Суднинг сайёр мажлиси.*

САЙЁР ИЛМИЙ СЕССИЯ Доимий жойидан бошқа ерга бориб ўтказиладиган илмий сессия.

САЙЛАШ Яширин ёки ошкора усулда овоз бериш йўли билан давлат ёки ўзини ўзи бошқариш органлари аъзолигига ўтказиш, тайинлаш. *Депутатликка сайлаш.*

САЙЛОВ Овоз бериш орқали давлат органлари, маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органлари ва бошқа тузилмаларни ташкил этиш воситаси. *Сайлов комиссияси. Сайлов участкаси.*

САЙЛОВ ТИЗИМИ Сайлов ўтказиш тартиблари ҳамда уларни белгиловчи хукукий нормалар мажмуи.

САЙЛОВ ХУКУКИ Давлат бошлиғи, вакиллик органлари ва бошқаларни сайлаш тартибини белгилаб берувчи хукукий нормалар юнгидиси.

САЙЛОВЧИ Сайловда қатнашувчи (овоз берувчи) киши, сайлов мажлисининг, тадбир-маросимиининг иштирокчиси. *Сайловчилар билим учрашув.*

САМАРА [а. “самара” – мева, ҳосил] Натижа, ҳосила, фойда.

САМАРАДОРЛИК Самарали, фойдали бўлишлик; фойдалилик. *Иқтиносий самарадорлик.*

САММИТ [ингл. summit – тепа, юкори, чўкки; юксак даражা (да), ишқ] сиёс. Икки ёки бир неча давлат бошликларининг муҳим халқаро масалалар бўйича учрашуви; олий даражадаги кенгаш.

САНА [а. “сана” – йил] Бирор вөкөа содир бүлгән йил, ой, кун ва шу ҳақдаги маълумот (ёзув). *Санасини аниқламоқ.*

САНИТАРИЯ НАЗОРАТИ Умуман, ахолини, атроф-муҳитни соғломлаштиришга, тозаликка, гигиеник талаб ва меъёрларга риоя қилишни текшириш.

САНКЦИЯ [лат. sanctio – катъий, ўта жиддий қарор] ҳуқ. 1 Ҳужжат, қарор ва ш. к. нинг олий орган томонидан тасдиқланиши, шундай тасдиқ натижасида ҳужжат, қарорнинг қонуний кучга эга бўлиши.

2 Халқаро ҳуқуқда: халқаро мажбуриятларга ёки халқаро ҳуқуқ меъёрларига риоя қилмаган, уларни бузган давлатларга нисбатан кўлланадиган (иктисодий, молиявий ёки ҳарбий) таъсир чораси.

3 Жиноят содир этишда гумон қилинган шахсга нисбатан мажбурий чора (қамок, тинтуб ва ш.к.) кўриш учун прокурор томонидан бериладиган рухсат.

САНОАТ [а. “саноат” – санъат, маҳорат; касб-хунар; ишлабчиқариш, индустрія] Халқ ҳўжалигининг хомашёни қайта ишлаш, еrostи бойликларини қазиб олиш, ишлаб чиқариш воситаларини ва кенг истемол молларини яратиш ва ш.к. ни қамраб олувчи тармоғи; индустрія. *Оғир саноат. Енгил саноат. Саноат маҳсулоти.*

САНОҚ КОМИССИЯСИ Турли даражадаги сайловларда у ёки бу шахсга берилган асосан яширин овозларни ҳисоблаш учун белгилangan ҳакамлар гурухи.

САНСАЛОРЛИК Бирор иш, юмушни бажаришдан ўзини тортишлик; бир-бирига солиб, муаммони ўз вактида ҳал қиласлик; пайсалга солиб чузишлик.

САРКОР [ф. “саркор” – ишбоши; бошқарувчи; назоратчи] 1 тар. Маълум иш ёки соҳани бошқарган лавозимли киши; йўлбошчи.

2 Умуман, раҳбар, ишбоши, бошлиқ.

САРКОТИБ [ф. + а. “саркотиб” – бош, асосий котиб, мирза] эск. 1 Котиблар бошлиғи; бош котиб.

2 Умуман, котиб.

САРЛАВХА [ф. + а. “сарлавх” – китобда лавҳа безак; титул инигри; эпиграф] Китоб, асар, макола ва ш. к. нинг ёки уларнинг айрим кисмларининг номини ифодаловчи сўз ёки жумла.

САРМОЯ [ф. “сармоя” – капитал, пул; бойлик; асос, манба, сабаб] Умуман, маблаг, пул.

САРМОЯДОР [ф. “сармоядор” – сармояэгаси] Катта сармоя(маблаг) эгаси.

САРМУНШИЙ [ф. + а. “сармунший” – муншийлар бошлиғи; деонхона бошлиғи] тар. Амир, хон саройида бош мунший, бош котиб.

САРФ [а. “саф” – пулни майдалаш; ишдан озод қилиш; харж, харжат; чиким] Бирор максад учун харж бўлган пул, маблаг; чиким, харжат.

САФОРАТ [а. “сафорат” – воситачилик; элчилик, элчихона] эск. кт. Муайян давлатнинг чет элдаги ваколатхонаси, дипломатик вакиллик.

САФОРАТХОНА [сафорат + хона] эск. кт. Муайян давлатнинг чет элдаги ваколатхонаси биноси.

СЕКТОР [лот. sector – кирқувчи, киркиб ажратувчи] 1 Баъзи идора иа муассасаларнинг муайян фаолиятта ихтисослашган бўлими. *Кадртар сектори. Лугатшунослик сектори.*

2 Халқ хўжалигининг муайян иқтисодий ва ижтимоий белгилар бинан ажралиб турадиган қисми, соҳаси. *Давлат сектори. Ҳусусий сектор.*

СЕЛЕКТОР [лот. selector – саралагич, танлаб олувчи] тех. 1 Бир кинча маскан (нукта)ларнинг марказ билан тезкор телефон алоқасини ўмалга ошириш максадида бошқа аппаратлар тармоғига уланган электромеханик курилма, аппарат.

2 Турли худудларда бўлиб, ўзаро онлайн алоқада ўтказиладиган ўнгилиш тури.

СЕМЕСТР [фр. semestre < лот.semestris – олти ойлик; ярим йиллик < sex – олти + mensis – ой] Олий ва ўрта маҳсус ўкув юргларида ўкув йилининг ярми. *Биринчи семестр. Семестр имтиҳонлари.*

СЕМИНАР [фр. *seminaire* < лат. *seminarium* – кўчатхона; мактаб < *semen* – уруғ] 1 Олий ёки ўрта маҳсус ўқув юртларида талабаларнинг ўқув режасида белгиланган мавзуларни қанчалик ўзлаштирганликларини аниқлаш, уларнинг мустакиллигини ошириш максадида ўқитувчи раҳбарлигига ўтказиладиган машгулот.

2 Бирор илмий муассасада, ташкилотда ходимлар малакасини ошириш, илмий ютуклар ва тажрибани ўрганиш, айирбошлиш ва таркагиши учун ўтказиладиган йиғилиш. *Врачлар семинари.*

СЕРВИС [ингл. *service* – хизмат] Кундалик турмушнинг хилма-хил соҳаларида – магазин, меҳмонхона, сартарошхона, ёнилғи қўйиш шоҳбачалари ва ш.к. да аҳолига сифатли хизмат кўрсатиш ва шундай хизматнинг ўзи.

СЕРТИФИКАТ [фр. *certificat* < лат. *seratum* – аник, тұғри, рост + *facere* – күлмок] 1 Давлат органларининг молиявий қарз (заём) мажбурияти; шунингдек, кўрсатувчига бериладиган давлат заёmlари облигациялари ва қимматдор банк қоғозлари.

2 Омонатчининг, белгиланган муддат ўтгач, банкка кўйилган омонат суммасини ҳамда унинг фоизларини олиш ҳуқуки ҳақидаги ёзма хужжат.

3 Ташки савдо амалиётида: тегишли ваколатли органлар томонидан бериладиган ва товарнинг сифати, оғирлиги, ишлаб чиқарилган жойи ва б. хусусиятларини тасдиқладиган хужжат. *Маҳсулот сертификати.*

4 Бирор нарса, воқеа ҳақидаги расмий ёзма гувоҳнома; диплом.

СЕССИЯ [лат. *sessio* – мажлис, йиғилиш] 1 Иш, машғулоти даврий равища амалга ошириладиган ваколатли органларнинг, суд ёки жамиятларнинг иш, йиғилиш ўтказадиган даври. *Қонунчилик палатасининг навбатдаги сессияси. Суднинг сайёр сессияси.*

2 Биржалар фаолиятининг ташкилий шакли: кун давомида савдо килиш учун белгиланган қатъий вакт.

3 Олий ва ўрта маҳсус ўқув юртларида: белгиланган вактларда ўқув режасида кўзда тутилган имтиҳонларни топшириш даври. *Қишик сессия.*

СИГНАЛИЗАЦИЯ [фр. *signalisation* – белгиларни масофага узатиш < *signum* – белги] Сигналлар системаси ва сигнал берувчи асбоблар, курилмалар мажмуи.

СИЁСАТ [а. “сиёсат” – бошқариш; рахбарлик қилиш, бошлаб бориш] Давлат ҳокимияти шаклларини амалга ошириш ва бошқариш; давлат ҳокимиятининг мамлакатни бошқарувда ва халқаро муносабатларда тутган йўли; давлатни бошқариш санъати. *Ички сиёсат. Таиқи сиёсат.*

СИЁСАТБОЗЛИК Куруқ сиёсат билан иш тутиш, сиёсат сўкиш, сафсатбозлик. *Сиёсатбозлик қилиши.*

СИЁСАТЧИ Сиёсат билан шуғулланувчи, сиёсатдон, сиёсат арбоби.

СИЁСИЙ ТУЗУМ Жамиятда сиёсий ҳокимиятни амалга оширувчи ижтимоий муассасалар мажмуси.

СИЁСИЙ ҲУҚУҚ Фуқароларнинг асосий конституциявий ҳукуклари.

СИМПОЗИУМ [лот. symposium < юн. symposion – мусиқа, шеър ўқиши билан ўтадиган йифин, зиёфат] Бирор илмий масала бўйича утказиладиган халқаро илмий кенгаш; илмий анжуман. *Геологларнинг гапқаро симпозиуми.*

СИНИШГА УЧРАШ (банкрот бўлиш) қ. **банкротлик.**

СИНОВ 1 Сифатини, чидамли-чидамсизлигини аниклаш учун утказиладиган текшириш. *Синовдан утказмоқ. Синов муддати.*

2 Олий ва ўрта маҳсус ўкув юрлари талаба ва ўқувчиларининг ҳамда абитетуринентларнинг ўкув режасидаги фанлардан олган билими ва малакаларини аниклаш ва баҳолаш усули. *Институтда синовлар бошланди.*

СИНОВ ДАФТАРЧАСИ Олий ва ўрта маҳсус ўкув юрлари талаба ва ўқувчиларининг муайян таълим муассасасида ўқишини тасдиқловчи, унитарнинг баҳолари кайд этилувчи академик хужжат.

СИРТҚИ ЎҚИШ(таълим) Ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда ўкув юргига қатнамай олий ва ўрта маҳсус маълумот олиш шакли; сиртқи таълим, сиртдан ўкиш.

СИСТЕМА [юн. *systema* – яхлит; қисмлардан таркиб топган] 1 Иш-харакат, турли жараён ва ш. к. ларда қисмларнинг ўзаро жойлашиши ва боғлиқлигидаги тартибот, тизим.

2 Конуний тартибда жойлашган ва ўзаро узвий боғланган қисмлардан, элементлардан таркиб топган бутунлик. *Терминологик система. Кон томирлар системаси.*

3 Вазифаларига кўра бир хил ёки ташкилий жиҳатдан бир бутун бўлиб бирлашган ташкилотлар ёки муассасалар мажмуи. *Фанлар ака-демияси системаси. Халқ маорифи системаси.*

СИФАТ БЕЛГИСИ Молнинг, маҳсулотнинг ёки ишнинг яроклилик даражаси, қўйилган талабларга қанчалик жавоб берадиган, сифати яхши. *Сифатли мол. Сифатли иши.*

СИФАТСИЗ Сифат жиҳатидан талабга тўла жавоб берадиган, сифати яхши. *Сифатсиз маҳсулот. Сифатсиз иши.*

СКОТЧ [ингл. scotch (tape)] Идора, девонхоналарда ишлатиладиган юпқа, энсиз ёпишқоқ лента, тасма.

СКРЕПКА [р. скрепить – “бириктиромок, маҳкамламок, қадаб қўймоқ” феълидан ясалган от] Кофозларни, ҳужжатларни бир-бирига тиркаш, варакларни устма-уст қилиб бириктириб маҳкамлаш учун ишлатиладиган сим қисқич.

СОДДА ҲУЖЖАТЛАР Муайян бир масаланигина ўз ичига олувчи хужжатлар. *Киёс. мураккаб хужжатлар.*

СОЛИК Давлат томонидан амалдаги қонунлар асосида юридик ва жисмоний шахсларнинг даромади ёки мол-мулкидан ундириладиган ва бюджетга ўтказиладиган мажбурий тўлов. *Даромад солиги. Солик ишемоқ. Солик тұламоқ.*

СОЛИҚ ИМТИЁЗЛАРИ Давлат томонидан солик тұловчиларга берилган енгилликлар; соликлар миқдорини камайтириш, солик тұлаш шартини енгиллаштириш ёки солик тұлашдан тўла озод қилишдан иборат.

СОЛИҚ СТАВКАСИ Пул суммаси хисобида солиқ объектиning муайян бирлигига нисбатан ундириладиган солиқ микдори.

СОЛИҚ ТҮЛОВЧИ Амалдаги қонунлар асосида даромади ёки мол-мүлкидан давлат ҳисобига мажбурий түлов ундириладиган юридик ёки жисмоний шахс.

СОЛИҚ ТҮЛОВЧИННИНГ ИДЕНТИФИКАЦИЯ РАҚАМИ (СТИР ёки ИИН) Юридик ёки жисмоний шахсга унинг мол-мүлки ҳақидаги маълумотлар рўйхатдан ўтказилиб, давлат статистика органлари – рўйхатдан ўтказувчи органлар томонидан берилган статистик рақамлар.

СОЛИҚЧИ Солиқ олувчи, йигувчи, тўпловчи.

СОЛНОМА [ф. “солнома” – йилнома; таквим] 1 айн. йилнома. *Tarix solnomasi.*

2 эск. айн. календарь, таквим.

СОТИШ Пулга айирбош килиш, белгили келишилган пул эвазига бериш. *Қиммат сотиш. Ўз нархига сотиш.*

СОХТАЛАШТИРИШ Ҳакиқатдан йироқлаштириш, ҳакиқатни бузуб кўрсатиш. *Tarixni soxmalashтириши.*

СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ Аҳоли соғлигини муҳофаза килишга йўналтирилган ижтимоий, иқтисодий ва тиббий тадбирлар тизими.

СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ МУАССАСАЛАРИ Фаолияти аҳоли соғлигини саклашга йўналтирилган муассасалар.

ССУДА [р. ссудить – қарзга бермок (бериб турмок)] Моддий бойликлар гарови хисобига фоиз тўлаш ва кайтариб бериш шарти билан муайян муддаттга қарзга бериладиган пул ёки моддий бойлик; узоқ муддатли карз.

СТАВКА [р. ставить – “баҳоламоқ, санамоқ, бирор киши ёки кимсанга қандайдир тарзда муомалада бўлмоқ” феълидан ясалган от] 1 Солик, иш ҳаки ва бошқа турли хил тўловлар микдори, меъёри. *Ойлик ставка. Солик ставкаси.*

2 с.т. Бир ойлик иш соати ёки куни. *Ярим ставка ишламоқ.*

СТАЖ [фр. stage] 1 Бирор соҳадаги иш-фаолиятнинг давомийлиги, умумий муддати, вақти. *Меҳнат стажи.*

2 Янги ишга кирган кишининг бирор ишда, соҳада амалий тажриба орттириши, раҳбарият томонидан унинг кобилиятига баҳо берилиши учун белгиланган вақт.

СТАЖЁР [фр. stagiaire] Кейинчалик муайян лавозимда ишлаш учун синов муддатини ўтаётган ва таълим олаётган киши.

СТАЖИРОВКА [“стажёр” сўзидан] Тажриба орттириш учун белгиланган синов муддати ва шу муддат давомидаги амалий иш тажрибаси; стажёр бўлиб ишлаш, синов муддатини ўташ.

СТАНДАРТ [ингл. standard – меъёр, намуна, ўлчам] 1 Ўзига ўхшаш бошқа обьектларни таққослаш учун асос қилиб олинган намуна, андоза, эталон.

2 Стандартлаштирилаётган обьектга нисбатан қўлланадиган меъёrlар, коидалар, талаблар мажмунини белгиловчи расмий меъёрий-техник хужжат. *Давлат стандартлари.*

СТАНДАРТЛАШ Фан, техника ва амалий тажрибаларнинг умумлаштирилган ютукларига таянган ҳолда стандартлар белгилаш ва уларни тармоқларда қўллаш жараёни.

СТАНЦИЯ [лот. statio – тўхташ жойи; бекат] 1 Темир йўл поездлари ёки куруқликдаги бошқа транспорт воситалари тўхтайдиган жой; шу жойга тегишли иншоот ва хизматлар мажмуи. *Темир йўл станцияси. Метро станцияси.*

2 Махсус вазифа бажарувчи айрим муассасалар, корхоналар ёки илмий-текширичи иши олиб борувчи муассасалар номи. *Телефон станцияси. Метеорология станцияси.*

СТАТИСТИКА [нем. Statistik < итал. stato – давлат < лот. status – бойлик, мол-мулк] 1 Турли хил ялпи микдорий маълумотларни тўплаш ва таҳлил қилиш методларини ишлаб чиқадиган, шу йўл билан ижтимоий ҳаётнинг умумий конунларини ўрганадиган ижтимоий фанлар тармоғи.

2 Жамият ҳаётидаги ҳодисалар ва жараёнларга доир ахборотларни ўтиши, қайта ишлаш, таҳлил ва эълон қилиш билан боғлиқ амалий фаолият соҳаси.

3 Ижтимоий ҳаётнинг бирор соҳасини тавсифловчи якуний кўрсаткичлар йиғиндиси.

СТЕНОГРАММА [юн. stenos – тор, сиқик, қисқа + gramma – ёзув, ёзув белгиси] Оғзаки нуткни коғозга сўзма-сўз ёзиб олиш; стенографик усул билан ёзиб олинган матн. *Маъруза стенограммаси.*

СТЕНОГРАФИЯ [юн. stenos – тор, сиқик, қисқа + grapho – ёзаман] Оғзаки нуткни турли шартли белгилар ва қисқартмалар билан тез ёзиб олиш усули ва шундай ёзувнинг ўзи. *Стенография курси. Маърузаларни стенография усулida ёзиб бормоқ.*

СТИПЕНДИЯ [лот. stipendium – тўлов] Олий ва ўрга маҳсус ўқув юртларининг кундузги бўлимлари талаба ва ўқувчиларига, аспирант ва докторантларга, маҳсус курсларнинг тингловчиларига ҳар ойда бериб туриладиган нафака, пул.

СУБСИДИЯ [лот. subsidium – ёрдам, нафака, қўллаб-кувватлаш] Ҷавлат бюджети, маҳаллий бюджетлар маблағлари ёки маҳсус фондлардан жисмоний ва юридик шахсларга, маҳаллий органларга, бошқа давлатларга бериладиган пул маблағи ёки натура шаклидаги ёрдам.

СУД [қад. р. судь – иш; хукм] 1 Муайян фуқаровий (айрим шахслар ёки муассаса ва ташкилотлар ўртасидаги, шахслар билан муассаса ва ташкилотлар ўртасидаги) низоларни ҳал қилувчи ҳамда жиноий ишларни кўриб чиқувчи – одил судловни амалга оширувчи давлат органи. *Халқ суди. Суд ҳукми. Суд тизими.*

2 Шундай орган жойлашган бино, хона, жой.

3 Шундай орган ходимлари ёки судьялар ҳайъати. *Суд мажлиси.*

4 Фуқаровий ёки жиноий ишнинг шундай органда кўрилиши. *Судда ютиб чиқмоқ.*

СУДЛАНГАНЛИК ҳуқ. Шахснинг содир этган жинояти учун ҳукм тилиланлигидан келиб чиқадиган ҳуқуқий ҳолат: суд ҳукми билан жиноий жавобгарликка тортилганлик.

СУДЛАНУВЧИ ҳуқ. Судга берилган айбланувчи; судда иши кўрилаётган шахс.

СУДХҮР [ф. “сүдхүр” – фойдахүр, фойда олувчи] Пул карз бериб, фоизи, фойдаси хисобига бойлик орттирувчи шахс.

СУДХҮРЛИК Оғир шартлар билан карз бериб, фойда олинадиган фаолият. *Судхүрлик қылмок.*

СУДЬЯ [“суд” сўзидан] 1 Суд органларида судга тушган ишларни кўрувчи ва шу ишлар бўйича ҳукм чикарувчи лавозимли шахс.

2 Спорт ўйинларида, мусобақаларида: ўйин қоидаларига риоя қилинишини кузатиб борувчи ва юзага келган низоларни ҳал қилувчи шахс; ҳакам, арбитр.

СУГУРТА Табиий оғатлар, турли баҳтсиз ҳодисалар рўй бериши на-тижасида кўрилган зарарни қоплаш учун максадли пул жамғармаларини ташкил этиш ва ундан фойдаланиш билан боғлиқ иктисадий муноса-батлар тизими. *Сугурта компанияси. Сугурта қопламаси.*

СУГУРТА ПОЛИСИ Сугурта шартномаси юридик кучга киргани-ни тасдиқлайдиган ҳужжат.

СУГУРТА ШАРТНОМАСИ Сугурта тузиш бўйича мажбурият-ларни расмийлаштириш орқали вужудга келадиган, фуқаро ёки юридик шахс (сугурта қилдирувчи) билан сугурта ташкилоти (сугурталовчи) ўртасида тузиладиган ёзма ҳужжат.

СЎЗБОШИ Кириш, дебоча, муқаддима.

СЎЗМА-СЎЗ ТАРЖИМА Гапнинг бутун маъносига қараб эмас, балки ундаги сўзларнинг лугавий маъноларига қараб қилинган таржи-ма; лугавий таржима.

СЎРОВ 1 Бирор маълумот ёки тушунтириш берилиши ҳакидаги расмий талаб; талабнома.

2 Социологик тадқиқотларда кўлланадиган дастлабки ахборот инигиш усули.

СЎРОВ ХАТИ Маълумотлар, ҳужжатлар ёки бошқа зарур нарса-лар сўраладиган ва жавоб талаб қиласидиган ҳужжат тури.

СҮРОВНОМА 1 Ишга қабул қилишда тұлдириладиган расмий ҳужжат.

2 Тұлдираёттан одам ҳакида бирон-бир маълумот олиш ёки муайян дастур бүйічә тузилған саволларға жавоб олиш учун бериладиган сұров варақаси, анкета.

СҮРОҚ ҳук. Шахсдан күрсатув ва тушунтирув олиш воситаси. *Сүроқ бермоқ. Сүроқ қылмоқ.*

Т

ТАБАҚА [а. “табақа” – қатlam, қават; даража] Халқ ичидаги муайян ижтимоий қатlam, гурух, тоифа. *Савдоғарлар табақаси.*

ТАБАҚАЛАШТИРИШ Маълум белгиларға қараб фарқлаш, дифференциация қилиш.

ТАБАҚАЛАШТИРИЛГАН ТАРИФ Ишчи ва ходимларнинг қобилияти, малакасини ҳисобға олған ҳолда фарқли тұланадиган тұлов ставкалари тизими.

ТАБАҚАЛАШТИРИЛГАН ТАЪЛИМ Умумий үрта таълим мактаблари юқори синф үкувчиларининг қобилиятларини ҳисобға олған ҳолда алохида үқув режаси ва дастурлар асосида олиб бориладиган таълим тури.

ТАБАҚАЧИЛИК Жамият табақаларининг үзига хос белгилари, тартиб-қоидалари ва уларға асосланған ижтимоий муносабатлар.

ТАБЕЛЧИ Корхона ва муассасаларда ишга келиш-кетишни ҳисобға олиб борувчи, табель юритувчи ходим.

ТАБЕЛЬ [нем. Tabelle – жадвал < лат. *tabella* – кичкина юпқа тахта] 1 Ишчи ва хизматчиларнинг ишга келиш ва кетиш вақты қайд қилинадиган махсус дафттар ёки тахта.

2 Мактаб үкувчиларининг дарсдан улгuriшлари (баҳолари) қайд қилиб бориладиган варал.

ТАБРИК [а. “табрик” – баҳт, омад, эзгулик тилаш; кутлаш] Бирор ихши (куттуғ) күн, сана ёки эришилған ютук, яхшилик муносабати билдириледиган күтлов сұzlари; муборакбод.

ТАБРИКЛАМОҚ Табрик айтмоқ; муборакбод қилмоқ, кутлов сүзларини айтмоқ.

ТАБРИКНОМА [а. “табрик” – баҳт, омад, эзгулик тилаш; кутлаш + нома] Табрик сүзлари ёзилган мактуб, табрик хати. *Табрикнома йүлламоқ*. *Табрикномани ўқиб бермоқ*.

ТАВСИФИЙ ТАВСИЯНОМА Бирор кишига оид маълумотлар, унинг сифатлари қайд этилиб, бирор иш, лавозим, ўқиш ва ш.к. га лойик кўриб тақдим этиш мазмунидаги расмий ҳужжат.

ТАВСИФНОМА [а. “тавсиф” – муфассал таъриф, баҳо, сифатлаш, мақташ + нома] Маълум бир шахснинг меҳнаг ва ижтимоий фаолияти, ўзига хос хислат ва фазилатларини акс эттирувчи расмий ҳужжат.

ТАВСИЯНОМА [а. “тавсия” – тавсия, маслаҳат бериш, таништириш + нома] Бирор шахсни маълум лавозимга ёки турли ташкилотларга аъзо бўлиш учун тавсия этиш мақсадида тузиладиган расмий ҳужжат.

ТАВСИЯ ҚИЛМОҚ Маъкул (ложик) билиб тақдим қилмоқ, маслаҳат, кўрсатма бермоқ.

ТАДБИР [а. “тадбир” – бошқариш, идора қилиш; тежамкорлик; чора, илож, йўл-йўриқ; харакат тарзи] 1 Амалга ошириш, рўёбга чиқариш учун йўл-йўриқ ва чора. *Ҳосилдорликни ошириши тадбирлари*.

2 Маълум мақсадда ташкилий равишда амалга ошириладиган (бажариладиган) иш, ишлар.

ТАДБИРКОРЛИК Капитал сарфлаб товар ва хизматлар яратиш билан фойда топишига қаратилган иқтисодий фаолият, бизнеснинг асосий тури.

ТАЖРИБА [а. “тажриба” – синов, эксперимент; малака, маҳорат; бирор хислатни, иш-харакатни синаб кўриш] 1 Муайян мақсадда амалга ошириладиган, билиш, аниклаш, синаш ва ш.к. га қаратилган иш, фаолият. *Тажриба ўтказмоқ*. *Тажриба натижалари*. *Тажрибада синаб кўрмоқ*.

2 Амалий ишда, ҳаётда ўзлаштирилган, орттирилган билимлар, малакалар, укувлар мажмуи. *Ҳаётий тажриба*. *Педагогик тажриба*. *Илгорларнинг тажрибасини ўрганмоқ*.

ТАЙЁР МАҲСУЛОТ Ишлатиш, истеъмол ва ш.к. учун хозирлаб кўйилган маҳсулот.

ТАЙИНЛАШ Мансабга, вазифа ёки ишга қўйиш, белгилаш. *Ишга тайинлаш.*

ТАКЛИФ [а. “таклиф” – буйруқ, топшириқ, вазифа; кийнаш; бурч, мажбурият] Мухокама килиш, амалга ошириш ёки кабул килиш учун тақдим этилган фикр, масала, маслаҳат ва ш. к. *Таклиф киритмоқ.*

ТАКЛИФНОМА [таклиф + нома] Бирор-бир тантанали тадбирга (мажлис, тўй, ва ш.к.) таклиф этиб ёзилган хат, хабар; таклиф коғози. *Ииглиши қатнашчиларига таклифнома юбормоқ.*

ТАЛАБ [а. “талаф” – излаш, қидириш; сўраш, исташ; хохиш] 1 Барарилиши, бўлиши шарт ва тақозо этиладиган нарса (нарсалар). *Олий ўқув юртига кириши талаблари. Низом талаби.*

2 иқт. Харидор, истеъмолчининг бозорда муайян товарларни, неъматларни сотиб олиш истаги.

ТАЛАБНОМА [талаф + нома] Бирор нарсани талаф қилиб ёзилган хат, хужжат. *Талабнома ёзмоқ. Талабнома билан мол олмоқ.*

ТАЛОҚ [а. “талоқ” – ажралиш, хотин билан ажралиш, қўйиш] Никохни бузиш, бекор қилиш ҳақидағи эр томонидан айтиладиган сўз; бу сўзнинг айтилиши хотинни барча хотинлик мажбуриятидан тўла озод қиласди.

ТАМГА 1 Нарса, мол, маҳсулот ва ш.к. ни ажратиш, хисобга олиш еки уларнинг кимга тегишлилигини кўрсатиш учун кўйиладиган, босиладиган белги. *Фабрика тамгаси.*

2 Очиш, бузиш ва ш.к. га қарши кўйиладиган белгили нарса, сурғуч.

ТАНАФФУС [а. “танаффус” – нафас олиш; нафас, дам] Дарс, иш, машғулот ва ш. к. орасида бериладиган кисқа дам. *Ўқувчилар танаффусга чиқди.*

ТАНБЕХ [а. “танбех” – уйғониш, жонланиш; огоҳлантириш; эслатма, изоҳ] Иш-хизматдаги тартиб-қоидага биноан бериладиган расмий жазо. *Танбех олмоқ.*

ТАНЛОВ Ходимларни муайян лавозимларга танлаб олишнинг маҳсус тартиби.

ТАНЛОВ КОМИССИЯСИ Танлов ўтказишида жамоа томонидан сайлаб олинадиган коллегиал орган.

ТАННАРХ [тан + нарх] иқт. Корхонанинг маҳсулот ишлаб чиқариш ва уни сотиш ҳамда ишлар бажариш ёки хизмат кўрсатиши учун килинган жами жорий харажатларининг пул шаклидаги ифодаси; маҳсулотнинг иш ҳаки ва ишлаб чиқариш харажатларидан иборат ўз нархи.

ТАНКИД [а. “танкід” – баҳо бериш мақсадида ўрганиш, таҳлил қилиш ва шу асосдаги хуроса] 1 Иш-харакат, фаолият, асар, таълимот ва ш.к. нинг ютуқларини қайд этиш, камчилик ва нуксонларини белгилаш ва бартараф этиш мақсадидаги мухокама, таҳлил.

2 Камчилик, нуксон, хатолик ва ш.к. ни қайд этиш, коралаш, шунингдек, уларни ҳал этиш мақсадида билдириладиган танбехли фикр-мулоҳаза, гап-сўз.

ТАРАФДОР [а. + ф. “тарафдор” – тарафини олевчи, ёқловчи, ҳимоя қилувчи] 1 Бир-бирига қарши бўлган томонлардан бирига ён босувчи, уни кўллаб-кувватловчи, ҳимоя қилувчи шахс.

2 Бирор ғоя ёки ҳаракатни ҳимоя қилувчи, шу ғоя, ҳаракат учун курашувчи шахс, ташкилот ва ш.к. *Тинчлик тарафдорлари*.

ТАРБИЯ [а. “тарбия” – ривожлантириш; парвариш қилиш, ўстириш; ўргатиши; илм бериш] 1 Таълим, ахлоқ-одоб ва ш.к. ни ўргатиб, сингдирib, инсонни вояга етказиши, улғайтириш, ўстириш. Амакининг тарбиясида ўсган бола.

2 Инсонда иш-хунар, одоб-ахлоқ ва ш.к. ни шакллантириш, ривожлантиришга, унинг жамиятда яшashi учун керак бўлган хислатларга эга бўлишини таъминлашга қаратилган иш-амаллар мажмуйи ва шу йўл билан сингдирилган одоб-ахлоқ, хислат, фазилат кабиларнинг ўзи. *Гоявий тарбия. Мактаб тарбияси.*

ТАРБИЯЧИ Тарбия берувчи шахс, мураббий. *Боғча тарбиячиси.* Тарбиячи аёл.

ТАРЖИМАИ ҲОЛ Маълум бир шахс томонидан ўз шахсий хаёти ва фаолияти акс эттирилган ҳужжат.

ТАРИФ [фр. tarif – аниқлаш; қатъий баҳолар (тұловлар) тизими < а. “таъриф” – аниқлаш, белгилаш; бож тұловлари хакида билдириш] Түрли ишлаб чыкарыш ва ноишлаб чыкарыш хизматлари учун (мас., йұловчы ва юқ, экспорт ва импорт товарлари ташиш ва ш.к.) тұлов ставкалари (хаклари) тизими. *Имтиёзли тариф. Почта тарифи. Тариф жадвали. Тариф бүйіча ҳақ тұламоқ.*

ТАРМОҚ 1 Асосий ташкилот ёки бирлашма шохобчаси. *Алоқа тармоқлари. Маориф тармоқлари.*

2 Фан-техника, кишлоқ хұжалиги ва ш.к. га оид соҳа, соҳалар. *Хұжаликнинг муҳим тармоқлари.*

ТАРТИБ [а. “тартиб” – тайёрлаш, ташкил этиш; интизом; мойиллик, рағбат; режа] Иш-харакат, тадбир-чора ва ш.к. нинг амалга ошувида риоя килинадиган маълум изчилик, режа, конун-қоида ва шу конун-қоидаларга жавоб берадиган ҳолат. *Пенсия белгилаш тартиби. Овоз берииш тартиби.*

ТАРТИБУЗАР Конун-қоида, тартиб-интизом талабларини бузувчи, унга зид иш тутувчи.

ТАРГИБОТ [а. “тарғибот” – “тарғиб” с. құпл.] Бирор ғоя, таълимот ва ш.к. ни ёйишга, кишилар онгига сингдиришга қаратылған ишлар, тарғиб ишлари.

ТАСАРРУФ [а. “тасарруф” – үз ихтиёрига олиш, әгалик қилиш; мустақил ҳаракат қилиш; үзбошимчалиқ] Фойдаланиш, әгалик ҳуқуқи, ихтиёри; әгалик, хұжайинлик. *Тасарруф құлмоқ. Хусусий тасарруф.*

ТАСДИҚ [а. “тасдиқ” – имон, ишонч; мустаҳкамлаш, исботлаш, асослаш] 1 Тұғри, ҳақыкат эканлықни қайд этувчи нарса, факт; исбот.

2 Маъкулланғанлик ҳақидағи расмий қайд, қарор. *Лойиханы тасдиқдан ұтказмоқ.*

ТАСДИҚ ХАТИ Маълум бир муассаса томонидан юборилған илтимос ва сұровларга жавоб тарзидә ёзиладиган хат түри.

ТАСДИҚЛАМОҚ 1 Қарор билан ёки құлқыйиб, муҳр босиб, конуний күчга киритмоқ, тасдиқ килмоқ. *Ҳуқумат лойиханы тасдиқлади. Котиба имзони тасдиқлади.*

2 Бирор иш, ҳаракат, ғоя ва ш.к. ни тұғри деб топмок, маъқулламок, тасдиқ этмок.

ТАСДИҚЛАНГАН ИМЗО Мұхр босиб, қонуний күчга киритилған, тасдиқ килингандык имзо.

ТАСДИҚЛАНГАН НУСХА Тұғрилигига далолат берилған, расмий маъқулланған нусха.

ТАСНИФ [а. “тасниф” – танлаб олиш; турларга ажратиш] Нарса ва ҳодисаларни уларнинг үзиге хос белги, хусусиятларига қараб тур, туркум ва ш.к. га ажратиш.

ТАФТИШ [а. “тафтиш” – излаш, қидириш; текшириш, назорат қилиш] 1 Бұлып үтгандык иш, ҳодиса ва ш.к. юзасидан ёки ҳақиқий ахволни аниклаш мәқсадида үтказылады. 2 Режалийлік тафтиш. *Тафтиш комиссиясы.*

2 Бирор муассаса ёки мансабдор шахснинг молиявий-хұжалик филиалының тұғрилигі, конунийлігінің аниклаш мәқсадидаги текширув; ревизия.

ТАФТИШ ТУРЛАРИ Тафтиш тезкор (мунтазам, даврий үтказылады), ялпи (комплекс, ҳар томонлама), режали каби турларға бүлинади.

ТАФТИШЧИ Тафтиш килувчи, текширувчи; ревизор.

ТАШАББУС [а. “ташаббус” – тиришқоқлик; барқарорлық, қатыйлық; гайрат, ташаббус] Бирор ишга бошловчы, дағват этувчи саяй-ҳаракат, гайрат. *Илгорлар ташаббуси. Ташаббус күрсатыб ишламок.*

ТАШАББУСКОР Бирор ишни, ташаббусни бошлаб берувчи; бошловчы; ташаббус эгаси.

ТАШАККУР [а. “ташаккур” – миннатдорчилік билдириш, раҳмат айтиш] Яхши иш, хизматни тақдирлаб билдирилған миннатдорлик. *Ташаккур билдирмок.*

ТАШАККУРНОМА [ташаккур + нома] Ёзма ташаккур.

ТАШКИЛИЙ ИШЛАР Ташкил этишга, уюштиришга, ташкилотчиликка оид; тузиш, тузилиш билан боғлиқ бўлган ишлар.

ТАШКИЛИЙ ҲУЖЖАТЛАР Ташкилот, муассаса ва корхоналарнинг хукукий мақоми, таркибий тармоқлари ва ходимлари, бошкарув жараёнида жамоа иштирокининг қайд килиниши, бошқа ташкилотлар билан алоқаларнинг хукукий томонлари каби масалаларни акс эттирувчи ҳужжатлар. *Мас., гувоҳнома, йўриқнома, низом, устав, қоида, шартнома.*

ТАШКИЛОТ [а. “ташкилот” – “ ташкил” с. кўпл.] Аниқ таркиб ваазифасига, иш дастурига эга бўлган ижтимоий, ҳўжалик бирлашмаси ёки давлат муассасаси. *Ижтимоий ташкилот. Савдо ташкилоти.*

ТАШКИЛОТЧИ Бирор ташкилотни тузган ёки тузувчи; бирор ишҳаракатни бошлаб берган, ташкил этган, уюштирган ёки уюштирувчи ва унга бошчилик килувчи шахс ёки ижтимоий гурӯҳ. *Моҳир ташкилотчи. Мусобақа ташкилотчилари.*

ТАШРИФ [а. “ташриф” – хурмат, эҳтиром; улуғлаш, шарафлаш; маросим; марҳамат қилиб келиш] Бирор ерга, элга, хонадонга ёки бирор кимса ҳузурига қисқа муддатга бориш, келиш; яна қ. **визит**.

ТАШРИФ ҚОҒОЗИ қ. **визитка**.

ТАШҚИ БИЛДИРИШНОМА Раҳбар томонидан юқори идора ёки мансабдор шахсга ёзиладиган билдиришнома.

ТАШҚИ САВДО Бир мамлакатнинг бошқа мамлакатлар билан олиб борадиган савдоси.

ТАШҚИ ҲУЖЖАТЛАР Муайян муассасага бошқа ташкилот ёки айрим шахслардан келадиган ҳужжатлар. *Қиёс. ички ҳужжатлар.*

ТАЪЗИЯНОМА [таъзия + нома] Кимсанинг вафоти муносабати билан берилган, эълон қилинган, билдирилган ёзма таъзия.

ТАЪЛИМ [а. “таълим” – ўргатиш, ўқитиш, илм бериш; маълумот] 1 Билим бериш, малака ва кўнукмалар ҳосил қилиш жараёни, кишини ҳаётта ва меҳнатга тайёрлашнинг асосий воситаси.

2 Илм-фан ёки касб-хунар соҳалари бўйича эгалланадиган, олинадиган маълумот ва қўнималар мажмуи; билим. *Бошлангич таълим. Олий таълим.*

ТАЪЛИМОТ [а. “таълимот” – “таълим” с. кўпл.: кўрсатмалар, йўл-йўриклар, фармойишлар] Фан соҳалари, ижтимоий ҳаёт, жамият ва ш.к. хакидаги илмий қарашлар, назарий ҳуросалар мажмуи; назария. *Фалсафий таълимотлар. Форобий таълимоти.*

ТАЪРИФ [а. “таъриф” – таништириш; тушунтириш; аниклаш; мақташ, васф этиш] Нарса, воеа-ҳодиса, тушунча ва ш.к. нинг қиска ва аниқ ифодаси. *Терминнинг таърифи. Тушунчанинг таърифи.*

ТАЪСИР [а. “таъсир” – (хотирида) из, асар колдириш, таъсир килиш] Таъки омилларнинг киши ёки нарса ҳолатини ўзгартириш, қўзғаш хусусияти ва унинг натижаси. *Ижобий таъсир. Ўзаро таъсир. Дорининг таъсири. Таъсир қўлмоқ.*

ТАЪСИС ЭТИШ [а. “таъсис” – гузиш, ташкил этиш; жорий килиш] 1 Жорий килиш, белгилаш. *Мукофот таъсис этиши.*

2 Ташкил этиш, вужудга келтириш. *Илмий жамият таъсис этиши.*

ТАЪТИЛ [а. “таътил” – тўхташ, тўхтатиш; беркитиш, ёпиб кўйиш; тарқатиш] 1 Мактаб ва бошқа ўкув юртларида дарс-машғулотлар тўхтатилиб, ўкувчи ва талабалар дам олишга чиқадиган вақт, танаф-фус. *Ёзги таътил.*

2 Дам олиш, даволаниш ва ш.к. учун ишдан озод қилиб бериладиган маълум кунлар, ишдан озод қилинадиган муддат. *Таътил оий.*

ТАЪТИЛЛАР ГРАФИГИ (жадвали) Бўлинмалар тавсия килган рўйхат асосида тузилган, ташкилот ходимларининг дам олиш, даволаниш ва ш.к. учун ишдан озод қилиб бериладиган маълум кунлар муддати акс этган ҳужжат.

ТАҚВИМ [а. “тақвим” – тўғрилаш, тузатиш; баҳолаш; календарь] айн. *календарь 1. Стол тақвими. Йиртма тақвим.*

ТАҚДИМ [а. “тақдим” – олға силжитиш; юқори лавозимга кўрсатиш, тавсия этиш; бир нарсани бирор кимсага бериш; бир кишини бошқа киши билан таништириш] Тавсия, таклиф. *Юқори идораларнинг тақдимига кўра шига тайин этиши.*

ТАҚДИМНОМА [тақдим + нома] Ёзма тақдим.

ТАҚДИМОТ [а. “тақдимот” – “тақдим” с. күпл.] Бирор нарсани тантанали суратда күпчиликка таништириш; презентация. *Янги китоб (фильм, спектакль) тақдимоти.*

ТАҚДИРНОМА [такдир + нома] Тақдирлаш хакидаги ҳужжат, тақдирлаш қоғози. *Тақдирномага сазовор бўлмоқ.*

ТАҚРИЗ [а. “такриз” – рецензия ёзиш; бирор китоб (асар)ни мақтаб ёзиш] Илмий, бадиий ва бошқа турдаги асарга танқидий нуқтаи назардан берилган ёзма баҳо, таҳлил.

ТАҚСИМОТ [а. “тақсимот” – “тақсим” с. күпл.] Бўлак ва улушларга ажратиш, тақсим иши; тақсимлаш, бўлиш. *Даромад тақсимоти. Мехнат тақсимоти.*

ТАҚЧИЛ Кам бўладиган, кам топиладиган, етишмайдиган; камёб, камчил. *Тақчил мол. Тақчил хомашё.*

ТАҚЧИЛЛИК иқт. Илгари белгиланган, режалаштирилган ёки зарурдаражадаги маблағ, ресурс, товарларнинг етишмаслиги, танқислиги; дефицит. *Товарлар тақчиллиги. Бюджет тақчиллиги.*

ТАҲЛИЛ [а. “таҳлил” – тарқалиш, (куртак) ёзиш; текшириш, суриштириш; ҳал қилиш, очиш] Нарса, ҳодиса ва ш.к. ларни моҳият, қонуният ва бошқа жиҳатлардан текшириш, ўрганиш иши. *Илмий таҳлил. Эстетик таҳлил.*

ТАҲРИРИЯТ [а. “таҳририят”] Нашриёт органларининг нашр ишларини олиб бориш, кўлёзма матнларини ишлаб, нашрга тайёрлаб бериш ва нашр жараёнида терилган матнларнинг тўғри-нотўғрилигини текшириш ишларини амалга оширадиган бўлимни ва шундай бўлим ходимлари.

ТЕЖАМКОРЛИК Тежам билан иш тутиш, шу тарздаги иқтисодий тартиб.

ТЕКШИРИШ Назорат учун кўздан кечириш, тафтиш, ревизия килиш. *Қарорнинг ижросини текшириши. Кассани текшириши. Ферма ҳужалигини текшириши.*

ТЕЛЕГРАММА [юн. tele – узок, олис; узокка, олисга + gramma – ёзув] Телеграф орқали узатилган ёки қабул килиб олинган шошилинч хабар, хужжат ва шундай хабар ёзилган коғоз. *Қутлов телеграммаси. Телеграмма юбормоқ.*

ТЕЛЕФОНограмма [телефон + юн. gramma – ёзув, хат] Телефон орқали берил(ади)ган ва қабул килиб олин(ади)ган шошилинч расмий хабар ва шундай хабарли бланк. *Телефонограмма юбормоқ.*

ТЕНГХУҚУҚЛИЛИК Муайян давлат фуқаролари жинси, ирки, миллости, тили, ижтимоий келиб чикиши, яшаш жойи, динга муносабати, эътиқоди, жамоат бирлашмаларига тааллуқлилиги, шунингдек, бошқа ҳолатларидан қатъи назар, тенг хуқук, эркинлик ва мажбуриятга эга бўлиши; уларнинг давлат, конун, суд олдидаги тенглигини расман эътироф этиш.

ТЕНДЕР [ингл. tender < tend – хизмат кўрсатмок] иқт. 1 У ёки бу иш ва хизматлар мажмунини бажарадиган, маълум бир лойиха учун ускуна жиҳоз ва материаллар етказиб берадиган фирма ёки компанияни – пудратчини аниклаш мақсадида эълон килинган танлов.

2 Очик турдаги ёки чекланган сонли иштирокчилар учун ёпик турдаги ракобатли савдо-сотик; буюртмани жойлаштиришининг танлов шакли. *Очиқ тендер. Ёпик тендер.*

ТЕСТЛАШТИРИШ Тестлар ёрдамида муайян бир шахснинг кобилияти, билим ва кўнимкамларини аниклаш усули.

ТИББИЁТ [а. “тиббиёт” – табобат, даволаш; медицина] Кишилар соғлигини саклаш ва мустаҳкамлаш, умрни узайтириш, касалликларнинг олдини олиш, даволаш ҳақидаги билимлар ва шу соҳадаги амалий тадбирлар мажмуи.

ТИЖОРАТ [а. “тижорат” – савдогарлик, олди-сотди иши] Савдо- сотик, савдо (савдогарлик) ишлари. *Тижорат ишлари.*

ТИЗИМ 1 Бир соҳа, муассаса ва ш.к. га оид йўналиш, иш-фаолият кабиллар мажмуи. *Банк тизими. Халқ таълими тизими. Ҳавфсизлик тизими.*

2 Ўзаро боғлик қисмлардан ташкил топган тузилма, ижтимоий, сиёсий ва бошқа жиҳатдан тузилиш шакли. *Ижтимоий-сиёсий тизимлар.*

ТИКЛАШ 1 Йўқ бўлган, ишдан чиқсан, хароб бўлган ва ш.к. нарсаларни бор килиш, асл холига келтириш. *Архитектура ёдгорликлари ни тиклаши. Хўжасаликни тиклаш.*

2 Қайта ўз ўрнига, ишига қўйиш. *Вазифасига тиклаш.*

ТИЛХАТ Пул, хужжат, кимматбаҳо буюмлар ёхуд бошқа бирор нарса олганликни тасдиковчи расмий ёзма хужжат.

ТИНТУВ 1 Ман этилган ёки яшириб қўйилган нарсани топиш учун тегишли органларнинг вакиллари томонидан ўtkазиладиган расмий ахтарув. *Тинтув ўтказии.*

2 ҳуқ. Жиноий иш бўйича далилларни олишга қаратилган тергов харакати.

ТИРАЖ [фр. *triage* < *tirer* – тортмоқ, чўзмоқ; судрамоқ] Китоб, журнал, газета ва ш.к. нинг босилиб чиқсан нусхаларининг умумий сони, адади. *Газетанинг тиражи. Китобнинг тиражи.*

ТОВАР БИРЖАСИ Ҳар хил оммавий товарлар (дон, пахта, металл) билан савдо-сотик киладиган йирик савдо муассасаси.

ТОВОН [ф. “товор” – жарима, пеня, ҳақ тўлаш] Келтирилган зарарни қоплаш учун тўланадиган ёки олинадиган ҳақ, бадал. *Тован тўламоқ.*

ТОВОН ТЎЛАШ ҳуқ. Фукаронинг ҳаёти, соғлиғи ёки мол-мулкига етказилган моддий зиённи ёхуд унинг ўзига етказилган маънавий зарарнинг ўринини қоплаш.

ТОИФА [а. “тоифа” – синф, гурух; қатор; муайян миқдор] 1 Ахоли табакаси, гурухи. *Савдогарлар тоифаси. Бадавийлар тоифаси.*

2 Хил, тур.

ТРАНЗИТ [лат. *transitus* – ўтиш жойи, юриб ўтиш] Юкни жўнатилган жойдан то мўлжалланган жойгача оралик пунктларда туширмасдан, бошқа транспорт воситаларига ортмасдан тўпла-тўғри олиб бориш, ўтказиш. *Юкларни транзит қилиб жўнатмоқ.*

ТРАНСПОРТ [лат. *transportare* – олиб бормоқ, ташимоқ, ўтказмоқ] Ҳалқ хўжалигининг юк ва пассажирлар ташиш билан шуғулланувчи

тармоғи ва унинг воситалари. Автомобиль транспорти. Шаҳар транспорти. Темир йўл транспорти.

ТРИБУНА [фр. tribune < лат. tribunal] 1 Нотик чиқиб сўзлайдиган, раҳбарлар ўз ходимлари билан турадиган (ўтирадиган) баланд жой; минбар. Трибунага чиқиб сўзламоқ.

2 кўчма Ижтимоий фаолият олиб бориш учун восита бўлган соҳа, жой.

ТРИБУНАЛ [лат. tribunal – суд қиладиган жой] Суд хайъати; фавкулодда ёки ихтисослашган суд, унда асосан ҳарбий хизматчилар, ҳарбийни ўтовчилик жинояти бўйича ишлар кўрилади (Мустакил Давлатлар Ҳамдустлиги мамлакатларида, жумладан Ўзбекистонда).

ТУЗУК тар. ҳуқ. Конун-қоидалар тўплами; низом. Амир Темур тузуклари.

ТУМАН Вилоят, шахар ҳудудида уларнинг таркибий кисми бўлган маъмурӣ-худудий бўлинма. Фаргона вилоятининг Олтиариқ тумани. Тошкент шаҳрининг Яккасарой тумани.

ТУР Белгилари, хоссалари, вазифаси ва ш.к. жиҳатдан умумий бўлган, бир гурух ёки бутунлик ташкил этган нарсалар, ҳодисаларнинг хили, нави, кўриниши. Пойабзал турлари. Газлама турлари. Спорт турлари.

ТУРАРЖОЙ Яшаш маскани, бошпана жой, уй-жой бинолари.

ТУШУНТИРИШ ХАТИ Хизмат соҳасидаги, хизматга алокадор масалани, унинг гайрим жиҳатларини ёзма изоҳловчи ва муассаса раҳбарига (ички) ёки юқори ташкилотга (ташки) йўлланувчи хужжатdir.

ТУГИЛГАНЛИК ҲАҚИДА ГУВОҲНОМА Боланинг тугилганлиги, унинг ота-онаси ким эканлигини тасдиқловчи хужжат; метрика.

ТЎЛАМОҚ 1 Олинган, харид килинган, фойдаланилган ва ш.к. нарсалар эвазига тегишли миқдорда пул, ҳақ бермоқ Кира ҳақи тўламоқ. Арzon тўламоқ.

2 Олинган пулни, қарзни қайтартмок, узмок; зиммасидаги пул, тұлов мажбуриятини адо этмоқ. *Солиқ тұламоқ. Бадал тұламоқ. Жарима тұламоқ.*

3 Етказилган заарнинг ўрнини тұлдирмоқ, копламоқ. *Төвөн тұламоқ. Хүн тұламоқ.*

ТҰЛДИРИЛМАГАН ОВОЗ БЕРИШ ВАРАҚАСИ Тұлдирилиши зарур бўлган бўш ўринларига тегишли маълумот ёзилмаган варақа.

ТҰЛИҚ ЖАВОБ Суралган саволга берилган бекам-кўст, мукам-мал жавоб.

ТҰЛИҚ МАЖЛИС БАЁННОМАСИ Кун тартиби, маърузачи ва музокарада катнашувчилар фамилияси, йигилишда сўзга чиқкан барча катнашчиларнинг баён килган фикр ва мулоҳазаларини қамраб олган ва қабул килинган қарорлар кўрсатиладиган баённома шакли.

ТҰЛИҚ МОДДИЙ ЖАВОБГАРЛИК ҲАҚИДА ШАРТНОМА Моддий жавобгар шахснинг ўзи қабул килиб олган моддий бойликлар учун тұлиқ моддий жавобгарликни олиши, уларни қабул қилиши, саклаши, тарқатиши ва ҳисобга ўтказиши юзасидан белгиланган қоидаларга риоя килиш мажбуриятини расмийлаштирувчи хужожат.

ТҰЛОВ Бирор мажбурият юзасидан ёки қарор, қонун ва ш.к. га мувофик тұланадиган пул, маблағ ёки нарса. *Биринчи тұлов. Иккинчи тұлов. Тұлов қогози.*

ТҮРТБУРЧАК МУХР Тұрт томони тенг бўлган, чорси, квадрат мухр.

У

УЗЛУКСИЗ СТАЖ Изчил равишда давом этган меҳнат фаолияти, муддати, даври.

УЗОҚ МУДДАТЛИ Вақт эътибори билан давомли. *Узок муддатли кредит.*

УЙ-ЖОЙ ХУҚУҚИ Фукароларнинг тураржой бинолариға эга бўлиш, улардан фойдаланиш қоидалари ва ш.к.ни тартибга солувчи хукукий нормалар мажмуси.

УМУМДАВЛАТ [умум + давлат] Давлат миқёсидаги, давлат учун умумий. Умумдавлат манфаатларини қўзламоқ.

УМУМИЙ ИШОНЧНОМАЛАР Мулкни бошқариш билан алоқадор турли-туман ишларни амалга ошириш хукукини берувчи ишончнома.

УМУМИЙ МАЖЛИС Мехнат жамоасининг барча аъзолари қатнашадиган, ҳаммага тегишли йиғилиш.

УМУМХАЛҚ [умум + халқ] Бутун халққа тааллукли, бутун халқ учун умумий. Умумхалқ müлки. Умумхалқ намойиши. Умумхалқ байрами.

УНВОН [а. “унвон” – адрес; сарлавҳа, ном; белги, рамз] Бирор иш-фаолият соҳасидаги алоҳида хизматни ёки мутахассислик даражасини расман эътироф этадиган, ваколатли органлар томонидан белгиланадиган ва бериладиган ном. Профессорлик унвони. Халқ артисти унвони.

УНИВЕРСИТЕТ [нем. Universitat < лот. universitas, universitatus – жами, барчаси; йиғинди, мажмуя] Таркибида бир қанча табиий-математик ва ижтимоий-гуманитар йўналишдаги факультетлари бўлган, айни йўналишларда юқори малакали мутахассислар тайёрлайдиган кўп тармокли олий ўқув-илмий муассаса. Ўзбекистон миллий университети. Университетга кирмоқ.

УНИТАР ДАВЛАТ [фр. unitaire – ягона, яхлит < лот. unitas – бирлик; бирлашиш + давлат] Давлат тузилиши шакли; бунда бутун давлат худуди, федерациядан фарқли равишда, ўз таркибида федератив бирликлар (республикалар, штатлар ва ш.к.) га эга бўлмайди, балки давлат суворенитети аломатлари бўлмаган маъмурий-худудий бирликлар (департаментлар, вилоятлар, туманлар ва б.) га бўлинади.

УНСУР [а. “унсур” – элемент, модда; таркибий қисм; келиб чиқиш, ирқ] Маълум бир ижтимоий групҳо вакили. Бузгунчи унсур. Реакцион унсур. Ёт унсур.

УСТАВ қ. низом.

УСТАМА 1 Пул ҳисобида тайинли (белгиланган) миқдорга қўшиб бериладиган; устига кўшимча. *Устама ҳақ.*

2 Маҳсулотнинг ишлаб чиқарилиши билан боғлик бўлмаган, таннархдан ташқари, танинхарх устига қўйиладиган. *Устама нарх.*

УЧБУРЧАК МУХР Учта бурчакли, туморча шаклидаги муҳр.

УЮШМА Бир максад йўлида биргаликда ҳаракат килиш учун бирлашган кишилар ёки ташкилотлар бирлашмаси; иттифоқ, ташкилот. *Ёзувчилар уюшмаси.*

Ф

ФАКС, телефонкс [ингл. telefacs < юн. tele – узок, олис; узокқа + лот. fac simile – айнан бажар] 1 Босма ахборотларни – жадвал, расм ва бошқаларнинг тасвирларини узатишга мўлжалланган халқаро факсимил телефон алоқаси.

2 Шундай алоқани амалга оширишга мўлжалланган, ҳарф босиш мосламаси бўлган аппарат; факсимил аппарат.

ФАКСИМИЛЕ [лот. fac simile – айнан шундай қил, бажар] 1 Фотонусха воситасида аслидек қилиб босилган қўлёзма, хужжат ва бошқа хил босма маҳсулотлар.

2 Шахснинг ўз кўли билан қўйилган имзони айнан акс эттирувчи босма шакл; клише-муҳр.

ФАКТУРА [лот. factura – қайта ишлаш, тузатиш] Харидорларга сотиш учун жўнатилган молларнинг рўйхати, миқдори ва нархи кўрсатилган хужжат.

ФАКУЛЬТАТИВ [фр. facultative < лот. facultas, facultatis – имконият, мумкинлик] Мажбурий бўлмаган, ихтиёрий; ихтиёрий равишда танлаб олинадиган. *Факультатив курс. Факультатив машгуломлар.*

ФАКУЛЬТЕТ [нем. Fakultät < лот. facultatis – қобилият, имконият] Олий ўкув юртининг маълум ихтисослик бўйича тегишли фанлар ўқитиладиган бўлими. *Филология факультети. Факультет ийгилиши.*

ФАМИЛИЯ [лот. familia – қуллар, тобелар; хонадон; меросий ном; авлод, оила] Ота-она ёки бобо исмидан ясилиб, шахс исмига қўшиб айтиладиган, наслдан наслга ўтадиган оиласий ном.

ФАОЛ [а. “фаъол” – ҳаракат килувчи; таъсирчан] Бирор ғоявий ҳаракат ёки ишга гайрат билан, астойдил киришадиган, ишчан.

ФАОЛ БАЛАНС айн. актив баланс.

ФАОЛИЯТСИЗЛИК Иш-ҳаракатда сустлик, берилиб ишламаслик, ҳаракатсизлик. *Фаолиятсизлиги учун танқид қилмоқ.*

ФАОЛЛИК Мехнатда ёки бирор ҳаракатда, жараёнда жадаллик, жонбозлик кўрсатиш, ишчанлик; таъсирчанлик. *Фаолликни оширмоқ.*

ФАРМОЙИШ [ф. “фармойиш” – буйрук, буйрук бериш; буортма] Муассаса маъмурияти, шунингдек, бўлимларнинг раҳбарлари томонидан амалий масалалар юзасидан қабул қилинадиган хужжат. *Фармойиши бермоқ.*

ФАРМОЙИШ ХАТ Бир тармокқа тегишли қуий муассасаларнинг барчасига йўлланадиган ва айнан бир хил мазмундаги хабарни бир неча манзилга етказувчи расмий хужжат.

ФАРМОН [ф. “фармон” – амр, хукм; кўрсатма; катъий қарор] Ҳокимият олий органи ёки давлат бошлигининг қонун кучига эга бўлган буйруғи, фармойиши. *Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармони. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг фармони.*

ФАТВО [а. “фатво” – муфтининг хукми, қарори; тушунтириш, изоҳ] Шариат, дин конун-коидалари асосида руҳонийлар (муфти, шайхулислом, қози) томонидан бирор диний, хукукий, сиёсий ҳамда ижтимоий масала юзасидан чиқариладиган хукм, қарор, изоҳ ёки бирор ишнинг шариат нуктаи назаридан амалга ошириш мумкинлиги ҳакидаги кўрсатма, буйрук. *Фатво бермоқ.*

ФАХРИЙ [а. “фаҳрий” – хурматли, шарафли, муҳтарам] Ижтимоий-сиёсий хаётнинг, касб-корнинг, Ватан мудофаасининг бирор соҳасида узок муддат фаолият кўрсатган шахс. *“Нуроний” фаҳрийлар жамғармаси.*

ФАХРИЙ ЁРЛИҚ Алоҳида хизматлари учун хурмат юзасидан бериладиган, тақдирланадиган мактоб қоғози. *Фаҳрий ёрлиқ олмоқ.*

ФАХРИЙ УНВОН Алоҳида хизматлари учун хурмат юзасидан бериладиган, тақдирланадиган унвон, ном; фукароларнинг алоҳида хизматларини юксак эътироф этиш шаклларидан бири.

ФЕДЕРАЦИЯ [лат. foederatio – иттифоқ, бирлик] 1 сиёс. Алоҳида мустакил давлатлар ёки республикаларнинг бирлашуви асосида тузилган яхлит давлат, давлат ёки республикалар бирлашмаси. *Россия Федерацияси*.

2 Айрим жамиятлар ёки ташкилотлар уюшмаси; иттифоқи. *Жаҳон демократик ёшлар федерацияси*.

ФИКР [а. “фикр” – тафаккур,ғоя; ақл, ўйлаш, ўй, хаёл, мулоҳаза] Нарса ва ҳодисаларни таккослаб ўрганиш, мулоҳаза юритиш натижаси; тұхтам, қарор.

ФОИЗ [а. “фоиз” – мүл-күл, лаболаб, ортиқча, тұла; мүллик; процент] 1 Бирор сон ёки миқдорнинг юздан бир хиссаси, улушি (%) белгиси билан ифодаланади). *Корхонамиздаги хизматчиларнинг эллик фоизи – хотин-қызлар*.

2 Қарзга олган пулдан фойдаланғанлик учун пул әгасига тұлаб туриладиган ҳақ, фойда.

3 Даромадға қараб тұланадиган ёки олинадиган ҳисса.

ФОЙДА [а. “фойда” – афзаллик, имтиёз; наф, баҳра] 1 Килинган харж билан олинган даромад ўртасидаги фарқдан ташкил топған сума, маблаг; даромад.

2 Қарзга берилған пулдан фойдаланғанлиги учун қарздордан кредитор оладиган құшимча пул, ҳақ; фоиз.

ФОЙДАЛИ ИШ КОЭФФИЦИЕНТИ Бирор-бир тизим сарфлаган энергиянинг самарадорлигини ифодаловчи тушунча.

ФОЙДАСИЗ Бирор моддий фойда ёки даромад келтирмайдыган, бефойда. *Фойдасыз меңнат. Фойдасыз ҳаракат*.

ФОНД БИРЖАСИ Қимматбаҳо қоғозлар билан олди-согди мумаласини олиб борадиган йирик савдо муассасаси.

ФОТОНОУСХА [фото.. + нусха] Бирор асар, хужжат ва ш.к. нинг фотографик нусхаси, айнан күчирмаси.

ФОТОТЕЛЕГРАММА [фото.. + телеграмма] Фототелеграф оркали юборилган ёки олинган телеграмма, матн, хат, хужжат, чизма ва ш.к.

ФОТОХУЖЖАТ [фото.. + хужжат] Бирор масала юзасидан тўп-ланган фоторасмлардан иборат далил, хужжат; фотоматериал.

ФРАКЦИЯ [фр. fraction – қисм, булак; улуш < лат. fractio – си-ниш, парчаланиш, дарз кетиш; синик жой, дарз] сиёс. 1 Бирор-бир сиёсий партиянинг, қонунчилик органининг сиёсатини парламентда, маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органларида, жамоат ташкилотларида ифода этувчи ташкилий гурӯх.

2 Аниқ ғоявий-сиёсий стратегияга ва уни амалга оширишга қаратилган дастур (платформа)га эга бўлган сиёсий партиянинг алоҳида қисми.

ФУҚАРО [а. “фуқаро” – “факир” с. кўпл.] 1 Бирор мамлакатнинг доимий (муайян юридик хуқукларга эга бўлган) аҳолиси, гражданлар. Узбекистон фуқароси. Россия фуқароси. Англия фуқароси.

2 Умуман, оддий халқ, омма.

ФУҚАРОЛИК Фуқаро (граждан) эканлик; фуқароларга оидлик; фуқаронинг хуқуқий ҳолати. Фуқаролик кодекси. Фуқаролик йигини.

ФУҚАРОЛИК ҲОЛАТИ ҲУЖЖАТЛАРИ Қонунда белгиланган давлат органларида кайд этилиши зарур бўлган, инсон хаётидаги асосий воқеалар билан боғлик хуқуқий далолатномалар.

X

ХАБАРНОМА [хабар + нома] Бирор нарса, воқеа ҳақида хабар берувчи хужжат; чақирув қофози.

ХАЗИНА [а. “хазина” – қимматбаҳо нарса, бойлик, дафина; маблағ; касса] 1 Бирор шахс, ташкилот ёки давлат ихтиёридаги қимматбаҳо буюлар; маблағ; бойлик; давлат.

2 Давлатпули, қимматбаҳо нарсалари, умуман, бойлиги сақланадиган жой. Давлат хазинаси.

ХАЙРИЯ ЖАМИЯТИ Моддий ёрдам уюштирувчи жамият.

ХАЛҚ МАСЛАҲАТЧИСИ ұуқ. Халқ судларида күриладиган иш-ларда қатнашиш учун сайланған жамоат вакили.

ХАЛҚ ҚАБУЛХОНАСИ Халқ билан доимий мулокот олиб бориш механизми.

ХАЛҚАРО ҲҰҚЫҚ Халқаро мулокотдаги давлатлараро ва бошқа қатнашувчилар (субъектлар) үртасидаги муносабатларни тартибга солувчи оммавий юридик принциплар ва нормалар мажмуси.

ХАРАЖАТ [а. “харажат” – чиқиши; дағын (маросими); чиқык жой] Бирор нарса учун қилинадиган сарф; чиқим. *Катта харажат. Ош харажатлари. Харажат қылмоқ.*

ХАТ Муассасалар орасыда хизмат алокаларини амалға оширувчи асосий ҳужжат.

ХАТБОШИ Босма ёки ёзма матнда хатнинг дастлабки категоридан бироз жой ташлаб бошлаш, абзац. *Хатбошидан ёзмоқ.*

ХАТЛОВ 1 Мусодара қилинган мол-мүлкни бирма-бир хисобга олиб, ёзіб чиқиши, рўйхатта олиш.

2 Мол-мүлкни бирор номига қонуний расмийлаштириб бериш.

ХАТТОТ [а. “хаттот” – ҳуснихат ёзувчи; ҳуснихат муаллими] эск. Чиройли ва аник ёзадиган одам; каллиграф. *Машҳур хаттотлар.*

ХАТТОТЛИК эск. Асарларни ҳуснихат билан кўчириб, китоб ҳолига келтириш билан шуғулланиш, хаттот касби.

ХАТЧҮП [хат + чўп] Ўқилаётган бетни осон топиш учун китоб ичига солиб қўйиладиган маҳсус чўп, безакли ип ёки бир парча қофоз, лента ва ш.к.

ХИЗМАТ [а. “хизмат” – хизмат; иш, лавозим; хизмат кўрсатиш; ёрдам] Бирор иш ёки меҳнат билан шуғулланиш; бирор ишни бажариш; иш, меҳнат.

ХИЗМАТ ГУВОҲНОМАСИ Давлат ва хўжалик бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ходимларига бериладиган, ходимнинг шахси ва лавозимини тасдиқлайдиган ҳужжат.

ХИЗМАТ КЎРСАТГАН Меҳнати эътироф этилган кишиларга бериладиган фаҳрий унвонлар таркибида ишлатилади. *Хизмат кўрсатган ўқитувчи. Хизмат кўрсатган фан арбоби. Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган артист.*

ХИЗМАТ КЎРСАТИШ Кишилар эҳтиёжини, талабини қондириш билан боғлик бирор иш қилиш. *Маданий хизмат кўрсатиш.*

ХИЗМАТ МАНСАБИНИ СУИИСТЕЪМОЛ ҚИЛИШ Бошқарув тартибига карши жиноятлардан бири; мансабдор шахснинг мансаб ва колати, амалидан ўз манфаати йўлида фойдаланиши.

ХИЗМАТ САФАРИ ГУВОҲНОМАСИ Ходим зиммасига сафар вақтида юқлатилган хизмат вазифасини бажаришга ваколат берувчи ҳужжат.

ХИЗМАТ ҲУЖЖАТЛАРИ Тайёрланишига кўра муассаса ёки мансабдор шахсларга тегишли ҳужжатлар.

ХИТОБНОМА [хитоб + нома] Бирор иш ёки харакат қилишга ундоб ёзилган мақтуб, ёзма чакирик, мурожаатнома. *Тинчлик тарафдорларининг хитобномаси.*

ХОЛДИНГ [ингл. holding – эгалик қилувчи, эга бўлган] 1 иқт. Бошқа фирмаларни назорат қилиш ва бошқариш мақсадида уларнинг акция назорат пакетларини сотиб олиб эгалик қилиш.

2 айн. холдинг компания.

ХОЛДИНГ КОМПАНИЯ [ингл. holding-company] иқт. Асосий фаолияти бошқа корхоналарнинг акцияларини ўз тасарруфига олиш орқали уларнинг ишини назорат қилиш ва бошқаришдан иборат бўлган компания, бош корхона.

ХОНАДОН [ф. “хонадон” – оила, сулола; насл] Оила аъзолари яшаб турган ҳўжалик, уй, ҳовли.

ХОРИЖИЙ [а. “хорижий” – ташки, ташқаридаги; ўзга, бегона; ажнабий] Мамлакатимиздан ташқаридаги, чет элдаги. *Хорижий давлат. Хорижий матбуот.*

ХРОНИКА [юн. chronikos – вактта, даврға оид, алоқадор] Вактли матбуотда кундалик воқеа-ходисаларни ёригишга бағишиланган қисқа ахборот; жанр. *Газетанинг хроника бўлими.*

ХРОНОЛОГИЯ [юн. chronos – вақт + logos – фан, таълимот] Воқеа ёки ҳодисаларнинг даврий изчилликдаги баёни, рўйхати. *Воқеалар хронологияси.*

ХУЛОСА [а. “хулоса” – сараланган нарса; натижа; қисқача баён, мазмун; моҳият] Юритилган фикр ёки мулоҳазазанинг мантикий натијаси, якун.

ХУСУСИЙ ҲУЖЖАТ Мазмун баёни бир кадар эркин, матни ўзига хос, ҳамиша ҳам бир андозада бўлмайдиган ҳужжатлар.

ХУСУСИЙЛАШТИРИШ Фуқароларнинг ва давлатга тааллукли бўлмаган юридик шахсларнинг давлат мулки объекtlарини ёки давлат акциядорлик жамиятларининг акцияларини давлатдан сотиб олиши; давлат мулкига эгалик ҳуқуқининг давлатдан хусусий субъектларга ўтиши жараёни.

ХЎЖАЛИК 1 Жамият ишлаб чиқариш кучларининг тегишли тараққиёт босқичига мувофиқ келувчи ишлаб чиқариш муносабатлари мажмуи; ижтимоий ишлаб чиқариш усули.

2 Ишлаб чиқаришни ташкил этадиган, уни юзага келтирадиган омиллар; ишлаб чиқариш мажмуи; ишлаб чиқариш. *Мамлакат ҳалқ ҳўжалиги. Қишлоқ ҳўжалиги.*

3 Ишлаб чиқаришнинг бирор соҳаси, тармоги. *Сув ҳўжалиги. Ўрмон ҳўжалиги.*

4 Қишлоқ ҳўжалигидаги ва, умуман, ўз ер-сувига, мулкига, ишлаб чиқариш воситаларига эга бўлган ҳар бир алоҳида ишлаб чиқариш бирлиги, корхона.

5 Алоҳида уй-жойга эга бўлган ҳар бир оила, хонадон.

ХЎЖАЛИК МУДИРИ Бирор ташкилот, муассаса ёки корхона ихтиёридаги мулк-ашёни бошқарувчи киши.

ХҮЖАЛИК ШАРТНОМАСИ Тадбиркорлик фаолияти субъектла-ри ўртасида тузиладиган фуқаролик хукукий шартнома.

ХҮЖАСИЗЛИК Хўжаликнинг ихтиёридаги моддий бойликни, мулк-ашёни аямасдан, тежаб-тергамасдан иш тутиш; истрофгарчилик, ўзибўларчилик.

Ц

ЦЕНЗОР [лат. censor < censeo – рўйхатта оламан] Цензура хизматидаги, матбуот устидан назорат килювчи шахс.

ЦЕНЗУРА [лат. censura – қадимги Римда цензор лавозими] тарз. 1 Матбуот устидан назорат қилиб турувчи давлат муассасаси.

2 Матбуот, саҳна ва ш.к. учун белгиланган асарларнинг, умуман, оммавий ахборот воситаларининг мазкур муассаса томонидан текшириб, назорат қилиб турилиши. *Цензура қилмоқ. Цензурадан ўтказмоқ.*

ЦИРКУЛЯР [нем. Zirkular < лат. circularis – айланма) эск. Юкори раҳбар органлар томонидан ўзига қарашли ташкилотларга ёки барча тебе мансабдор шахсларга юбориладиган ёзма фармойиш, буйрук; кўрсатма. *Циркуляр олмоқ. Циркуляр телеграмма.*

Ч

ЧАҚИРИК Навбатдаги сайловдан кейин ҳамкорликда иш олиб борувчи депутатлар таркиби.

ЧАҚИРУВ ҚОҒОЗИ, чакирик қоғози Идора, муассаса ва ш.к. нинг расмий таклиф қоғози; повестка.

ЧЕГИРМА Бирор миқдордаги пул, маблаг, нарса ва ш.к. дан чегириб олинган кисм, хисса.

ЧЕК [ингл. check < ф. “чек” – пул муомаласига доир хужжат, шартнома; вексель] 1 Маълум юридик шахснинг жорий хисоб ракамидан муайян миқдордаги пулни бериш ёки ўтказиш ҳақидаги ёзма фармойишдан иборат маҳсус хужжат. Чек билан пул олмоқ.

2 Касса томонидан бериладиган, товар учун тұланған сума-
ма күрсатылған талон, шунингдек, тұланиши лозим бұлған сума
күрсатылған ва кассага тақдим этиладиган квитанция.

ЧЕК ДАФТАРЧАСИ Маълум юридик шахснинг жорий хисоб
рақамидан муайян микдордаги пулни бериш ёки үтказиш ҳакидаги
ёзма фармойишдан иборат маҳсус ҳужжат. Чек билан *пул олмоқ*.

ЧИПТА 1 с. т. Поезд, автобус, самолёт каби транспорт воситала-
рида юриш, учиш ҳукуқини берувчи билет.

2 Бирор томошахонага ёки түрли спорт мусобақалари үтказилаёттан
жойга кириш ҳукуқини берадиган расмий қоғоз; билет.

ЧИҚИМ Сарфланған ёки сарфланадиган моддий маблаг; харажат,
буромад. *Чиқим дафтари*.

ЧОРА КҮРМОҚ 1 Бирор максадни, ишни амалга ошириш ёки
унинг олдини олиш учун зарур шароит яратмок.

2 Жазо, танбәх бермоқ.

ЧОРАК [ф. “чорак” – түртдан бир] **1** Түртдан бир улуш; тенг түрт
бўлакнинг ҳар бири. *Чорак аср*.

2 Ўкув йилининг түртдан бир кисми. *Биринчи чорак. Чорак баҳолари*.

Ш

ШАЖАРА [а. “шажара” – дараҳт; дараҳт шаклида тузилған схема]
Маълум бир уруг авлодларининг келиб чикиши ва ӯзаро қариндошлиқ
даражасини изчиллик билан күрсатувчи рўйхат, тарих; силсила. *Сомо-
нийлар шажараси*.

ШАРТ [а. “шарт” – талаб; ҳолат, вазият; тартиб-қоида] **1** Бирор иш
ёки масала юзасидан ёзма ёки оғзаки ӯзаро келишиб олиш, ӯзаро кели-
шув.

2 Ӯзаро шартлашаётган ёки бирор муносабатда булаётган томон-
лардан бирининг бошқа томонга нисбатан қўйган талаби.

ШАРТЛАШМОҚ Бирор масала юзасидан маълум шартлар билан
ӯзаро келишиб олмоқ; аҳдлашмоқ.

ШАРТНОМА [шарт + нома] Томонларнинг бирон-бир муносабатлар ўрнатиш ҳакидаги келишувини қайд этувчи ва бу муносабатларни тартибига солувчи хужжат.

ШАРТНОМА ТУЗИШ Томонлар бажариши лозим бўлган шартлар ва бошқа мажбуриятлар кўрсатилган ҳолда олинган мажбуриятни бажармаслик натижасида келтириладиган зарарни тўлаш тадбирларининг белгиланиши юзасидан бир битимга келиш.

ШАРХ [а. “шарх” – тушунтириш, изох, тавсиф; эслатма] Бирор нарсанинг мазмуни, моҳиятини очиб бериш, тушунтириб бериш; изоҳлаш, изох.

ШАХС Жамиятдаги алоҳида бир киши, одам. *Нотаниш шахс. Тарихий шахс.*

ШАХС ДАХЛСИЗЛИГИ Инсоннинг, у кайси давлат фуқароси бўлишидан катъи назар, туғилишидан тегишли бўлган табиий, тортиб олиб бўлмайдиган асосий ҳуқук ва эркинликлари.

ШАХСАН [а. “шахсан” – шахснинг ўзи] Ҳар бир шахснинг ўзи (ўзим, ўзинг, ўзи ва ш.к.).

ШАХСИЙ [а. “шахсий” – шахсга оид, тегишли; субъектив; хусусий] Шахснинг ўзига тегишли бўлган, шу шахснинг ўзи фойдаланадиган; хусусий, ўз. *Шахсий мулк. Шахсий кутубхона. Шахсий жавобгарлик.*

ШАХСИЙ ЖАВОБГАРЛИК Шахснинг ўзига тегишли бўлган зими масидаги вазифанинг бажарилиши учун масъулиятли ҳолат; масъулият.

ШАХСИЙ ИШОНЧНОМА Айрим шахс томонидан бошқа бир шахсга муайян ишни бажариш учун ишонч билдириб берилган ёзма хужжат.

ШАХСИЙ МАЪЛУМОТНОМА Муассасалар томонидан фуқароларнинг турмуши ва иш фаолиятидаги аксар воқеа-ҳодисалар ва ҳолатларни тасдиқлаб берадиган ҳамда талаб қилинган жойларга кўрсатиладиган расмий хужжат.

ШАХСИЙ НОТА Лавозим даражалари тенг бүлган давлат бошликлари ёки юкори мансабдор шахслар ўргасидаги дипломатик ёзишма.

ШАХСИЙ ТАРКИБ Корхона, муассаса, ҳарбий қисм ва ш.к. да ишлайдиган, хизмат киладиган кишилар таркиби.

ШАХСИЙ ҲУЖЖАТ Якка шахслар томонидан ёзиладиган, уларнинг хизмат фаолиятларидан ташқаридаги ёки жамоат ишларини бажариш билан боғлиқ масалаларга тегишли ҳужжатлар. *Мас., шахсий ариза.*

ШАХСИЙ ҲУЖЖАТЛАР ЙИҒМАЖИЛДИ Ходим ҳақида мумкин қадар батафсил маълумот берадиган ҳужжатлар мажмуи.

ШАХСИЯТ [а. “шахсият” – одам, киши; зот, инсон; ўзига хослик] Ўзига хос хусусиятлари билан бошқалардан ажралиб турувчи муайян шахс; шахснинг ўзлигини белгиловчи томонлари, хусусиятлари мажмуи; ўзлик, ким эканлик. *Шахсияти номаълум одам.*

ШАХОДАТНОМА [шаходат + нома] 1 Бирор ўқув юртини тамомлаганлик ҳақидаги расмий ҳужжат; гувоҳнома.

2 Бирор фактни, бўлиб ўтган воқеа ёки ҳолатни тасдиқлайдиган расмий ҳужжат; гувоҳнома. *Никоҳ шаҳодатномаси.*

ШЕРИК [а. “шерик” – бирга қатнашувчи, иштирокчи] Бирор ишҳаракатни бирга бажарувчи; хамкор.

ШИКОЯТ [а. “шикоят” – арз қилиш, норозилик; айглаш] Норозилик ва маълум талаб билан оғзаки ёки ёзма тарзда билдирилган фикр; арз. *Шикоят қилмоқ.*

ШИКОЯТ ДАФТАРИ Хизмат кўрсатиш муассасаларида мижозлар шикоятлари ёзиладиган дафтар.

ШИКОЯТНОМА [шикоят + нома] Расмий тарздаги ёзма шикоят.

ШИКОЯТЧИ Бирор кимса ёки нарсадан шикоят қилувчи.

ШИРИНКОМА Олди-сотди вактида ўргада турган воситачига, шунинцек, бошқа кишига (ҳатто болаларга) бериладиган ҳақ, пул. *Ширинкома бермоқ*.

ШИРКАТ [а. “ширкат” – шериклик; уюшма] 1 Маълум ишни бирга амалга ошириш максадида бирлашган кишилар ҳамкорлиги, ўртоқлик уюшмаси, ихтиёрий бирлашмаси.

2 Тенг ҳуқуқли иштирокчилардан ташкил топган саноат ёки савдо уюшмаси. *Пайчилик ширкати*.

ШИФР [фр. chiffre – рақам, сон < а. “сифр” – ноль; ҳеч нарса; бүш] 1 Махфий ёзишмалар учун ишлатиладиган шартли алифбо; максус максадлар учун мұлжалланған шартли белгилар мажмуди. *Шифр билан ёзилған телеграмма. Хатни шифр билан ёзмоқ*.

2 Кутубхона китобларига, айрим ҳужжат ва ш.к. га қўйиладиган рўйхат рақами, бошқалардан фарқловчи белги.

ШИФРЛАШ 1 Шифр билан ёзмоқ. *Телеграмма матнини шифрламоқ*.

2 Кутубхона китоблари, ҳужжат ва ш.к. га рўйхат рақами ёки бирор белги қўйиб чиқмоқ. *Китобларни шифрламоқ. Ҳужжатларни шифрламоқ*.

ШРИФТ [нем. Schrift – ёзув, ёзиш; ҳарф < schreiben – ёзмоқ] Ҳарф териш машиналарида матнлар териш учун мұлжалланған босмахона литерлари (ҳарфлари). *Йирик шрифт. Курсив шрифт. Шрифт термоқ*.

ШТАМП [нем. Stampfe < итал. stampa – муҳр] Мухрнинг одатда тұғри бурчакли тури, тұртбурчак муҳр, унда муассаса номи, манзили ва б. күрсатылған бұлади.

ШТАТ [нем. Statt – давлат; бошқарув < лат. status – ҳолат, хосса; бойлик] Иш үринлари сони.

ШТАТ ЖАДВАЛИ Ташкилот, муассаса, корхоналардаги лавозимлар рўйхати, штат бирлиги сони, лавозим маошлари, устамалар, иш ҳақининг ойлик фонди тұғрисида маълумотларни қамраб олувчи ҳужжат.

ШТЕМПЕЛЬ [нем. Stempel – мухр, тамға] Тамға босадиган асбоб, мухр; шундай предметнинг изи. *Почта штемпели. Штемпель босмоқ.*

ШУЬБА [а. “шувъба” – соха, тармок; шохобча; бўлим, филиал] эск. Бирор ташкилот ёки муассасанинг алоҳида бир кисми, бўлим; идора.

Э

ЭКСПЕДИТОР [лат. expediter < expedire – юбормок, жўнатмоқ] Корхона, муассаса ва ш. к. да мол, товар, газета-журнал, хат-хабарларни тегишли жойларга тарқатиш билан шуғулланувчи ходим.

ЭКСПЕДИЦИЯ [лат. expeditio – тартибга солиш; сафар, саёҳат < expedire – юбормок, жўнатмоқ] 1 Мальум гурух кишиларнинг бирор мақсад билан (мас., илмий мақсадда) уюштирилган сафари. *Илмий экспедиция.*

2 Муассасанинг хат-қоғозларни юбориш, тарқатиш билан шуғулланувчи бўлими. *Газета экспедицияси. Экспедиция бошлиги.*

ЭКСПЕРТ [лат. expertus – тажрибали] Суд-тергов органлари, тиббий ёки илмий муассасалар томонидан экспертиза үтказишга чакирилган шахс, муайян соҳа мутахассиси. *Суд эксперталари. Экспертлар комиссияси.*

ЭКСПЕРТИЗА [фр. expertise < лат. expertus – тажрибали; синалан] Кийин ёки чигал масалани ечиш ва ҳал қилиш учун мутахассислар иштирокида уюштирилган текшириш, шундай текшириш үтказувчи мутахассислар хайъати. *Суд-тиббиёт экспертизаси. Экспертиза холосаси.*

ЭЛЕКТРОН ҲУЖЖАТ (Э-ҲУЖЖАТ) Электрон шаклда қайд этилган, электрон ракамли имзо билан тасдиқланган ва электрон ҳужжатни идентификация килиш имконини берадиган бошка реквизитларга эга бўлган ахборот электрон ҳужжат.

ЭЛЕКТРОН ХАТ (Э-ХАТ) Ҳимояланган электрон почта.

ЭЛЕКТРОН ИМЗО (Э-ИМЗО) Юридик ёки жисмоний шахсларнинг давлат хизматларидан ортиқча маълумотларсиз фойдаланиш ҳукуқини берувчи шахсий калит.

ЭЛЕКТРОН ХУЖЖАТ ЮРИТИШ Хужжатларнинг электрон шаклидан фойдаланиш.

ЭЛЕКТРОН ХУЖЖАТ АЙЛАНИШИ Электрон хужжатларни ахборот тизими орқали жўнаташ ва қабул қилиб олиш жараёнлари йиғиндиси.

ЭЛЕКТРОН ҲУЖЖАТНИ ЖЎНАТУВЧИ Электрон хужжат реквизитларида номи кўрсатилган ҳамда электрон хужжатни қабул қилиб олувчига электрон хужжатни жўнатувчи ёки жисмоний шахс.

ЭЛЕКТРОН ҲУЖЖАТНИ САҚЛАШ МУДДАТИ Шунга ўхшаш мақсадга мўлжалланган қоғоз хужжатлар учун белгиланган муддат билан бир хил муддат.

ЭЛЕКТРОН ҲУЖЖАТНИ ҚАБУЛ ҚИЛИБ ОLUVCHI Электрон хужжатни жўнатувчи томонидан электрон хужжат йўлланган юридик ёки жисмоний шахс.

ЭЛЕКТРОН ҲУЖЖАТНИНГ АСЛ НУСХАСИ Электрон хужжатнинг белгиланган тартибда ҳақиқий деб тасдиқланган ҳар кайси нусхаси.

ЭЛЕКТРОН ҲУКУМАТ Давлат органларининг жисмоний ва юридик шахсларга ахборот-коммуникация технологияларини кўллаш йўли билан давлат хизматлари кўрсатишга доир фаолиятини, шунингдек, идоралароро электрон ҳамкорлик қилишни таъминлашга каратилган ташкилий-хуқукий чора-тадбирлар ва техник воситалар тизими.

ЭЛЕКТРОН ДАВЛАТ ХИЗМАТИ Ахборот-коммуникация технологиялари кўлланган ҳолда кўрсатиладиган давлат хизмати.

ЭЛЧИ дип. Бир суверен давлатнинг бошқа бир суверен давлатдаги дипломатик вакилларининг энг катта мартабаси, унвони ва шу унвонга эга бўлган шахс. *Фавқулодда ва муҳтор элчи.*

ЭЛЧИЛИК Элчи иши, вазифа-лавозими.

ЭЛЧИХОНА 1 Элчи ёки бошқа биринчи даражали дипломатик вакил томонидан бошқариладиган дипломатик вакиллик. *Париждаги Ўзбекистон элчихонаси. Элчихона ходимлари.*

2 Шу вакиллик жойлашган бино. *Элчихонага бормоқ.*

ЭЪЛОННОМА [эълон + нома] Ёзма эълон, билдириш; мурожаатнома.

ЭМИССИЯ [лат. emissio – чиқариш] Муомалага банк билетлари, барча шаклдаги пул белгилари ва қимматли қофозлар чиқариш.

ЭНГ КАМ ИШ ҲАҚИ Мулкчилик шаклларидан қатын назар, мамлакатдаги барча корхоналар, ташкилотларда меҳнатга тўланадиган ҳақнинг давлат томонидан расмий белгиланган энг кам миқдори.

ЭРКИН НУСХА Ҳужжатнинг ахборот тўлиқ акс этса-да, ташқи хусусиятлар жиҳатидан аслига мувофиқ келмайдиган нусхаси.

ЭСКИРИШ Давр талабларига мос келмайдиган бўлиб қолиш; истеъмолдан чиқиш.

ЭСЛАТМА 1 Матннинг алоҳида изоҳ талаб қиласан ерига берилган тушунтириш. *Китобнинг охирида берилган эслатмалар.*

2 Огоҳлантириш мазмунидаги, алоҳида қайд этувчи сўз, жумла; шундай мазмунли қоғоз, хат.

ЭСЛАТМА ХАТ Жўнатилган илтимос ва сўров хатларга жавоб олинмаса, шунингдек, тузилган шартномалар муддати бузилганда ёки унга амал қилинмаган ҳолларда жўнатиладиган расмий хужжат.

ЭЪЛОН [а. “эълон” – кўпчиликка маълум қилиш, билдириш; хабарнома] Кўпчиликни ёки маълум гурухдаги шахсларни яқин орада бўладиган бирон-бир тадбир – мажлис, учрашув, сухбат ҳакида хабардор қилиш, ишга, ўқишига қабул қилиш учун қўлланувчи ёзма ахборот. *Газетадаги эълон. Эълон ёзмоқ. Эълон таҳтаси.*

ЭЪТИРОЗ [а. “эътиroz” – йўлни тусиб қўйиш; карши харакат; каршилик, келишмаслик] Бирор нарса, таклиф, иш-харакат ва ш.к. га карши фикр; каршилик, норозилик. *Қатъий эътироз. Эътиroz билдиримоқ. Эътироз қиммоқ.*

ЭҲТИЁЖ [а. “эҳтиёж” – муҳтожлик; зарурият, талаб, хожат] Бирор нарсага бўлган талаб; хожат, зарурат, зарурият, муҳтожлик. *Эҳтиёж сезмоқ. Маданий-майиший эҳтиёжсларни қондиримоқ.*

Ю

ЮКХАТ Ташилаёттан юкларга ва жўнатилаёттан товарларга кўшиб юбориладиган ёзма ҳужжат.

ЮМАЛОҚ МУХР Доира, тўғарақ шаклидаги, гербли ёки гербсиз муҳр.

ЮМАЛОҚ ХАТ с.т. айн. имзосиз хат, аноним.

ЮРИСКОНСУЛЬТ [лат. *juris consultus* – ҳукукшунос; ҳукук маслаҳатчиси] Бирор муассасанинг ҳуқукий масалалар бўйича доимий маслаҳатчиси; шу муассаса манфаатларини суд ва бошқа ташкилотларда ҳимоя қилувчи шахс. *Нашиёнинг юрисконсульти*.

ЮРИСТ [лат. *jurista* – ҳукукшунос] Юридик маълумотга эга бўлган шахс; ҳуқуқ соҳасининг амалий вакили.

ЮРТБОШИ 1 Эл-юрт бошлиғи, сардори, ҳукмдор; оқсоқол.

2 Мустакил Ўзбекистонда: Президентга нисбатан ҳурмат маъносида қўлланади. *Юртбошимизнинг нутқи*.

Я

ЯГОНА ИНТЕРАКТИВ ДАВЛАТ ХИЗМАТЛАРИ ПОРТАЛИ Фуқаролар ва тадбиркорларнинг давлат хизматларидан фойдаланиш ва улар ҳакида энг зарур маълумотлардан фойдаланишнинг ягона нұктаси.

ЯКДИЛЛИК БИЛАН Яқдил холатда, бир жон-бир тан бўлиб.

ЯККАБОШЧИЛИК Бирор - бир орган, муассаса, корхона раҳбарига ўз вазифаларини бажариши учун зарур бўлган кенг ваколатлар берилишини, шунингдек, натижалари учун унга шахсий жавобгарлик юкланиши.

ЯЛПИ Ҳаммага тегишли, умумий. *Ялпи сафарбарлик*.

ЯЛПИ ДАРОМАД Ҳаммаси қўшиб хисобланган, бир бутун, умумий даромад.

ЯЛПИ МАЖЛИС Ҳаммага тегишли, умумий мажлис.

ЯЛПИ ИЧКИ МАҲСУЛОТ Мамлакат иктисадий фаолиятининг муайян давр давомидаги умумий натижаларини тавсифлайдиган кўрсаткич.

ЯШИРИН ОВОЗ БЕРИШ айн. ёник овоз бериш.

Ў

ЎРИНБОСАР Бошлиқ ёки раҳбарнинг вазифасини бажариш хукуқига эга бўлган расмий ёрдамчи; муовин. *Директорнинг ўринбосари.*

ЎРИНДОШ Ўриндошлиқ йўли билан ишловчи шахс.

ЎРИНДОШЛИК Асосий лавозими билан бир вактда бошқа машлии лавозимни ҳам эгаллаб туриш. *Вазифани ўриндошлиқ йўли билан бажармоқ.*

ЎҚУВ РЕЖАСИ Ўқиш ва ўқитиш билан боғлиқ бўлган, ўқиш ва ўқитишга тааллукли режа.

Қ

ҚАБУЛ [а. “қабул” – маъқуллаш; ижозат бериш; битишув, розилик] 1 Ишга, ўқишга, аъзоликка, сафга, қаторга ва ш.к. га олиш, ўтказиш, кўшиш. *Институтга қабул бошланди. Курсга қабул тўхтатилди.*

2 Суҳбатлашиш, арз ёки шикоятни тинглаш, кўриш ва ш.к. мақсадларда кимса хузурида бўлиш, хузурига чақириш ёки кўйиш. *Қабул маросими. Қабул соатлари.*

ҚАБУЛХОНА [қабул + хона] Расмий идораларда иш билан келувчилар навбат кутиб ўтирадиган ёки қабул қилинадиган хона.

ҚАДРИЯТ [а. “қадрият” – қиймат, аҳамият; қиммагбаҳо буюмлар; ҳалқ бойлиги] Вокеликдаги муайян ҳодисаларнинг умуминсоний, ижтимоий-ахлоқий, маданий, маънавий аҳамиятини кўрсатиш учун кўлланадиган тушунча. Инсон ва инсоният учун аҳамиятли бўлган

барча нарсалар, мас., эркинлик, тинчлик, адолат, маърифат, ҳакикат, яхшилиқ, моддий ва маънавий бойликлар ва шу кабилар қадрият хисобланади.

ҚАЙД ЭТИШ Ёзиб күйиш, акс эттириш (маълумот сифатида).

ҚАЛБАКИ [а. + ф. “қалбаки” – ўзгарган, сохта] Ҳақиқий эмас; сохта, ясама; ёлғондакам. Қалбаки пул. Қалбаки ҳужжат. Қалбаки имзо.

ҚАЛБАКИ ИМЗО Ҳақиқий эмас; сохта, ясама имзо.

ҚАЛБАКИ ҲУЖЖАТ Ҳақиқий эмас; сохта, ясама ҳужжат.

ҚАЛБАКИЛАШТИРМОҚ Сохталаشتирмок, қалбаки ҳолатта солмок. Ҳужжатларни қалбакилаштирумок.

ҚАРЗ [а. “қарз” – қарз; насия] 1 Маълум муддат ўтгандан кейин қайтариш шарти билан берилган ёки олинган нарса (пул, буюм, ғалла ва ш. к.). Қарз(га) олмоқ. Қарз кўтармоқ. Қарз(га) бермоқ. Қарзни тўламоқ.

2 Ишлатганлик, фойдаланганлик учун тўланадиган нарса (асосан пул). Тўлов қарзлари. Солиқ қарзлари.

ҚАРЗДОР [а. + ф. “қарздор” – қарзи бор, карзли] Зиммасида қарзи бор (шахс ёки ташкилот). Судхўрдан қарздор бўлган эди.

ҚАРЗДОРЛИК Зиммасида қарзи борлик.

ҚАРЗИ ҲАСАНА [карз + а. “ҳасана” – хайрли, савобли иш; хайр, садака, эхсон] Устига фойда (фоиз) қўйилмайдиган қарз. Мен сизга беш юз сўм қарзи ҳасана берганман, яъни ижара фойдаси билан қайтаришини шарт қўшимай.

ҚАРОР [а. “қарор” – тўхтам, ҳукм, ҳулоса; туб, асос; тинчлик, ором] Расмий орган, ташкилот, мажлис, мансабдор шахс ва ш.к. нинг бирор иш, масала юзасидан бамаслаҳат қабул қилган тўхтами, ҳукми. Қарор лойиҳаси.

ҚАРОРГОХ [а. + ф. “қароргох” – манзилгох, үрнашган жой, маңын] Давлат бошлиғи, хукумат ёки бирор давлат арбобининг доимий ёки вактингча турадиган жойи, саройи.

КИММАТ [а. “қиммат” – бойлик, кимматбаҳо нарса, қадрият; баҳо; қиймат] Нисбатан ёки меъёр, мұлжалдагидан катта пул туралған, нархи баланд. *Қиммат мол. Қиммат буюм.*

КИММАТБАҲО (кимматли) ҚОҒОЗЛАР Ўз эгасига мулкка эгалик хукуқини ва даромад кўринишида муайян пул суммасини олиш хукуқини берадиган пул ёки товар ҳужжатлари – акция, облигация, кредитив, вексель, чек ва ш.к.

КИСҚА БАЁННОМА Факатгина кун тартиби, маърузачи ва музокарада катнашувчилар фамилияси ва қабул қилингандан қарор кўрсатилган баённома.

КИСҚА МАЖЛИС Давомийлиги узун бўлмаган (вакт ҳакида) мажлис.

КИСҚАЧА ТАРЖИМАИ ҲОЛ Кисқа шаклдаги, мухтасар таржи-маи ҳол.

ҚОИДА [а. “қоида” – база, асос; пойдевор; туб; қонун-қоида, низом] Бирор иш-ҳаракат, амалнинг қандай бажарилиши ҳақидаги расмий кўрсатма, йўл-йўрик ёки умум томонидан қабул қилингандар тартибот. *Агротехника қоидалари. Йўл қоидалари. Гигиена қоидалари.*

ҚОИДАБУЗАРЛИК Қонун-қоидаларга риоя килмаслик, тартибини бузиш. *Йўл қўйилган қоидабузарлик.*

КОЛДИҚ Бухгалтерия ҳисобида муайян давр учун пул тушумлари ва харажатлар уртасидаги айрма. *Корхона кассасидаги нақд пуллар қолдиги.*

ҚОЛИП [а. “қолип” – андоза; қолип; қўйма шакл] Тикиладиган пойабзалинг ичига қўйиладиган ва унинг катта-кичиклигини, шаклини белгилайдиган мослама. *Қирқинчи қолип. Этикни қолипга тортмоқ.*

ҚОЛИПЛИ ҲУЖЖАТЛАР Олдиндан тайёрланган босма иш қоғозларига ёзиладиган ҳужжатлар.

ҚОНУН [а. “конун” – тартиб, коида, кўрсатма; ҳуқук; кодекс; усул, расм] 1 Давлат ҳокимияти томонидан қабул қилинган, ҳамма учун мажбурий бўлган ижтимоий-хуқукий меъёр ва муносабатларни белги-ловчи расмий қоида; ана шундай муносабатларни мустаҳкамлаш, ривожлантириш ва тартибга солиш воситаси. *Жиноят қонунлари. Қонун чиқарувчи орган*

2 Бир динда қабул қилинган ахлоқ ва расм-руsum қоидалари тизими. *Шариат қонуни.*

ҚОНУНБУЗАР Қонунга риоя килмайдиган, унга хилоф ҳаракат килган ёки қиласидиган, қонунни бузувчи.

ҚОНУНБУЗАРЛИК Муайян қонун-қоидаларга риоя қилмаслик, уларни тўғри ёки умуман бажармаслик.

ҚОНУНИЙ Қонун билан белгиланган, қонунда кўрсатилган; қонун билан тасдиқланган. *Қонуний ҳуқук.*

ҚОНУНИЯТ [а. “конуняти” – конунийлик; масаланинг ҳуқукий томони] Иш, ҳодиса ва ш.к. нинг юз беришини қайд этувчи шарт-шароит, асос; қонунийлик.

ҚОНУНЧИЛИК 1 Ижтимоий ҳаёт ва фаолиятнинг қонунлар билан таъминланиш (таъминланган) ҳолати. *Қонунчиликни мустаҳкамлаш. Қонунчилик наратаси.*

2 Бирор мамлакатга ёки соҳага оид қонунлар, ҳуқукий ҳужжатлар мажмуи. *Жиноятга оид қонунчилик. Меҳнатга оид қонунчилик.*

ҚОРАЛАМА Хомаки тарздаги, ишлов бериб якунланмаган матн.

ҚОШИДАГИ Олдидаги, ёнидаги, ҳузуридаги; таркибидаги.

ҚОҒОЗБОЗЛИК 1 Амалда эмас, қоғоздагина иш битириш, амалий иш ўрнига кераксиз ёзишмалар олиб бориш, қарорлар чиқариш билан овора бўлиш.

2 Ёзиш-чизиш, қоғоз-хужжат ва ш.к. билан боғлиқ ишлар.

ҚОҒОЗЖИЛД айн. конверт.

ҚУВВАТЛАМОК Маъқулловчи, ёнини, тарафини олувчи ёки тасдиқловчи фикр билдиришмоқ, ёкламоқ, кўлламоқ, ҳимоя қилмоқ. *Бирорвинг фикрини қувватламоқ. Ташабусни қувватламоқ. Қарорни қувватламоқ.*

ҚҮЙИДАГИ Баён килинадиган, қайд этиладиган нарса(лар)га ишорани билдиради. *Мажлисда қўйидаги масала қўрилади: Квартал режасининг бажариши ва навбатдаги вазифалар.*

ҚУЛАЙ ШАРОИТ Бирор ишни бажариш, бирор мақсадни амалга ошириш учун энг мос, энг мувофиқ, кўл келадиган шароит.

ҚЎЛЛАНМА Бирор иш, ўқиш, ўқитищда фойдаланиладиган, йўл-йўрик кўрсатадиган ёзма манба.

ҚЎМИТА [“комитет” сўзига қаранг] 1 Махсус тадбирларни ўтказиш ёки бирон-бир соҳага раҳбарликни амалга ошириш учун тузиладиган давлат органи. *Ўзбекистон Республикаси Хотин-қизлар қўмитаси.*

2 Сиёсий партиялар, жамоат ташкилотлари ва бошқаларда сайлаб қўйиладиган коллегиал раҳбарий орган. *Касаба уюнимаси қўмитаси.*

ҚЎНИМСИЗЛИК Ишдан ишга, жойдан жойга кучиб юриш; шундай хатти-харакат, одат. *Кадрлар қўнимсизлиги.*

ҚЎШИМЧА 1 сфт. Бор, мавжуд, режадаги нарса, ходиса ва ш.к. нинг устига қўшилувчи ёки уларни тўлдирувчи. *Қўшимча маҳсулот. Қўшимча дарс. Қўшимча маълумот.*

2 Муҳокамага қўйилган карор, резолюция ва ш.к. га киритиш учун таклиф этилган янги фикр, мулоҳаза ва ш.к. *Қарор қўшимчалари билан бир оғиздан қабул қилинди.*

ҚЎШИМЧА ТАЪТИЛ Режадаги таътилнинг устига қўшилувчи ёки уни тўлдирувчи таътил.

ҚЎШМА КОРХОНА Икки субъект бирлашиб ташкил этадиган, иш фаолиятини бирлашган ҳолда юритадиган корхона.

ҚҰШМА МАЖЛИС Бирлаштирилган, бирлашган қолда үтказиладиган мажлис.

F

ҒАЙРИРАСМИЙ БИТИШУВ [ғайри.. + расмий] Расмий бүлмаган, қонуний йўл билан қилинмаган келишув.

ҒАЙРИШАРЬИЙ ФАТВО [ғайри.. + шаръий] дин. Шариатга хилоф, шариат қонун-қоидаларига тўғри келмайдиган фатво.

ҒАЙРИҚОНУНИЙ ЖАЗО [ғайри.. + қонуний] Қонунга хилоф, қонунга сифмайдиган, қонунга зид жазо.

ҒОЯ [а. “ғоя” – мақсад, интилиш; ният, қасд] 1 Объектив борликни, воқеликни киши онгода акс эттирувчи, айни замонда кишининг объектив борликқа, воқеликка муносабатини ифодаловчи, кишиларнинг дунёқарашлари асосини ташкил этувчи, одамларни максад сари етакловчи фикр, тушунча, тасаввур.

2 Бадийй, сиёсий ёки илмий асарнинг мазмуни, туб моҳиятини белгиловчи асосий фикр. *Асарлар магзига сингдирилган гоя.*

3 Бирор иш-ҳаракат килиш ҳақидағи фикр, ўй; ният, мақсад. *Киши астойдил меҳр қўйган гоясини доим энг тўғри деб ҳис қиласди.*

ҒОЯВИЙ ТАРБИЯ Муайян бир ғояга асосланган тарбия.

X

ҲАВОЛА [а. “ҳавола” – пул үтказиш, топшириш; чек, вексель] Фикр, мuloҳаза ва ш.к. ҳақида маълумот учун бирор манбага қарашга ундаш, шу манбани кўрсатиш. *Саҳифа охирида тегишли адабиётларга ҳаволалар берилган.*

ҲАДЯ ШАРТНОМАСИ Бирон-бир шахсга ашёни ёки мулк хукукини текинга беришни ёки бирон-бир шахсни мулкий мажбуриятдан озод этишни ифодаловчи ҳужжат.

ҲАЙБАРАКАЛЛА [< ҳай + баракалла] Асоссиз, ўринсиз, қурук мақтov; шундай мақтov билан руҳлантириш, қизиқтириш.

ҲАЙБАРАКАЛЛАЧИ Асоссиз, ўринсиз, куруқ мактовлар айтувчи, шу тарзда қўллаб-куватловчи шахс.

ҲАЙБАРАКАЛЛАЧИЛИК Ҳайбаракаллачига хос иш тутиш, амалий ишдан кўра куруқ мақтov, қўллаб-куватлашга берилиш.

ҲАЙФСАН Кимсага бирор гунохи ёки хатоси учун жазо сифатида расмий бериладиган танбех, жиддий огохлантириш. *Ҳайфсан олмоқ. Ҳайфсан эълон қўлмоқ.*

ҲАЙЪАТ [а. “ҳайъат” – шакл, сурат, кўриниш; таркиб, ходимлар; ташкилот, муассаса; комиссия] Бирор вазифани бажаришга белгилangan, сайланган кишилар гурӯҳи; таркиб. *Мажлис ҳайъати. Taxrip ҳайъати*

ҲАКАМ [а. “ҳакам” – судья, қози; тренер] айн. судья. *Ҳакамлар ҳайъати.*

ҲАКАМЛИК Ҳакам лавозими, вазифаси, иши.

ҲАМКАСБ [ҳам + касб] Касби бир, ишлаб чиқаришнинг бир тармоғида, соҳасида ишлайдиган; касбдош.

ҲАМКОРЛИК 1 Иш-фаолиятда бирга, ҳамкор бўлиш, айни бир ишда биргалashiш, уни тeng бажариш.

2 Бирор соҳада ўзаро боғланиб, биргаликда, ҳамкор бўлиб иш олиб бориш. *Иқтисодий ҳамкорлик.*

ҲАММУАЛЛИФ [ҳам + муаллиф] Адабиёт, илм-фан ёки санъат асарларига, бирор кашфиётта тeng даражада ҳуқуқи бўлган шахсларнинг ҳар бири (бир-бирига нисбатан).

ҲАММУАЛЛИФЛИК Бирон-бир адабий, илмий, санъатга оид асар ёки кашфиётта нисбатан муаллифлик ҳуқуқининг икки ёки ундан ортиқ шахсга баравар алоқадорлиги.

ҲАРФХЎР [а. + ф. “ҳарфхўр” – ҳарф еювчи: расмиятчи, шаклбоз] Масаланинг моҳиятига эмас, балки унинг ташқи кўринишига, майдачуда нарсаларга кўпроқ эътибор берувчи киши, расмиятчи.

ХАҚИҚИЙ ҲУЖЖАТ Асл, хаққоний ҳужжат.

ҲИМОЯ [а. “ҳимоя” – кимсанинг ҳомийлигида булиш; мудофаа, тўсиқ, ғов; ҳомийлик] 1 ҳуқ. Судланувчи тарафини олиб килинадиган хатти-ҳаракат, айтиладиган фикр-мулоҳаза; оқловчи томон.

2 Илмий кенгаш ёки маҳсус комиссия мұхокамасига тақдим этилган ишда (диссертация, лойиха ва ш.к. да) оғза сурилган қарашлар, фикр-мулоҳазаларнинг эътироф этилишига ва тегишли илмий даражада ёки унвонни олишга ҳаракат қилиш иши. *Лойихани ҳимоя қылмоқ. Диссертация ҳимояси.*

ҲИМОЯЧИ 1 ҳуқ. Судда айбланувчининт манфаатини ёқловчи, уни ҳимоя қилувчи. *Жамоат ҳимоячиси.*

2 Диссертация, лойиха ва ш.к. ни ҳимоя қилувчи, ёқловчи.

ҲИСОБ-КИТОБ БҮЛИМИ Кирим-чиким, даромад ва ҳаражатлар хисобини қилиш; бажарилган иш, хизмат учун қилинган сарф-ҳаражат ва тўланадиган ҳақни ҳисоблаш ва қайд этиш билан шуғулланадиган бўлим.

ҲИСОБ-КИТОБ ДАФТАРЧАСИ Кирим-чиким, даромад ва ҳаражатлар хисоби қайд этилган ҳужжат.

ҲИСОБОТ [а. “ҳисобот” – “ҳисоб” с. кўпл.] Муайян вақт учун резжалаштирилган иш ёки вазифа, топширикларнинг бажарилиши, амалий долзарб ишлар, хизмат ва илмий сафарлар якуни ҳақида маълумот берувчи ҳужжат.

ҲИСОБОТ ДАВРИ Ҳисоботда қайд этиладиган ахборот, маълумотларни ўз ичига оладиган давр.

ҲИСОБОТ ҲУЖЖАТЛАРИ Ўз ишлари, топширикнинг бажаралиши ва ш.к. ҳақида тегишли масъул шахс, ташкилот кабиларга бериладиган (берилган) ёзма тарздаги расмий ахборотлар.

ҲИСОБЧИ Идора, муассаса, корхона ва ш.к. да молия операцияларини, ҳисоб-китоб ишларини олиб борувчи мутахассис.

ҲОКИМ [а. “ҳоким” – ҳукмдор; бошқарувчи; бошлиқ] Вило-

ят, шаҳар ва туманларнинг биринчи раҳбарлик лавозимидағи шахс; ҳокимликнинг биринчи раҳбари. *Вилоят ҳокими. Туман ҳокими.*

ҲОКИМИЯТ [а. “ҳокимият” – давлатчилик; бошқарув; ҳокимлик] Давлатни бошқариш ҳуқуқи; сиёсий ҳукмронлик; давлат органларининг ҳуқуқ ва ваколати. *Ҳокимиятни қўлга олмоқ. Ижро этувчи ҳокимият. Конун чиқарувчи ҳокимият.*

ҲОКИМЛИК Ўзбекистон Республикасида: вилоят, шаҳар, туман бошқарув органлари ва улар ўришган жой. *Шаҳар ҳокимлигидан вакиллар.*

ҲОМИЙ [а. “ҳомий” – химоя килувчи] иқт. Бирон тадбир ёки фаолиятни амалга оширишда молиявий ёрдам кўрсатувчи, молиявий жиҳатдан қўллаб-куватловчи жисмоний ёки юридик шахс.

ҲОМИЙЛИК Бирор тадбир ёки фаолиятни молиявий жиҳатдан қўллаб-куватлаш, молиявий ёрдам.

ҲУДУД [а. “худуд” – “ҳадд” с. кўпл.: чегаралар] Маълум чекчегарасига эга бўлган, шундай чегара билан ўралган (ажралган) ер; маълум давлат, вилоят ва ш. к. га тегишли бўлган ер, майдон. *Туманимиз ҳудудидаги шаҳар ва қишлоқлар.*

ҲУЖЖАТ [а. “хужжат” – далил, исбот; сабаб, баҳона] 1 Кимсанинг кимлигини (шахсиятини), машғулотини, бирор ташкилотта аъзолигини тасдиқловчи гувоҳнома (паспорт, гувоҳнома, талабалик билети, аъзолик билети ва ш. к.). *Ҳужжат кўрсатмоқ.*

2 Бирор иш-фаолият ёки нарсага хақ-ҳуқуқ ва ш.к. ни кўрсатувчи, тасдиқловчи иш қофози. *Савдо-сотиқ ҳужжатини расмийлаштирумоқ.*

3 Илмий, ижтимоий ёки тарихий ахамиятга эга бўлган ёзувлар, суратлар, асар ёки адабиётлар. *Ўрхун-Енисей ёзувлари энг қимматли тарихий ҳужжатлардир.*

ҲУЖЖАТЛАРНИ ҚАЛБАКИЛАШТИРИШ Муайян ҳуқуқ берадиган ёки муайян мажбуриятлардан озод этадиган расмий ҳужжатлар, штамп, муҳр, бланкаларни ноконуний тайёрлаш ва фойдаланиш билан боғлик жиноят.

ХУЖЖАТЛИ 1 Хужжати бор, хужжатта эга бўлган. *Хўжжатли шахсий автомобиль.*

2 Маълум хужжатларга, ҳакиқий воқеаларга асосланган; воқеий. *Хўжжатли фильм.*

ХУЖЖАТЛИ ФИЛЬМ Маълум хужжатларга, ҳакиқий воқеаларга асосланган, воқеий фильм.

ХУЖЖАТЧИЛИК 1 Хужжат ишлари.

2 Бирор нарсани хужжат билан асослаш, хужжатлар билан иш олиб бориш.

ХУКМ [а. “хукм” – ҳукмронлик: ҳокимият, бошқариш; тузум; қарор, тұхтам, байруқ; фикр, тушунча] 1 ҳүқ. Суд, ҳуқуқий маҳкамә ёки шахснинг жинойи иш юзасидан чиқарған узил-кесил, қатъий қарори; шунингдек, бирор иш юзасидан бўлган ажрим хулосаси, қарори. *Ижобий ҳукм. Салбий ҳукм. Қатъий ҳукм.*

2 Умуман, бир иш, масала юзасидан бўлган, хулоса тарзидағи фикр; қарор.

ХУКМНОМА [хукм + нома] Суднинг ҳукми ёзилган қоғоз; суд ҳукми.

ХУКУМАТ [а. “хукумат” – бошқариш, бошқарув; ҳукумат, бошқарув маҳкамаси] Давлат ҳокимиятининг давлат бошқарувини бевосита амалга оширувчи, фармойиш берувчи ва ижро этувчи олий органи. *Ҳукуматнинг қарори.*

ХУРМАТ ТАХТАСИ Ишлаб чиқариш илғорларининг номлари ва суратлари намойиш қилинадиган маҳсус тахта.

ХУҚУҚ [а. “хуқук” – “ҳак(к)” с. кўпл.] 1 ҳүқ. Давлат ҳокимияти томонидан белгиланадиган ва кўриқланадиган, жамиятда кишиларнинг ўзаро муносабатларини ва бошқаларни тартибга соладиган конун-қоидалар, меъёрлар мажмун. *Фуқаролик ҳуқуқи.*

2 Кимсага бирор иш-харакат қилиш учун берилган, давлат қонунлари ёки бошқа хил қонун-қарорлар билан мустаҳкамланган, кафолатланган имконият, эрк, ихтиёр. *Сайлов ҳуқықи. Пенсия олиши ҳуқықи. Дам олиши ҳуқықи. Мәжнамат қилиши ҳуқықи.*

3 с. т. айн. ҳуқуқшунослик.

ХУҚУҚБҰЗАР Мавжуд қонун-қоидалар, ҳуқуқий мөъёrlарга амал килмайдиган, уларни бузувчи; жиноятчи.

ХУҚУҚБҰЗАРЛИК Мавжуд қонун-қоидаларга амал қилмаслик, уларни бузиш; шу йүлдаги хатти-харакат; шахсга, мулкка, давлатга ва бутун жамиятта зарар келтирүвчи ижтимоий хавфли қилмиш; жиноят.

ХУҚУҚШУНОС [а. + ф. “хуқук + шунос” – ҳуқуқни ўрганувчи, ҳуқук билімдөні] Ҳуқуқшунослик мутахассиси.

МУНДАРИЖА

Сүз боши.....	3
Лугатнинг тузилиши ҳакида	5
Шартли қисқартмалар.....	6
Лугат.....	7

ИШ ЮРИТИШ ТЕРМИНЛАРИНИНГ ҚИСКАЧА ИЗОХЛИ ЛУГАТИ

НАФИСА САДИНОВА

Мұхаррир Ф. Мұхаммадиева
Сахифаловчи А. Эргашев

Нашриёт лицензияси: AI №009 20.07.2018.
Босишига рухсат этилди 06.05.2019й. Формат 60x84 1/16.
Гарнитура Times. Офсет қофози. Ризограф босма усули
Шартли босма табоғи 10,0 Нашр босма табоғи 8,5
Адади 100. Буюргма № У/7-2019

“IMPRESS MEDIA” МЧЖ босмахонасида чоп этилди.
Тошкент шаҳар, Күшбеки кӯчаси, 6 уй.

АРИЗА

Даъво аризаси

ДЕВОНХОНА

ФАРМОИИШ

БАЁННОМА

Мажлис баённомаси

БУИРУК

ҚАБУЛХОНА

АРИЗА

ДАЛОЛАТНОМА

Даъво эризаси

Хисобдан чиқариш

ДЕВОНХОНА

далолатномаси

ФАРМОИИШ

ЙУРИКНОМА

БАЁННОМА

Павозим йўрикномаси

Мажлис баённомаси

МАЛЬГУМОТНОМА

ҚАБУЛХОНА

Шахсий мажлиумот

ISBN 978-9943-5576-5-9

9 789943 557659